

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการอ่าน

การอ่านเป็นทักษะการใช้ภาษาหนึ่งในสี่ทักษะ จัดเป็นทักษะการรับเข้า เช่นเดียวกับการฟัง การพัฒนาทักษะการอ่านจึงเป็นการพัฒนาทักษะการใช้ภาษา เพื่อให้สามารถสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะการอ่านมีความสำคัญในฐานะเป็นการสะสมข้อมูล ดังนั้นจึงควรมีความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับการอ่าน เป็นเบื้องต้นเสียก่อน

ความหมายของการอ่าน

พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน (2525 : 900) ให้ความหมายของการอ่านว่า อ่าน ก. ว่าตามหนังสือ, ออกเสียงตามตัวหนังสือ, ดูหรือเข้าใจความจากตัวหนังสือ; สังเกตหรือพิจารณาดูเพื่อให้เข้าใจ, คิด ; นับ

จะเห็นได้ว่าความหมายสากลของการอ่านคือ การดูและการเข้าใจความหมาย

อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาจากสถานการณ์โลกปัจจุบัน การอ่านน่าจะมีความหมายกว้างขวางกว่าที่พจนานุกรมกำหนดไว้หลายประการ คือ

ประการแรก อุปกรณ์การอ่านมิได้จำกัดอยู่เพียงสายตา แต่มนุษย์อาจใช้สัมผัสทางอื่นได้ด้วย เช่น คนตาบอดอ่านด้วยมือ การใช้ไม้เท้าคลำทาง เป็นต้น

ประการที่สอง สารที่อ่านมิใช่ตัวอักษรเพียงอย่างเดียว อาจเป็นเครื่องหมาย สัญลักษณ์ สัญญาณ สัมผัส ฯลฯ

ดังนั้นการอ่านจึงมีความหมายถึง ความสามารถแปลและเข้าใจ “สาร”

ระดับการอ่าน

ในภาษาไทยมีคำเกี่ยวข้องกับการอ่านอยู่ ๓ คำ ได้แก่ อ่านออก อ่านได้ และอ่านเป็น แต่ละคำแสดงระดับของการอ่านที่ลึกซึ้งต่างกัน ดังนี้

1. อ่านออก เป็นการอ่านระดับต้นเพียงสามารถบอกได้ว่า “สาร” นั้น ประกอบด้วยอะไร เช่น บอกได้ว่า คำว่า “บ้าน” ประกอบด้วย อักษร บ-า-น และวรรณยุกต์ ” แต่ยังไม่เข้าใจความหมายของสารนั้น

2. อ่านได้ เป็นการอ่านระดับที่สามารถเข้าใจความหมายของ “สาร” คือเข้าใจว่า “บ้าน” หมายถึงที่อยู่อาศัย

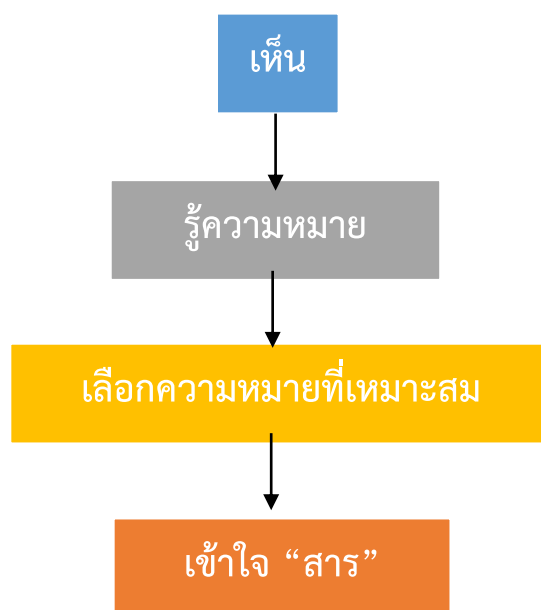
3. อ่านเป็น เป็นการอ่านระดับสูง ผู้อ่านสามารถวิเคราะห์ วิวิจารณ์ และสามารถเข้าใจความหมาย “แฝง” ของสารที่อ่านได้

การ “อ่านเป็น” มีองค์ประกอบ 7 ประการคือ

1. ความสามารถในการวิเคราะห์คำ
2. ความสามารถในการวิเคราะห์ความหมาย
3. ความสามารถในการวิเคราะห์ประโยค
4. ความสามารถในการจับใจความ
5. ความสามารถในการวิเคราะห์ข้อเท็จจริง
6. ความสามารถในการวิเคราะห์ความคิด
7. ความสามารถในการวิเคราะห์ความรู้สึก

กระบวนการของการอ่าน

กระบวนการของการอ่านโดยใช้สายตา ประกอบด้วย การมองตัวอักษร การรู้ความหมาย การเลือกความหมายที่เหมาะสม และความเข้าใจ “สาร” ดังแผนภูมิ

วัตถุประสงค์ของการอ่าน

โดยทั่วไปมนุษย์อ่านด้วยวัตถุประสงค์ 2 ประการ ได้แก่

1. อ่านเพื่อความรู้ เช่น อ่านข่าวสาร บทความ ตำราวิชาการ เป็นต้น

2. อ่านเพื่อความเพลิดเพลิน เช่น อ่านนวนิยาย เรื่องสั้น บทละคร กวีนิพนธ์ ฯลฯ

รูปแบบการอ่าน

การอ่านสามารถทำได้หลายรูปแบบขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายในการอ่าน เช่น

1. การอ่านเพื่อการค้นหาข้อมูลเฉพาะจุดที่ต้องการ (scanning) การอ่านโดยวิธีนี้ผู้อ่านไม่จำเป็นต้องอ่านข้อความทุกบรรทัดโดยละเอียด เพียงแต่มุ่งอ่านเฉพาะข้อมูลที่ต้องค้นหาเท่านั้น เช่น การอ่านตรรกะนิตยสาร หนังสือ สารบัญ หรือ การค้นคว้าในพจนานุกรม

2. การอ่านเพื่อกรองใจความสำคัญ (skimming) เป็นการอ่านข้อความทั้งหมดอย่างคร่าว ๆ โดยรวดเร็ว เพื่อเลือกเก็บใจความสำคัญ

3. การอ่านละเอียด เพื่อวิเคราะห์ความคิดเห็น วิเคราะห์ความรู้สึก และวิเคราะห์สาร เป็นการอ่านข้อความทั้งหมดโดยละเอียด เพื่อจับประเด็น แยกแยะข้อเท็จจริงกับความคิดเห็น หรือ วิเคราะห์ การอ่านชนิดนี้เป็นที่ผู้อ่านต้องใช้เวลาและสมาธิ หากอ่านข้ามไปสักคำหนึ่งวรรคหนึ่ง อาจจะไม่เข้าใจเนื้อความก็ได้ เมื่ออ่านจบต้องแจ่มแจ้งได้ว่าสิ่งใดจริง สิ่งใดเท็จ ข้อใดถูกต้องและข้อใดผิด ถ้าผิดก็ต้องพิจารณาว่าผิดอย่างไร หากเป็นความคิดเห็นต้องรู้ว่าเป็นความคิดที่เลื่อนลอยหรือมีเหตุผล มีสิ่งใดที่เราพอจะเชื่อถือได้ หรือเป็นเพียงคำโฆษณาชวนเชื่อเท่านั้น

ส่วนประกอบของหนังสือ

ความรู้เกี่ยวกับส่วนประกอบของหนังสือจะช่วยให้การอ่านเป็นไปด้วยความสะดวกและรวดเร็วขึ้น ดังนี้

1. ปกนอก

ปกนอก อาจเป็นปกอ่อนหรือปกแข็งก็ได้ ปกทำหน้าที่รักษารูปร่างของหนังสือให้คงทนถาวร ปกหน้าและปกหลังติดต่อกันโดยมีสันปกช่วยยึด บนปกหน้าจะมีชื่อหนังสือ ชื่อผู้แต่ง และอาจมีชื่อหรือเครื่องหมายของสำนักพิมพ์ด้วย

2. ปกใน

หนังสือทุกเล่มจะต้องมีหน้าปกใน เพราะเป็นส่วนที่มีความสำคัญประกอบด้วย ชื่อเรื่อง ส่วนขยายชื่อเรื่อง ชื่อผู้เขียน ชื่อผู้แต่งร่วม (ถ้ามี) ชื่อผู้แปล (ถ้าเป็นหนังสือแปล) ครั้งที่พิมพ์ ปีที่พิมพ์ สำนักพิมพ์ สถานที่ตั้งสำนักพิมพ์

3. หน้าลิขสิทธิ์

หน้าลิขสิทธิ์นี้โดยมากจะอยู่ด้านหลังของหน้าปกใน แสดงจำนวนครั้งที่จดลิขสิทธิ์ เวลาที่จดลิขสิทธิ์แต่ละครั้ง ใครเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์

4. หน้าคำอุทิศ

หน้านี้อาจจะมีหรือไม่มีก็ได้ ถ้ามีก็มักจะอยู่ก่อนหน้าคำนำ หน้าคำอุทิศเป็นส่วนที่ผู้เขียนเขียนคำอุทิศสั้น ๆ ให้แก่บุคคลที่เคารพรักใคร่ หรือมีอุปการะต่อผู้เขียน เช่น บิดา มารดา ครู อาจารย์ เป็นต้น

5. หน้าคำนำ

เป็นหน้าที่มีความสำคัญมาก ซึ่งผู้อ่านไม่ควรมองข้ามไป เพราะในหน้าคำนำจะบอกให้ทราบถึงวัตถุประสงค์ของการเขียนหนังสือเล่มนั้น มีหนังสือบางเล่มไม่ใช้คำว่า “คำนำ” แต่ไปใช้คำว่า “คำปรารภ” หรือ “คำชี้แจง” ก็มี

6. หน้าสารบัญ

สารบัญจะบอกให้ทราบถึงลำดับเนื้อหาของหนังสือในเล่มเป็นบท ๆ มีเลขประจำบท มีชื่อของแต่ละบท และหน้าของบทนั้น ๆ ปรากฏอยู่ สารบัญยิ่งละเอียดเพียงใด ก็จะช่วยให้ผู้อ่านค้นเรื่องได้ง่าย และได้ทราบถึงรายละเอียดซึ่งเป็นขอบเขตของหนังสือ ตลอดจนการจัดลำดับเนื้อหาของหนังสือมากขึ้นเพียงนั้น

7. ส่วนเนื้อเรื่อง

เป็นส่วนที่เป็นเนื้อหาของหนังสือตั้งแต่หน้าแรกของบทที่ 1 จนหน้าสุดท้ายของบทสุดท้าย ส่วนนี้เป็นส่วนสำคัญ หนังสือใดที่มีเนื้อหามาก อาจแบ่งเป็นตอน แต่ละตอนมักมีหน้าบอกไว้ในสารบัญ

8. บรรณานุกรม

คือรายชื่อหนังสือ หรือบทความในวารสารหรือสิ่งพิมพ์อื่น ๆ ที่ผู้แต่งหนังสือใช้ประกอบการเขียนหนังสือเล่มนั้น หรืออาจเป็นรายชื่อที่ผู้แต่งแนะนำให้อ่านเพิ่มเติม บางแห่งเรียกว่า “เอกสารอ้างอิง” บรรณานุกรมจะเรียงลำดับตัวอักษรตัวแรกของชื่อผู้แต่ง ตั้งแต่อักษร ก-ฮ บรรณานุกรมมีประโยชน์มากสำหรับผู้อ่านที่ต้องการจะค้นคว้าเพิ่มเติม โดยดูจากรายชื่อหนังสือหรือสิ่งพิมพ์เหล่านั้น

9. ดรรชนี

คือ หัวข้อย่อย ๆ หรือบัญชีคำที่เก็บมาจากเนื้อเรื่องในหนังสือจัดเรียงลำดับตามตัวอักษร ก-ฮ ภาษาต่างประเทศจะลำดับอักษรจาก A-Z และบอกเลขหน้าในเล่มตามตำแหน่งที่คำนั้น ๆ ปรากฏอยู่ ดรรชนีจะช่วยให้ผู้อ่านได้ค้นคว้าหัวข้อย่อย ๆ หรือคำที่ต้องการได้อย่างรวดเร็ว

10. ภาคผนวก

คือข้อความที่เขียนเพิ่มเติมขึ้นมา เพื่อขยายส่วนเนื้อเรื่องให้กระจ่างชัดยิ่งขึ้น เช่น หนังสือประวัติศาสตร์ ก็จะมีภาคผนวกลำดับราชสกุลวงศ์ หรือลำดับสำคัญ ๆ ของเหตุการณ์ในประเทศนั้น ๆ

11. อภิธานศัพท์

คือคำอธิบายศัพท์ยาก หรือศัพท์เฉพาะในหนังสือเล่มนั้น โดยนำมารวมอธิบายไว้ด้วยกัน อภิธานศัพท์จะเรียงตามลำดับอักษรศัพท์ เป็นการให้ความสะดวกแก่ผู้อ่าน ไม่ต้องเสียเวลาในการค้นคว้าหาความหมายของศัพท์เฉพาะนั้นจากที่อื่น

12. เชิงอรรถ

คือคำอธิบายคำหรือข้อความที่ยากตอนใดตอนหนึ่งของเรื่องในหน้าหนังสือ นั้น ๆ หรือเป็นการแสดงเพื่ออ้างถึงหนังสือที่ได้อาศัยคัดลอกข้อความนำมาอ้างในการเขียน ซึ่งเป็นการช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจความตอนนั้น ๆ ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น คำหรือข้อความใดที่ผู้เขียนต้องการทำเชิงอรรถ ก็ใส่ตัวเลขหรือทำเป็นเครื่องหมาย * กำกับไว้

การฝึกทักษะการอ่าน

การอ่านอย่างมีทักษะ คือ การอ่านข้อความและเข้าใจ “สาร” และอ่านได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งผู้อ่านจะต้องอ่านอย่างสม่ำเสมอและอ่านอย่างถูกวิธี อันประกอบด้วย

1. การใช้สายตา
2. การแบ่งวรรคตอน

1. การใช้สายตา มีองค์ประกอบของการใช้สายตาในการอ่านอยู่ 4 ประการ คือ

1.1 การจับสายตา (Fixation) คือ การที่สายตาจับอยู่ที่ข้อความเป็นจุด ๆ หรือเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ผู้อ่านจะต้องใช้สายตาจ้องดูตัวอักษรที่อ่านนั้นอย่างมีสมาธิ ใช้สายตาจับที่ตัวอักษรแต่ละช่วงช่วงละประมาณ 5-6 คำโดยใช้เวลาเพียงเล็กน้อย แล้วเคลื่อนสายตาต่อไปล่วงหน้าโดยพยายามฝึกให้รวดเร็วยิ่งขึ้น

1.2 ช่วงกวาดสายตา (Eye span) คือ การเคลื่อนสายตาจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่ง เคลื่อนจากคำต้นวรรคไปยังท้ายวรรค ต้องพยายามใช้สายตาเคลื่อนที่ไปบนตัวอักษรที่อ่านให้รวดเร็วที่สุด โดยจับตาอยู่ที่กึ่งกลางหน้ากระดาษหรือข้อความที่อ่าน แล้วเคลื่อนสายตาไปโดยรวดเร็ว อย่าหยุดอยู่ในที่ใดที่หนึ่งนานเกินไป ใช้สายตากวาดไปตามตัวอักษรโดยไม่ต้องส่ายหน้าตามไปด้วย

- 1.3 การย้อนสายตากลับ (Regression)

- 1.4 การเปลี่ยนบรรทัด (Back sweep)

ผู้มีทักษะการอ่าน จะมีคุณสมบัติ ดังนี้

- มีจุดจับสายตาน้อยในแต่ละบรรทัด
- มีช่วงสายตากว้าง
- มีการย้อนสายตากลับน้อยหรือไม่มีเลย
- เปลี่ยนบรรทัดได้แม่นยำ

2. การแบ่งวรรคตอน

การแบ่งวรรคตอนในการอ่านสัมพันธ์กับการจับสายตา และช่วงกวาดสายตา การอ่านโดยแบ่งวรรคตอนเป็นหน่วยวลี หรือหน่วยประโยค จะช่วยลดจุดจับสายตาและขยายช่วงสายตา ทำให้สามารถอ่านได้เร็วกว่าการอ่านทีละคำ ดังตัวอย่างข้อความต่อไปนี้

ข้าพเจ้าจ้กรักษาไว้ซึ่งศักดิ์และสิทธิ์แห่งปริญญาโดยเคร่งครัด
จัดเคารพนับถือครูอาจารย์แห่งวิทยาลัยครูและเทิดทูนเกียรติ
แห่งวิทยาลัยครูสืบไป

อ่านแบ่งวรรคตอนเป็นคำ ๆ

ข้าพเจ้า จัก รักษา ไว้ ซึ่ง ศักดิ์ และ สิทธิ์ แห่ง ปริญญา โดย เคร่งครัด
จัก เคารพ นับถือ ครู อาจารย์ แห่ง วิทยาลัย ครู และ เทิดทูน เกียรติ
แห่ง วิทยาลัย ครู สืบ ไป

อ่านแบ่งวรรคตอนท้ายกลุ่มคำ

ข้าพเจ้า จ้กรักษาไว้ ซึ่งศักดิ์และสิทธิ์ แห่งปริญญา โดยเคร่งครัด
จักเคารพนับถือ ครูอาจารย์ แห่งวิทยาลัยครู และเทิดทูนเกียรติ
แห่งวิทยาลัยครู สืบไป

อ่านแบ่งวรรคตอนท้ายประโยค

ข้าพเจ้าจ้กรักษาไว้ซึ่งศักดิ์และสิทธิ์แห่งปริญญาโดยเคร่งครัด / จักเคารพนับถือครูอาจารย์
แห่งวิทยาลัยครู / และเทิดทูนเกียรติแห่งวิทยาลัยครูสืบไป

จากตัวอย่างจะเห็นว่ายิ่งวรรคตอนในการอ่านถี่เท่าใด ก็ยิ่งเสียเวลาในการอ่านมากขึ้นเท่านั้น
ผู้อ่านจึงควรมีการอ่านแบ่งวรรคตอนท้ายกลุ่มคำหรือท้ายประโยค โดยอาศัยการกวาดสายตาดลอดบรรทัด
อย่างรวดเร็ว แทนการแบ่งวรรคตอนท้ายคำ

การฝึกทักษะการอ่านจึงประกอบด้วย

1. การฝึกกวาดสายตาดลอดบรรทัดอย่างรวดเร็ว
2. การฝึกเปลี่ยนบรรทัดให้แม่นยำ ทำได้โดยใช้กระดาษหรือไม้บรรทัดทึบแสงปิดข้อความที่อยู่
บรรทัดถัดไป แล้วค่อย ๆ เลื่อนออกทีละบรรทัดเมื่อการอ่านบรรทัดต้นจบ ฝึกบ่อย ๆ จนการเปลี่ยน
บรรทัดแม่นยำไม่อ่านข้ามบรรทัด
3. การฝึกแบ่งวรรคตอนท้ายประโยค

หลักพื้นฐานในการอ่านหนังสือทั่วไป

หลักพื้นฐานในการอ่านหนังสือทั่วไปในที่นี้กำหนดขึ้นอย่างกว้าง ๆ เพื่อให้ใช้กับงานเขียน
ประเภทใดก็ได้ และเป็นหลักที่มีได้กำหนดขึ้นให้ใช้อย่างตายตัว หากเป็นการชี้แนะแนวทางให้เป็นลำดับ
ขั้น ดังนี้

1. วางเป้าหมาย

ผู้อ่านควรกำหนดเป้าหมายในการหนังสือหรืองานเขียนชิ้นหนึ่ง ๆ ให้แน่นอนทั้งนี้เพื่อจะได้บังคับสมองและจิตใจได้ว่า จะใช้ความตั้งใจหรือความพยายามในการอ่านระดับไหน เช่น

- ต้องการเพียงอ่านรู้เรื่องราว
- ต้องการถึงขั้นแสดงความรู้สึกนึกคิดต่อสิ่งที่ตนได้อ่าน
- ต้องการถึงขนาดจดจำสาระสำคัญต่าง ๆ ได้ด้วย

2. สืบหาข้อมูล

ผู้อ่านควรให้ความสนใจข้อมูลหรือความรู้ในด้านที่เกี่ยวกับผู้เขียน เวลาที่เขียนขึ้น เวลาที่จัดพิมพ์ จำนวนครั้งที่พิมพ์ สถานที่พิมพ์ ฯลฯ ข้อมูลเหล่านี้นับเป็นภูมิหลังของหนังสือที่จะเสริมให้ผู้อ่านมีความรู้ความเข้าใจในความเป็นมาของหนังสือเล่มหนึ่ง ๆ

3. สังเกตส่วนประกอบ

ไม่ว่าจะอ่านหนังสือประเภทใดและมีความหมายอย่างไร ผู้อ่านควรรู้ว่าหนังสือนั้น ๆ มีส่วนประกอบต่าง ๆ อะไรบ้าง

การพลิกอ่านส่วนประกอบต่าง ๆ ของหนังสืออย่างรวดเร็ว ทำให้เราพอทราบว่ หนังสือนั้นมีแนวเรื่องอย่างไร เช่น

คำนำหรือบทนำของหนังสือ ทำให้เราได้รับรู้จุดมุ่งหมายโดยตรงของผู้เขียนหรือผู้จัดพิมพ์ ทั้งยังทำให้ทราบแนวโน้มของหนังสือเล่มนั้นอย่างแน่ชัด เช่น เพื่อเผยแพร่วิชาการ เสนอปัญหา หรือเพื่อแก้ปัญหา เป็นต้น

สารบัญ ทำให้เรามองเห็นสาระสำคัญของหนังสือ เห็นหัวข้อปรากฏเรียงเป็นลำดับอยู่ที่สารบัญ

ดัชนี / วรรชนี หนังสือบางเล่มจะจัดทำดัชนีไว้ท้ายเล่ม ซึ่งจะมีส่วนช่วยให้เราเข้าใจได้ดีขึ้นว่ารายละเอียดสำคัญว่าด้วยเรื่องต่าง ๆ ปรากฏอยู่ในส่วนใดของหนังสือบ้าง

ภาคผนวก เป็นส่วนที่ให้ความรู้ประกอบในประเด็นที่ผู้จัดทำหนังสือเห็นว่าน่าสนใจ

4. อ่านอย่างมีสมาธิ

เมื่อวางเป้าหมายในการอ่าน สืบหาข้อมูลเกี่ยวกับหนังสือที่อ่าน และสังเกตส่วนประกอบต่าง ๆ ของหนังสือนั้น ๆ แล้ว ก็เริ่มอ่านเนื้อหาของหนังสือนั้น ๆ ได้ โดยกำหนดใจให้แน่วแน่ พยายามอย่าปล่อยจิตใจให้ฟุ้งซ่านไปเรื่องอื่น ทำใจให้มีสมาธิ เพราะสมาธิจะทำให้ความคิดของผู้เขียนและผู้อ่านซึบซาบเข้าสู่สมองอย่างมีระเบียบ การอ่านอย่างมีสมาธิแน่วแน่รู้ตัวอยู่ตลอดเวลาว่ากำลังอ่านอะไร เพื่ออะไร จะมีผล

ให้กระแสมานึกคิดอยู่ในความทรงจำได้เป็นระยะเวลาสั้น ๆ ทั้งยังทำให้เป็นคนที่มีความจำดีไปโดยอัตโนมัติ และมีจิตใจสงบผ่อนคลายอยู่เสมอ

5. ตั้งคำถามทบทวน

ในขณะที่อ่าน หากผู้อ่านตั้งคำถามทบทวนสิ่งที่ตนอ่านอยู่ทุกกระยะ เช่น ใครทำ อะไร ที่ไหน เมื่อไร และที่สำคัญที่สุด คือ ทำไม แล้วพยายามให้คำตอบตัวเองตลอดเวลา จะทำให้เรารู้จักอ่านอย่างมีจุดหมาย คือ อ่านเรื่องเพื่อค้นหาคำตอบ มิใช่อ่านอย่างเคื่องคว้าง ในแง่ของการอ่านเพื่อการศึกษา ก็จะมีผลดีอย่างมาก คือ เป็นการเดาข้อสอบหรือฝึกตอบข้อสอบไปในตัว

ขั้นตอนความสามารถในการอ่าน

ชลธิรา สัตยวิวัฒนา ได้กล่าวถึงขั้นตอนของความสามารถในการอ่านไว้ว่า ขั้นตอนของความสามารถในการอ่านอาจแยกออกได้เป็น 4 ขั้นตอน

ขั้นที่ 1 คือ อ่านจับความให้เป็น อ่านอย่างเข้าใจ และเข้าถึงระดับลึก ๆ ได้ ทั้งในแง่แนวความคิด ทศนคติ จุดมุ่งหมาย และอารมณ์

ขั้นที่ 2 คือ อ่านแล้วสามารถแสดงความรู้สึกนึกคิด ถ่ายทอดออกมาให้ผู้อื่นรับรู้ได้ วิธีการถ่ายทอดมีทั้งวิธีการพูดและวิธีการเขียน บนได้ขั้นนี้ค่อนข้างจะขึ้นอยู่กับวิธีการฝึกฝน คือ

- อ่านแล้ว เข้าใจแล้ว เข้าถึงแล้ว ต้องรู้จักพิจารณา ต้องรู้จักไตร่ตรอง ต้องรู้จักแยกแยะแนวความคิดว่าน่าสนใจหรือไม่

- แล้วฝึกถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดออกมาตามแนวถนัดของตนเอง

- ควรฝึกแสดงออกมาอย่างมีระเบียบ มีขั้นตอน อาจมีทั้งคล้ายตามและขัดแย้ง

- ที่สำคัญควรเตรียมหาเหตุผลไว้ตอบรับความคิดเห็นของตนเองให้มีน้ำหนัก

ขั้นที่ 3 คือ ลักษณะความสามารถในการอ่านหนังสือที่ผู้อ่านจะสังเกตแนวการเขียนของผู้แต่งได้พร้อม ๆ กับที่อ่านจับใจความและรับรสต่าง ๆ ผู้อ่านจึงต้องมีประสบการณ์การอ่านมาก และฝึกฝนได้ดังนี้

- ฝึกอ่านโดยการเปรียบเทียบ เชื่อมโยงกับงานเขียนชิ้นอื่น ๆ อยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะป็นงานของนักเขียนคนอื่น ๆ หรือของนักเขียนคนเดียว

- ลองพิจารณาวิธีแสดงความคิดเห็น สังเกตท่าทีการแสดงออก

- วิเคราะห์สำนวนภาษาหรือโวหารที่ใช้มากและใช้บ่อยจนเป็นที่น่าสังเกต

- ถ้าเป็นเรื่องสั้นหรือนวนิยาย อาจจะสังเกตฉาก สถานที่ แนวเรื่อง ลักษณะของตัวละคร หรือแนวความคิดตลอดจนวิธีดำเนินเรื่อง การเปิดเรื่อง ปิดเรื่อง

- เมื่ออ่านแล้ว อาจลองแสดงข้อสังเกตออกมาแลกเปลี่ยนทรรศนะกับนักอ่านคนอื่น ๆ อาจทำให้อ่านหนังสือมีรสชาติมากกว่าเดิม

ขั้นที่ 4 การอ่านที่สามารถวิพากษ์ หรือประเมินค่าของงานเขียนได้อย่างมีเหตุผล มีหลักเกณฑ์ มีแนวคิดที่น่ารับฟัง นำใคร่ครวญ ผู้อ่านจึงต้องอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ใคร่ครวญอยู่ตลอดเวลา และต้องสังเกตแนวการเขียน ศิลปะการประพันธ์ แล้วประเมินคุณค่าของงานเขียนด้วยความยุติธรรม

ประเภทของงานเขียน

การแบ่งประเภทของงานเขียนจำแนกได้หลายวิธี ที่นิยมใช้กันอยู่โดยทั่วไปแบ่งเป็น

1. ร้อยแก้ว
2. ร้อยกรอง

1. ร้อยแก้ว

คำว่า “ร้อยแก้ว” ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525 : 671) ได้ให้ความหมายว่า “ร้อยแก้ว น. ความเรียงที่สละสลวยไพเราะเหมาะเจาะด้วยเสียงและความหมาย”

ฐปะปะนีย นาคทรพรพ (2528 : 5) ได้อธิบายความหมายของร้อยแก้วไว้ว่า ร้อยแก้ว หมายถึง บทประพันธ์ที่เรียบเรียงตามภาษาที่ใช้เขียน หรือพูดทั่วไป ภาษาที่ใช้สำหรับร้อยแก้วไม่มีการบังคับสัมผัสหรือกำหนดจำนวนคำ เป็นภาษาที่ใช้สื่อสารเพื่อให้เกิดความเข้าใจเป็นสำคัญ

วรรณกรรมประเภทร้อยแก้ว ในที่นี้จำแนกโดยพิจารณาจากจุดมุ่งหมายในการแต่ง แบ่งได้เป็น บันเทิงคดี และสารคดี

1.1 บันเทิงคดี

บันเทิงคดี (Fiction) หมายถึง เรื่องที่เขียนขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายที่จะให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินอารมณ์เป็นสำคัญ เป็นเรื่องที่สมมุติขึ้น หรือใช้จินตนาการสร้างสรรค์ขึ้น โดยยึดหลักความสมจริงมากที่สุด

ประเภทของบันเทิงคดี ที่ควรรู้จักมีดังนี้

- เรื่องสั้น
- นวนิยาย
- บทละคร

เรื่องสั้น (short-story) เป็นบันเทิงคดีประเภทเรื่องเล่าใช้คำน้อย ดำเนินเรื่องรวดเร็ว มีจุดมุ่งหมายหลักหรือแก่นเรื่องเพียงอย่างเดียว นิยมให้มีตัวละครน้อย ใช้ฉากและเวลาจำกัด (สมพร มั่นตะสูตร, 2525 : 57)

ลักษณะของเรื่องสั้น ได้กล่าวถึงลักษณะของเรื่องสั้นไว้ ดังนี้

1. มีโครงเรื่อง
2. มีจุดมุ่งหมายเพียงอย่างเดียวและมีผลอย่างเดียว
3. ใช้เวลาน้อย
4. ใช้ตัวละครน้อย
5. มีขนาดสั้น

องค์ประกอบของเรื่องสั้น

องค์ประกอบของเรื่องสั้นคือส่วนต่าง ๆ ที่มาประกอบกันขึ้นเป็นเรื่องสั้น แบ่งได้ 4 ประการ ดังนี้

1. แก่นเรื่องหรือแนวคิด (theme) ได้แก่ แนวความคิดหรือจุดสำคัญของเรื่อง ซึ่งปรากฏอยู่ตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง เป็นสิ่งเชื่อมโยงเรื่องทั้งหมดเข้าด้วยกัน

2. โครงเรื่อง (plot) คือ คำโครงของพฤติกรรมหรือเหตุการณ์เพื่อเป็นแนวให้เรื่องดำเนินไปตามลำดับ ส่วนสำคัญในการสร้างโครงเรื่องมี 3 ส่วน คือ

2.1 การเปิดเรื่องหรือเริ่มเรื่อง คือ จุดเริ่มต้นของเรื่องหรือเป็นตอนเรียกเรื่องความสนใจของผู้อ่านให้ติดตามเรื่องราวต่อไป การเปิดเรื่องสามารถใช้ได้หลายวิธี เช่น วิธีบรรยาย การสร้างนาฏกรรมการใช้บทสนทนา เป็นต้น

ตัวอย่าง การเปิดเรื่องด้วยวิธีการบรรยาย

“ที่ดินสีบไร่ตรงหน้าก้านพลู สวยด้วยผืนน้ำกว้างเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าใหญ่ขนานไปกับแนวคลองอันเต็มฟองไปด้วยผักตบชวา คลองไม่ค่อยสะอาดอย่างที่วาดหวัง มีทั้งกระป๋องเปล่า ผักหญ้า เศษไม้ที่เป็นขยะลอยตามน้ำมาเรื่อย ๆ บางทีก็มีคราบน้ำมันเป็นแพ สุดแท้แต่ใครจะทิ้งอะไรก็ทิ้งอย่างเคยมือ เป็นเช่นนี้มาจนติดเป็นนิสัย”

2.2 การดำเนินเรื่อง เป็นขั้นตอนที่สืบเนื่องจากการเปิดเรื่องเป็นระยะที่จะต้องทำให้เรื่องคลี่คลาย และดำเนินต่อไปยังจุดมุ่งหมายของเรื่อง ในการดำเนินเรื่องนี้ จะต้องดึงความสนใจของผู้อ่านไว้ให้ได้ โดยสร้างให้มีความขัดแย้งที่เร้าใจ สร้างอุปสรรคปัญหาชวนให้ติดตาม ผสมผสานกับการใช้

กลวิธีการเล่าเรื่อง เช่น วิธีการเล่าเรื่องตามลำดับเวลา วิธีเล่าเรื่องย้อนหลัง เล่าเหตุการณ์ที่เกิดต่างสถานที่ สลับกันไปมา เป็นต้น

2.3 การปิดเรื่อง คือ การจบข้อความสำคัญของเรื่องซึ่งมักจะเป็นช่วงที่แสดงผลของปัญหา และข้อขัดแย้ง การจบเรื่องอาจทำได้หลายวิธี เช่น จบแบบพลิกความคาดหมาย จบแบบโศกเศร้า จบแบบมีความสุขสมหวัง

3. ตัวละคร หมายถึง ผู้ประกอบพฤติกรรมตามเหตุการณ์ในเรื่อง หรือผู้ที่รับผลจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามโครงเรื่องลักษณะของตัวละครที่ดีต้องมีลักษณะสมจริง ในเรื่องสั้นการสร้างลักษณะนิสัยตัวละครจะไม่แสดงให้เห็นเด่นชัดทุกแง่มุม แต่จะแสดงเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเท่านั้น การแสดงลักษณะนิสัยของตัวละคร อาจใช้วิธีบรรยายหรือใช้บทสนทนาก็ได้

4. ฉากและบรรยากาศ หมายถึง สถานที่เกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ ตามเนื้อเรื่องและรวมถึงรายละเอียดที่ก่อให้เกิดอารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง และเป็นพลังให้เกิดพฤติกรรมตามโครงเรื่อง ฉากที่ดีจะทำให้เรื่องสั้นมีสีสันงดงาม ได้บรรยากาศที่สมจริง

ตัวอย่าง

“ไฟน้อยแรงเทียนยังคงเปิดอยู่ ภายนอกหน้าต่าง แผ่นฟ้าเริ่มปรากฏสีเทาหมัว ๆ เหมือนแก้วมุกดา แลเห็นเงาดำของต้นมะพร้าวเป็นรูปเป็นร่างอยู่ราวๆ คนในบ้านคงจะตื่นกันแล้ว กลิ่นควันไฟและกลิ่นข้าวจากครัวโหมมาถึงในห้อง แต่ว่าห้องนอนของคุณย่า ยังคงเงียบสงบเหมือนไม่มีคนอยู่...เงียบและวังเวงอย่างประหลาด

ทับทิมเพ่งมองดวงหน้าของคุณย่าในแสงอ่อน ๆ ยามเช้ามีดวงหน้านั้นผิดแปลกไปจากเมื่อคืน จนหลอนต้องด้วยความอัศจรรย์ใจ ไม่มีริ้วรอยความเหน็ดเหนื่อย ชูบเชียวอย่างเดิมอีก หากมีแต่ความสงบ...สงบนิ่ง ดูอึมเิบอย่างประหลาด เหมือนกับคุณย่าได้ละทิ้งทุกขุติศโรครภัยทั้งมวลได้ในนาทีสุดท้าย ก่อนวิญญานของท่านออกจากร่างและล่องลอยขึ้นสู่แสงเงินแสงทองของยามเช้า ซึ่งเริ่มเรื่อเรื่องขึ้นที่ละน้อยทางทิศตะวันออก”

นวนิยาย (Novel) นวนิยายคือเรื่องเล่าขนาดยาวเกี่ยวกับบุคคลที่สมมุติขึ้นมา

องค์ประกอบของนวนิยาย

เป็นงานเขียนประเภทบันเทิงคดีเช่นเดียวกับเรื่องสั้น แต่มีความแตกต่างกันในส่วนขงรายละเอียดบางประการ ดังนี้

1. โครงเรื่อง ในนวนิยายจะมีโครงเรื่องแสดงวัตถุประสงค์และผลของเรื่องหลายอย่าง จะมีขนาดยาว มีเหตุการณ์ต่าง ๆ เกิดขึ้นในเรื่องและเป็นเหตุการณ์ที่ต่อเนื่องสัมพันธ์กันสลับซับซ้อน ดังนั้นโครงเรื่องในนวนิยายจึงแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

โครงเรื่องใหญ่ (main plot) คือแนวที่ผู้ประพันธ์ต้องการให้เรื่องดำเนินไปต้องมีการผูกปมเรื่องให้ซับซ้อน และคลี่คลายเงื่อนไขจนปมเหล่านี้ในตอนจบ

โครงเรื่องย่อย (sub plot) คือเรื่องหรือความขัดแย้งย่อย ๆ ที่แทรกปนอยู่ในโครงเรื่องใหญ่มีความสำคัญน้อยกว่าแต่เป็นส่วนที่เพิ่มความสนุกสนานแก่นิยายเรื่อง

2. ตัวละคร เป็นส่วนประกอบที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของนวนิยาย นวนิยายจะมีตัวละครจำนวนเท่าใดก็ได้ไม่จำกัด แต่ตัวละครทุกตัวต้องมีบทสอดคล้องกับเนื้อเรื่อง ซึ่งแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

ตัวละครเอก คือ ตัวละครที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินเรื่องโดยตลอด

ตัวละครรอง คือตัวละครที่มีบทบาทในฐานะเป็นส่วนประกอบของการดำเนินเรื่อง ซึ่งมีส่วนเสริมเนื้อเรื่องและตัวละครสำคัญให้เด่นชัดขึ้น

3. ฉาก (Setting) ฉากในนวนิยายนับเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ช่วยให้นวนิยายดำเนินเรื่องไปได้ อย่างสมจริงและมีรสชาติ ในนวนิยายมักจะพรรณนาฉากละเอียดลออทั้งสภาพ ภูมิศาสตร์ ระยะเวลา สภาพแวดล้อมทางสังคม

4. บทสนทนา (Dialogue) หมายถึงถ้อยคำในการพูดคุยกันระหว่างตัวละครเป็นส่วนที่ทำให้ นวนิยายมีลักษณะคล้ายความจริงมาก บทเจรจาที่ดีต้องง่ายและเหมาะสมกับบุคลิกลักษณะของตัวละคร

บทละคร เป็นงานเขียนประเภทบันเทิงคดีอีกประการหนึ่ง ซึ่งพอจะสรุปองค์ประกอบของบทละครได้ ดังนี้

1. โครงเรื่อง
2. ตัวละคร
3. ฉาก
4. บทสนทนา

บทละครจะดำเนินเรื่องด้วยบทสนทนาของตัวละครซึ่งผู้แต่งจะต้องใช้ภาษากระชับรัดกุมเหมาะสมกับลักษณะนิสัยของตัวละครและช่วยให้ผู้อ่านหรือผู้ชมเข้าใจเนื้อเรื่อง เวลา สถานที่ เหตุการณ์ และความเป็นไปของละคร เดิมบทละครเขียนขึ้นเพื่อใช้แสดงจึงต้องให้รายละเอียดต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการจัดการแสดง เช่น ฉาก แสง สี เป็นต้น แต่ปัจจุบันมีนักเขียนบางคนเขียนบทละครพูดไว้สำหรับอ่านเพื่อความเพลิดเพลิน โดยมีได้มุ่งหมายจะให้ไปใช้แสดงจริง ๆ

สารคดี

สารคดี (Non-Fiction) หมายถึงเรื่องที่เขียนขึ้นเพื่อมุ่งที่จะให้ความรู้ ความคิด และความกระจ่างแจ้งในเรื่องใดเรื่องหนึ่งแก่ผู้อ่านเป็นสำคัญยิ่งกว่าจะให้ความสนุกสนาน เช่น บทความ สารคดีวิชาการ จดหมายเหตุ ดังตัวอย่าง

ความเรียง (Essay) หมายถึง สารคดีประเภทให้ความรู้ ความคิดและความจริงที่มีหลักฐาน มุ่งแสดงข้อคิดมากกว่าความรู้และให้เพลิดเพลินไปด้วยในเวลาเดียวกัน

บทความ (Article) เป็นงานเขียนร้อยแก้วที่มีเรื่องราวจากความเป็นจริงโดยมีการอ้างอิงถึงแหล่งข้อมูล ที่สำคัญคือต้องมีการเสนอข้อคิดเห็นของผู้เขียนลงไปด้วย ภาษาที่ใช้เขียนบทความควรจะกระชับและเป็นทางการ

สารคดีท่องเที่ยว คือ ข้อเขียนที่บันทึกเรื่องราวจากการที่ผู้เขียนได้เดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ กล่าวถึงสิ่งที่ตนได้พบเห็นในขณะเดินทาง ลักษณะการเขียนจะมุ่งให้ความรู้แก่ผู้อ่านเกี่ยวกับสภาพท้องถิ่น ความเป็นอยู่ของผู้คน ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ เกร็ดตำนานของเมืองหรือสถานที่ที่เขียนถึง

สารคดีชีวประวัติ คือ ข้อเขียนที่บันทึกพฤติกรรมของบุคคล โดยมุ่งที่จะให้เป็นภาพวาดที่มีชีวิต น่าสนใจ

สารคดีเบื้องหลังข่าว คือ งานเขียน ประเภทความเรียงที่ค้นคว้ารายละเอียดของข่าวที่น่าสนใจมาเพิ่มเติมและเขียนใหม่ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น การเขียนมักไม่ถือเวลาเป็นสำคัญนัก หากได้ข้อมูลที่น่าสนใจมาเพิ่มเติมเมื่อไรก็อาจนำมาเขียนได้ แม้ว่าข่าวนั้นจะเกิดมานานแล้วก็ตาม

จดหมายเหตุ คือ บันทึกเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ แต่เดิมจดหมายเหตุ หมายถึงเอกสารสำคัญของทางราชการ ต่อมาหมายรวมถึงเอกสารต่าง ๆ ของทางราชการ และเอกชนที่บันทึกเรื่องราวที่นำรู้ต่าง ๆ โดยเขียนเฉพาะข้อเท็จจริงในวงศ์ตระกูล วงการธุรกิจการค้า และเรื่องราวของสังคมต่าง ๆ จดหมายเหตุมักจะเป็นบันทึกเรื่องของสังคม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ตลอดจนเรื่องราวทางเศรษฐกิจ การศึกษา ฯลฯ

อนุทิน คือ บันทึกเรื่องราวของบุคคล แต่เดิมนิยมเขียนเรื่องเฉพาะตนและไม่เปิดเผย ต่อมาได้มีการนำอนุทินออกเผยแพร่ภายหลังเจ้าของเสียชีวิตแล้ว และอนุทินบางเล่มได้รับความสนใจอย่างกว้างขวาง การบันทึกอนุทินมักจะเขียนเรื่องเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับตนเอง ครอบครัว และเหตุการณ์ที่ได้เกี่ยวพัน การแสดงทัศนคติต่าง ๆ ก็ถือว่าเป็นเรื่องส่วนตัว เพราะมิได้มีจุดมุ่งหมายเผยแพร่ต่อสาธารณะชน

2. ร้อยกรอง

พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน 2525 ให้ความหมายของคำ “ร้อยกรอง” ไว้ว่า สอดผูกให้ติดต่อกัน ประดิษฐ์ทำ แต่งหนังสือดีให้มีความไพเราะ ร้อยและเย็บดอกไม้ให้เป็นรูปต่าง ๆ

“ร้อยกรอง” เป็นคำที่สำนักวัฒนธรรมทางวรรณกรรมซึ่งตั้งชื่อเมื่อ พ.ศ. 2485 ใช้เรียกวรรณกรรมที่มีลักษณะบังคับในการแต่งหรือมีการกำหนดคณะ โดยใช้เรียกคู่ไปกับคำว่า “ร้อยแก้ว” (ประทีป เหมือนนิล, 2519: 152)

ร้อยกรองมีความหมายเหมือนกับ “poetry” ในภาษาอังกฤษ ได้แก่ ข้อความที่มีการจำกัดจำนวนคำหรือพยางค์ จำกัดความยาว มีการกำหนดเสียงสูงต่ำ หนักเบา สั้นยาว และกำหนดสัมผัส จังหวะไว้อย่างแน่นอน ซึ่งหมายรวมถึงลักษณะร้อยกรองแบบต่าง ๆ เช่น โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน ร่าย บทเห่ ลำนำ ฯลฯ และกลอนเปล่า ซึ่งเป็นร้อยกรองอิสระก็น่าจะรวมอยู่ในกลุ่มนี้ด้วย

คำที่มักใช้ในความหมายเช่นเดียวกับร้อยกรองคำหนึ่งก็คือ “กวีนิพนธ์” ซึ่งในพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถานให้ความหมาย “กวีนิพนธ์” ไว้ว่า “คำประพันธ์ที่กวีแต่งขึ้น” (2523 : 64)

ชลธิรา กลัดอยู่ ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับ “กวีนิพนธ์” ว่า กวีนิพนธ์ หมายถึง บทร้อยกรองที่สุนทรทั้งภาษาและความคิด กวีนิพนธ์จะต้องเป็นบทร้อยกรองที่แต่งขึ้นอย่างมีศิลปะและมีการสื่อสาร บางประการให้แก่ผู้อ่าน ศิลปะในกวีนิพนธ์หมายถึง การสร้างสรรค์ความหมายด้วยตัวอักษร เสียง จังหวะ หรือลำนำ และมีถ้อยคำสื่อสาร หรือเป็นสัญลักษณ์แทนบางสิ่งบางอย่าง ก่อให้ผู้อ่านนึกเห็นภาพได้อย่างสวยงาม มีจินตนาการที่กว้างไกล มีความรู้สึกสะเทือนใจที่เข้มข้นและลึกซึ้ง มิใช่แต่งถูกต้องตามฉันทลักษณ์อย่างเดียว (2519:163-165)

สุภาพร มากแจ้ง ได้สรุปคุณสมบัติของกวีนิพนธ์ได้ดังนี้ (2532:3)

1. กวีนิพนธ์เป็นงานของกวี
2. กวีนิพนธ์เป็นร้อยกรองหรืองานเขียนที่มีวรรณศิลป์ เราให้สะเทือนอารมณ์ได้เช่นเดียวกับร้อยกรอง

ร้อยกรองจำแนกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 5 ประเภท คือ

1. โคลง
2. ฉันท์
3. กาพย์
4. กลอน

5. ร่าย

การประเมินค่าของงานเขียน

ลักษณะงานเขียนที่ดี

งานเขียนที่ดี คือ เรื่องที่อ่านแล้วคุ้มค่าบำรุงสติปัญญาแก่ผู้อ่าน ลักษณะของงานเขียนที่ดีควรมีลักษณะดังนี้

1. มีเอกภาพ
2. มีสัมพันธ์ภาพ
3. มีสารัตถภาพ
4. มีความกระชับแจ่ม
5. มีแง่มุมที่คงที่
6. มีความน่าสนใจติดตาม

1. มีเอกภาพ หมายถึง ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของเนื้อความ กล่าวคือ การเขียนเรื่องใดก็ตาม ต้องมีใจความหรือมีจุดมุ่งหมายเพียงอย่างเดียว ผู้เขียนจะต้องเขียนให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ หากจะมีการอธิบายขยายความก็ต้องเป็นไปเพื่อขยายใจความสำคัญนั้นให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

2. มีสัมพันธ์ภาพ หมายถึง มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องเป็นเรื่องเดียวกันไปทุก ๆ อนุเฉท แต่ละอนุเฉทจะต้องมีความเกี่ยวโยงส่งทอดถึงกันตามลำดับไม่มีขาดตอน

3. มีสารัตถภาพ คือ การเน้นใจความที่สำคัญ ความใดที่สนับสนุนเนื้อเรื่องให้เด่นชัด จะต้องให้มีเนื้อที่มาก ส่วนที่เป็นผลความต้องกล่าวแต่น้อยเพื่อไม่ให้แย่งที่ของข้อความสำคัญ ถ้าพูดผลความมาก ที่เป็นใจความสำคัญกลับพูดน้อย เรียกว่า ขาดสัมพันธ์ภาพ

4. มีความกระชับแจ่ม การเขียนที่ดีนั้นต้องมีความกระชับชัดเจน ไม่คลุมเครือที่ก่อให้เกิดความสับสนให้แก่ผู้อ่าน ถ้ามีข้อความใดที่จะทำให้ผู้อ่านเกิดความสงสัยก็ต้องอธิบายขยายความให้เข้าใจชัดเจน หรือให้คำจำกัดความที่มีความหมายกระชับรัดกุมที่สุด

5. มีแง่มุมที่คงที่ หมายถึง การแสดงความคิดในการเขียนที่คงเส้นคงวาอยู่ตลอดเวลา โดยไม่เปลี่ยนความคิดใหม่ในงานเขียนที่กำลังเขียนอยู่

6. มีความน่าสนใจติดตาม การเขียนที่ชวนให้สนใจติดตามอ่านนั้นผู้เขียนจะต้องมีเทคนิค มีกลวิธีกระตุ้นให้ผู้อ่านมีความสนใจตั้งแต่ต้นจนจบ และในบางครั้งเมื่ออ่านงานของนักเขียนบางคนจบไปแล้วงานของเขายังชวนให้ติดตามงานชิ้นอื่น ๆ ต่อไป

การอ่านออกเสียง

การอ่านออกเสียง คือการอ่านหนังสือโดยการที่ผู้อ่านเปล่งเสียงออกมามี จังหวะหมายต่างกันออกไป เช่น เพื่อถ่ายทอดข่าวสารต่าง ๆ เพื่อเร้าอารมณ์ผู้ฟัง เพื่อสร้างความบันเทิง และเพื่อเพิ่มพูนความพอใจให้แก่บุคคลและสังคม การอ่านออกเสียงในบางโอกาสกระทำเพื่อความมุ่งหมายหลายๆ ประการรวมกัน หรือมีจุดมุ่งหมายเฉพาะ เช่น การอ่านประกาศ การรายงาน การแถลงนโยบาย ซึ่งผู้อ่านออกเสียงได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้นจำเป็นต้องได้รับการฝึกฝนเป็นอย่างดี

การอ่านออกเสียงที่มีประสิทธิภาพอาจจำแนกเป็นข้อที่ควรปฏิบัติ ดังนี้

1. ความถูกต้อง คือ ต้องศึกษาเรื่องคำให้เข้าใจ อ่านให้ถูกต้องตามหลักภาษาและพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน และการอ่านคำโดยอนุโลมในบริวณกรอง เช่น เคารพอภิวันท์ อ่านว่า เคา-รบ-อบ-พิ-วัน ฉลองคุณมุลิกา อ่านว่า ฉะ-หลง-คุณ-มุน-ลี-กา
2. ความชัดเจน ได้แก่ การออกเสียงคำต่าง ๆ ให้ชัดถ้อยชัดคำ ออกเสียง ร,ล ตัวควบกล้ำ และเสียงวรรณยุกต์ต่าง ๆ ให้ชัดเจน สิ่งเหล่านี้ต้องอาศัยการฝึกฝนให้เกิดความชำนาญ
3. การปรับเสียงให้สอดคล้องกับเนื้อความ ต้องพยายามทำความเข้าใจกับเนื้อความที่อ่านว่า กล่าวสิ่งใด เหตุการณ์และบรรยากาศของเรื่องเป็นอย่างไร แล้วพยายามอ่านให้ได้เสียงคล้อยตามที่สัมพันธ์กัน
4. การเตรียมตัวล่วงหน้า เป็นเรื่องที่สำคัญมาก ผู้อ่านต้องเตรียมตัวโดยศึกษาบทที่จะอ่านด้วยการจัดแบ่งวรรคตอนเนื้อความที่จะอ่าน ต้องฝึกออกเสียงให้ถูกต้องว่า ตอนใดควรใช้น้ำเสียงอย่างไร ในกรณีที่มีเวลาจำกัด ต้องพยายามศึกษาบทอย่างคร่าวๆ ก่อน เท่าที่เวลาจะอำนวย
5. การฝึกทำทาง บุคลิกภาพของผู้อ่านเป็นอีกสิ่งที่จะก่อให้เกิดผลสำเร็จในการอ่านออกเสียง เพราะการวางท่าทางที่ดี เช่น ยืดตัวตรง วางสีหน้าปกติ เหยยหน้าขึ้นมองผู้ฟังบ้าง ถือบทที่อ่านด้วยท่าที่ถูกต้องเหมาะสม จะช่วยให้ผู้อ่านมั่นใจ และสร้างความชื่นชมให้แก่ผู้ฟังเป็นอย่างมาก

การอ่านออกเสียง แบ่งได้ 2 ประเภท

1. การอ่านออกเสียงร้อยแก้ว
2. การอ่านออกเสียงร้อยกรอง

1. การอ่านออกเสียงร้อยแก้ว

หมายถึง อ่านคำที่เรียงร้อยเป็นข้อความตามภาษาพูดและใช้เสียงธรรมชาติให้ถูกต้องชัดเจน โดยการสั้นเสียง และจังหวะเสียงให้เป็นไปตามความนิยม

หลักเกณฑ์ทั่วไปในการอ่านออกเสียงร้อยแก้ว

1. อ่านให้ถูกต้องตามอักขรวิธีในภาษา ทั้งภาษาไทยและภาษาที่ยืมมาจากภาษาอื่น ๆ เช่น บาลี สันสกฤต เขมร ฯลฯ รวมทั้งคำที่ถูกต้องตามความนิยม โดยอาศัยหลักการอ่านจากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานเป็นสำคัญ
2. ผู้อ่านต้องมีสมาธิและความมั่นใจในการอ่าน ไม่อ่านผิด อ่านตก อ่านเติม เวลาอ่านต้องควบคุมสายตาให้ไล่ไปตามตัวอักษรทุกตัวในแต่ละบรรทัดจากซ้ายไปขวาด้วยความเร็วว่องไวและรอบคอบ แล้วย้อนสายตากลับลงไปยังบรรทัดถัดไปอย่างแม่นยำ
3. อ่านให้เป็นเสียงพูด โดยเน้นเสียงหนัก เบา สูง ต่ำ ตามลักษณะการพูดโดยทั่วไป
4. อ่านให้ดังพอสมควร ไม่ตะโกนหรือแผ่วเบาจนเกินไป ซึ่งจะทำให้ผู้ฟังเกิดความรำคาญและไม่สนใจ
5. เมื่ออ่านจบย่อหน้าหนึ่งควรผ่อนลมหายใจ และเมื่อขึ้นย่อหน้าใหม่ควรเน้นเสียง และทอดเสียงให้ช้าลงกว่าปกติเล็กน้อยเพื่อดึงความสนใจจากผู้ฟัง จากนั้นจึงใช้ระดับเสียงปกติ
6. อ่านให้ถูกจังหวะวรรคตอน ต้องอ่านให้จับคำและได้ใจความ ถ้าเป็นคำยาวหรือคำหลายพยางค์ ไม่ควรหยุดกลางคำหรือตัดประโยคจนเสียความ
7. รู้จักเน้นคำที่สำคัญและคำที่ต้องการเพื่อให้เกิดภาพพจน์หรือเกิดจินตภาพตามที่ต้องการ การเน้นควรเน้นเฉพาะคำ ไม่ใช่ทั้งวรรค หรือทั้งประโยค เช่น “กลิ่นของดอกไม้มัน หอมหวานยิ่งกว่ากลิ่นใด ๆ ที่เคยได้สัมผัส”
8. เมื่ออ่านข้อความที่มีเครื่องหมายวรรคตอนกำกับ ควรอ่านให้ถูกต้องตามหลักภาษา เช่น โปรดเกล้าฯ ต้องอ่านว่า โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม, วันหนึ่ง ๆ อ่านว่า วันหนึ่ง วันหนึ่ง ส่วนคำที่ใช้อักษรย่อต้องอ่านให้เต็มคำ เช่น พ.ศ. อ่านว่า พุด-ทะ-สั-กะ-หรวด, ผบ.ทบ. อ่านว่า ผู้บัญชาการทหารบก
9. การใส่อารมณ์และความรู้สึกตามเนื้อหา ควรพิจารณาเนื้อความที่อ่านว่าเป็นไปในทางใด เช่น ตื่นเต้น โกรธ ผิดหวัง น้อยใจ เศร้าโศก สนุกสนาน ฯลฯ ควรใช้น้ำเสียงให้เหมาะสมกับลักษณะอารมณ์ตามเนื้อหาในท้องเรื่อง การอ่านนั้นจึงจะชวนฟัง

2. การอ่านออกเสียงร้อยกรอง

คนไทยมีนิสัยเจ้าบทเจ้ากลอนมาตั้งแต่โบราณ ถ้อยคำสำนวนที่เราได้ยินได้ฟังอยู่เสมอ จึงมักมีเสียงสัมผัสคล้องจองกัน เช่น ก่อร่างสร้างตัว ขว้ายากหมากแพง คดีในข้องอในกระดุก จ่องทองพองขน แม้แต่เพลงสำหรับเด็กก็ร้องเล่น เช่น วีรชีวีวาร สองทะนนานข้าวเปลือก เลือกท้องโบลาน คดีข้าวใส่จาน

ภาษาไทยเป็นภาษาดนตรีมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว คือ มีเสียงวรรณยุกต์ 5 ระดับ เมื่อนำถ้อยคำมาร้อยเรียงเข้าแล้วจะก่อให้เกิดบทร้อยกรองหลายลักษณะ เช่น กาพย์ กลอน โคร่ง ร่าย ฉันท์

ในคำประพันธ์ที่มีอยู่นั้น กลอนนับเป็นคำประพันธ์ที่อ่านง่ายที่สุด แม้จะอ่านง่าย แต่ถ้าอ่านไม่เป็นก็ทำให้ไม่ไพเราะ กลอนเน้นเรื่องสัมผัสนอกเป็นพิเศษ เมื่ออ่านผู้อ่านต้องเน้นให้ได้สัมผัสนอกที่ถูกต้องชัดเจน

การอ่านกลอนสุภาพ

กลอน เป็นคำประพันธ์ที่มีจังหวะ ทำนองเฉพาะตัว กลอน 1 บท มี 4 วรรค ได้แก่ วรรคต้น วรรครับ วรรครอง และวรรคส่ง วิธีการอ่านในวรรคต้นและวรรครับ (วรรค 1 และวรรค 2) จะเป็นเสียงสูง วรรครับและวรรคส่ง (วรรค 3 และวรรค 4) ลดเสียงลงต่ำ

วิธีการอ่านขึ้นต้นบทครั้งแรกอาจหลงเสียง จึงมีข้อเสนอแนะว่าควรจำแบบคำประพันธ์บทใดบทหนึ่งเป็นแม่แบบ จะทำให้อ่านตามเสียงได้ถูกต้องไม่หลงเสียง

วรรคที่ 1 และ 2 ในการขึ้นต้นเสียงสูงมีข้อเสนอแนะ คือ ต้องขึ้นสูงให้พอดีกับระดับเสียงของตนเอง ถ้าขึ้นมากเกินไประดับเสียงของตนจะอ่านได้ไม่ตลอดหรือไม่จบบท

การอ่านโคลงสี่สุภาพ

คณะของโคลงสี่สุภาพ

1 บท มี 4 บาท

บาท 1, 2, 3 มี 2 วรรค วรรคหน้า 5 วรรคหลัง 2 คำ

บาทที่ 4 วรรคหน้า 5 คำ วรรคหลัง 4 คำ

ท้ายบาทที่ 1 และ 3 อาจมีคำสร้อยบาทละ 2 คำ

1 บท รวม 30 คำ กรณีมีคำสร้อย 32-34 คำ

การแบ่งจังหวะในการอ่านโคลงสี่สุภาพ

จำนวน 5 คำ ของวรรคหน้านั้น แบ่งเป็น 2 จังหวะ หน้าจะ 2 คำ หรือ 3 คำ ก็ได้ ข้อสำคัญอยู่ตรงที่ต้องอ่านเก็บคำให้ครบความหมายและต้องไม่ฉีกคำ ซึ่งอาจทำให้ความหมายของเนื้อความคลาดเคลื่อน

ในกรณีที่มีคำสร้อยให้เพิ่มขึ้นอีก 1 จังหวะ วรรคสุดท้ายของบทอ่านติดกัน ไม่เว้นวรรคทั้ง 4 คำ ในคำที่สองทอดเสียงเชื่อมกับคำที่ 3 เพื่อความไพเราะ

ทำนองในการอ่านโคลงสี่สุภาพ

1. ในวรรคที่ 1,2 ของบาทที่ 1 และวรรคที่ 1 ของบาทที่ 2 อ่านด้วยเสียงปกติธรรมดา
2. วรรคที่ 2 ของบาทที่ 2 ลดเสียงลงต่ำ
3. ถ้าคำท้ายวรรคที่ 2 ของบาทที่ 2 เป็นคำที่มีเสียงตรี จะต้องอ่านออกเสียงตรีแท้ ๆ จะไม่อ่านออกเสียงแล้วเลื่อนเป็นเสียงเอก จะทำให้เสียงเพี้ยน
4. ในวรรคที่ 1 ของบาทที่ 3 อ่านเสียงสูง
5. ในวรรคที่ 2 ของบาทที่ 3 อ่านเสียงระดับปกติธรรมดา
6. ในวรรคที่ 1,2 ของบาทที่ 4 อ่านระดับปกติธรรมดา
7. ในวรรคสุดท้ายอ่านต่อเนื่องกันทั้งหมดไม่หยุดเว้นวรรค
8. ในกรณีที่คำสุดท้ายบาทที่ 1 เป็นเสียงจัตวา ต้องอ่านให้มีระดับเสียงสูงด้วยดังเช่นการอ่านกลอน
9. ในวรรคสุดท้ายของบทก็เช่นกัน ถ้าคำสุดท้ายเป็นเสียงจัตวา จะต้องอ่านให้มีระดับเสียงสูงขึ้นเช่นเดียวกับในวรรคสุดท้ายของบาทที่ 1

การอ่านและพิจารณาร้อยกรอง

การพิจารณาวรรณกรรมประเภทร้อยกรอง คือการอ่านอย่างวิเคราะห์สามารถแยกข้อดีข้อเสียและประเมินค่าของร้อยกรองได้

ในการพิจารณาร้อยกรอง จะต้องพิจารณาองค์ประกอบ 4 ประการ คือ

1. รูปแบบการประพันธ์
2. ธรรมเนียมนิยมในการแต่ง
3. ความไพเราะ
4. สาระของเนื้อหา

1. รูปแบบของการประพันธ์

รูปแบบของการประพันธ์มี 2 ลักษณะ คือรูปแบบที่เป็นข้อบังคับ เรียกว่า “ฉันทลักษณ์” กับรูปแบบที่ไม่ใช่ข้อบังคับแต่นิยมกันว่าดีงาม และทำตามสืบกันมา เรียกว่า “ธรรมเนียมนิยมในการแต่ง”

ฉันทลักษณ์เป็นข้อบังคับในการแต่งคำประพันธ์ ถ้าไม่ปฏิบัติตามถือว่าผิด การพิจารณาวรรณกรรมร้อยกรองไม่จำเป็นต้องพิจารณฉันทลักษณ์อย่างจริงจัง ผู้ประพันธ์จำเป็นต้องปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนอย่างเคร่งครัดอยู่แล้ว

2. ธรรมเนียมนิยมในการแต่ง

ธรรมเนียมนิยมในการแต่งคำประพันธ์ คือกลวิธีหรือศิลปะการแต่งคำประพันธ์ที่นิยมและยึดถือสืบ ๆ ต่อกันมา บทร้อยกรองที่ไม่สอดคล้องกับธรรมเนียมนิยมไม่ถือว่าผิดแต่ก็ไม่ถือว่างามสมบูรณ์ในค่านิยมของผู้อ่าน ในการพิจารณาร้อยกรองจึงจำเป็นต้องพิจารณาธรรมเนียมนิยมในการแต่งประกอบด้วยเสมอ

ธรรมเนียมนิยมในการแต่งร้อยกรองมีหลายประการ เช่น

2.1 ร้อยกรองประเภทละครมีธรรมเนียมในการใช้คำบอกฐานะของตัวละคร คือมาจะกล่าวบทไป เมื่อนั้น บัดนั้น มีธรรมเนียมในการบอกท่ารำ ทำนองร้อง และเพลงดนตรีกำกับไว้ทุกตอน

2.2 ร้อยกรองนิราศคำโคลงเกือบทุกเรื่อง เริ่มต้นด้วยการชมความงาม ความยิ่งใหญ่สมบูรณ์ของบ้านเมือง และสรรเสริญกษัตริย์ และตอนฐานนิยมบอกมูลเหตุที่แต่ง วัน เดือน ปีที่แต่ง ชื่อและตำแหน่งของผู้แต่ง และมักปรารภเชิงถ่อมตัวว่ายังแต่งไม่ดี ส่วนนิราศคำกลอนมักบอกสิ่งเหล่านี้ไว้ตอนท้ายเรื่อง

2.3 โคลงนิยมใช้คำที่มีน้ำหนักและมักเป็นศัพท์เก่า นิยมสัมผัสในแบบสัมผัสอักษร นิยมสำคัญในบางแห่ง และนิยมเสียงสูงในท้ายวรรคสุดท้าย ส่วนฉันทลักษณ์ใช้ศัพท์สูง คำโบราณ คำบาลีสันสกฤต และคำแผลง

มักใช้แต่งข้อความที่เป็นแบบแผนสูงส่งและสง่างาม ส่วนกาพย์และร่ายมีธรรมเนียมคล้ายกันที่ ร่ายนิยมแต่งประกอบโครง นอกจากร่ายยาวหรือกลอนเทศน์สำหรับกลอนนิยมใช้คำพื้น ๆ

2.4 ร้อยกรองประเภทมีโครงเรื่องและตัวละคร เช่น นิทานและบทละคร มักคิดถึงธรรมเนียมเหมือน ๆ กัน คือการวางโครงเรื่องใหญ่มักเป็นเรื่องครอบครัววงศ์ตระกูล ตัวเอกเป็นเจ้าชายไปเล่าเรียนวิชาจนจบเดินทางกลับบ้านเมืองได้พบอุปสรรคขวากหนาม พบนางเอกแล้วต่อสู้จนเอาชนะอุปสรรคทั้งปวงและจบลงด้วยดี ส่วนการสร้างตัวละครมักไม่พ้นมีฤๅษี เจ้าชาย เจ้าหญิง เทวดา สัตว์ประหลาดหรือไม่ประหลาดต่าง ๆ มีข้อสังเกตว่าตัวเอกฝ่ายหญิงหรือนางเอกมักเป็นลูกสุดท้องของฝ่ายร้ายซึ่งมักเป็นยักษ์เสียด้วย

2.5 ธรรมเนียมในการแทรกบทนิราศ บทกลอนขบขัน และบทชมความงาม ซึ่งอาจเป็นการชมความงามของตัวละคร กองทัพ ธรรมชาติ หรือบ้านเมืองก็ได้ลงไปในเรื่องแต่ละตอน

2.6 ธรรมเนียมการพรรณนาบทอัศจรรย์โดยใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ

ธรรมเนียมในการแต่งร้อยกรองดังกล่าวนี้ ไม่ถือเป็นการลอกเลียนแบบจากของเก่า เพราะกวีรุ่นหลังพยายามประยุกต์ของเก่าให้เข้ากับของใหม่อันเป็นความคิดของตนเอง เช่น สุนทรภู่ เขียนเรื่องพระอภัยมณี ได้แสดงความเป็นกวีที่มีความคิดริเริ่มและสร้างสรรค์ ส่วนธรรมเนียมนิยมเป็นเพียงวิธีการเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม ธรรมเนียมนิยมย่อมมีการเปลี่ยนแปลง ในการแต่งร้อยกรองก็เช่นกัน กลวิธีในการแต่งบางอย่างอาจซ้ำซากจำเจในกรอบแบบต่าง ๆ ซึ่งทำให้ทางผู้แต่งและผู้อ่านเบื่อหน่ายได้ เมื่อหมดยุคสมัยหนึ่งแล้ว ธรรมเนียมนิยมนั้น ๆ อาจเปลี่ยนแปลงก็ได้

แต่ถึงอย่างไร วรรณกรรมที่มีคุณค่า ควรมีลักษณะสอดคล้องผสมผสานระหว่างประดิษฐกรรม คือ แนวคิดใหม่กับธรรมเนียมนิยมเดิม

3. ความไพเราะ

ความไพเราะหรือแง่มองของร้อยกรองอย่างที่บางท่านใช้อยู่ในอาจแยกเป็น 2 ประการคือ ความงามจากรสของคำ และความงามจากความลึกซึ้งของข้อความ

3.1 ความงามจากรสของคำ เกิดจากการเลือกใช้คำภาษากรวิซึ่งเป็นกลุ่มคำพิเศษ ที่กวีได้เลือกสรรหรือตัดแปลงสำหรับร้อยกรองโดยเฉพาะ โดยเลือกคำที่การสัมผัส ลีลา จังหวะ การเลียนเสียงธรรมชาติ และการเล่นคำ

นอกจากนี้ ยังมีลักษณะที่เรียกว่า “กริยานุโลม” คือ การที่กวีมีลีลาที่จะตัดเติมคำประพันธ์ให้สั้นลง เช่น อนุช เป็น นุช อภิรมย์ เป็น ภิรมย์ หรือการใช้คำซ้ำมากมาย เช่น ธิบดินทร์นรินทรปิ่นชเรศ ส่วนในด้านการออกเสียงก็จำเป็นต้องเชื่อมต่อกันองกลอนแต่ละวรรค เช่น ในวรรคว่า “คิดถึงบาทพิตรอดิศร” ต้องอ่านว่า “บอพิดอะดิดสอน” จะอ่านตรง ๆ ตามคำเดิมไม่ได้ หรือในบางกรณีก็มีการสัมผัสเลื่อน เช่น อุ กับ อุ ไอ กับ आय ก็ต้องช่วยให้การออกเสียงกลมกลืนกัน

3.2 ความงามที่เกิดจากความลึกซึ้งของข้อความ เกิดจากการใช้อุปมาอุปไมย การใช้สัญลักษณ์ การเสนอภาพพจน์แบบต่าง ๆ ตลอดจนการพรรณนาและการบรรยายที่แจ่มแจ้งชัดเจน จนสามารถแลเห็นภาพ

ตามที่พรรณนาหรือบรรยาย ด้วยการบรรยายให้เห็นภาพ หรือให้เกิดความหยั่งเห็น สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่ทำให้เกิดความงามในร้อยกรองทั้งสิ้น

4. สาระของเนื้อหา

สาระของวรรณกรรม คือประโยชน์อันเป็นผลพลอยได้ที่ผู้อ่านจะพึงได้รับจากการอ่านวรรณกรรม นอกเหนือจากความบันเทิงใจ สาระทางเนื้อหาของวรรณกรรมแบ่งออกเป็น 2 ประการคือ

4.1 สาระด้านความคิด คือความคิดที่ปรากฏในวรรณกรรมอันเป็นประโยชน์ทั้งโดยตรงและโดยอ้อมแก่นุชนชาติและสังคม เช่น ทรรศนะของผู้แต่งที่ชวนให้ผู้อ่านถุกคิด เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์มีคติธรรม โดยทิวแสดงออกด้วยกลวิธีต่าง ๆ กัน เช่น กล่าวอย่างตรงไปตรงมา โดยการใช้สัญลักษณ์ กล่าวเปรียบเทียบและอ้างอุทาหรณ์

เรื่องทัศนะของกวีนั้น เปลื้อง ณ นคร แบ่งออก 2 ชนิด คือ

4.1.1 สัมพันธ์ทัศนะ เป็นทัศนะที่ถือตัวเองเป็นใหญ่ รวมทั้งถือตามโลกด้วย คุณลักษณะต่าง ๆ เช่น สวย ดี ชั่ว โกล่ โกล่ สุข ทุกข์ ซึ่งเป็นนามธรรมนั้น ต่างคนต่างเห็นผิดกัน แล้วแต่ฐานะ นิสัยและผลประโยชน์ของตน ทัศนะเช่นนี้จึงไม่ใช่ความจริงแท้

4.1.2 วิสุทธิทัศนะ คือทัศนะที่ถือธรรมเป็นใหญ่ ไม่เอาผลประโยชน์หรือความเข้าข้างตนเข้ามาเกี่ยวข้อง กวีใดแสดงวิสุทธิทัศนะ กวีนั้นพึงได้รับความยกย่องว่าเป็นเยี่ยม และโดยประการฉะนี้บทกวีเยี่ยม ๆ จึงเป็นประหนึ่งคติธรรม เพราะกวีนำความจริงในโลกมาสู่สายตาและความคิดของเรา

ประจักษ์ ปรากฏพิทยากร ให้ความเห็นว่า ทัศนะของกวีหรือกวีทัศนนั้น คือ การที่กวีแสดงความคิดเห็นตามแนวนึกคิดของกวี ปกติเมื่อเราเห็นอะไร เราก็แลเห็นรูปร่าง หรือกิริยาอาการต่าง ๆ ที่ปรากฏแก่คลองจักษุ แต่กวีเห็นได้ด้วยใจและนึกคิด เป็นการเห็นพิเศษนอกเหนือไปจากรูปและกิริยา ความนึกคิดนั้นแสดงออกมาในลักษณะความซึ่งใจ หรือความมงดงามของความหมายที่แฝงอยู่ หรือในลักษณะปรัชญาให้เห็นวิสัยของโลกและมนุษย์ เช่น

ชมแสดใจหน้า	นวลนาง
เดือนตำหนิงกลาง	ตายแต่้ม
พิมพ์พัคตร์แม่เพ็ญปราง	จักเปรียบ ไตเอย
ขำกว่าเขาใจแยม	ยังยืมอัปสร
	(นิราศนรินทร์)

จะเห็นว่าโครงบทนี้มีคมขำด้วยกวีทัศน ดวงจันทร์นั้นเราทุกคนก็มองเห็นกันมาแล้ว แต่ไม่สะดุดใจเราจนเกิดจินตนาการอย่างกวี การศึกษาด้านกวีทัศนช่วยให้เราออกงามในด้านความคิดได้อย่างวิเศษอย่างดวงจันทร์นี้กวีบางท่านก็เห็นว่างามเหมือนใบหน้าของนางที่รัก หรือบางทีก็เห็นว่าหน้าของนางที่รักงามกว่า บางท่านก็เปรียบกระต่ายที่ชอบเล่นแสงจันทร์ ประหนึ่งว่าหลงไหลในแสงจันทร์เหมือนกับที่หลง

น้องที่รัก บางท่านเช่น น.ม.ส. เห็นพิเศษไปกว่านั้นอีกคือ กระจ่าย่นนั้นหลงพระจันทร์เฉพาะข้างขึ้นเท่านั้น แต่ “น้ำใจข้าเฝ้ามีทั้งขึ้นแรม”

4.2 สารคดีด้านหลักฐานความเป็นจริง หมายถึง การที่ทำให้ผู้อ่านได้ทราบความจริงเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม ค่านิยม และทัศนคติของบุคคลในยุคสมัยของวรรณกรรมนั้น ๆ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ วรรณกรรมในแต่ละยุคสมัยย่อมเป็นเครื่องสะท้อนถึงสภาพสังคมและชีวิตของยุคสมัยนั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม การประเมินคุณค่าของวรรณกรรมร้อยกรอง โดยพิจารณาจากเนื้อหาที่ให้ คุณประโยชน์แก่ผู้อ่าน ควรได้พิจารณาเนื้อเรื่องเป็นส่วนรวม ไม่ควรเจาะจงวิจารณ์แต่เฉพาะบางส่วน เพราะ บางตอนอ่านให้สาระที่ขัดกับความรู้สึกลึกซึ้งก็ได้ อีกประการหนึ่งเหตุผลและความชอบธรรมในแต่ละ สังคมของแต่ละยุคสมัยย่อมแตกต่างกันได้ ก่อนจะประเมินค่าของเนื้อหาจึงควรมองความแตกต่างนั้นด้วย

วรรณกรรมร้อยกรองปัจจุบัน

ร้อยกรองปัจจุบันหมายถึง ร้อยกรองที่มีลักษณะแตกต่างจากร้อยกรองสมัยก่อน ความเปลี่ยนแปลง ของร้อยกรองเริ่มตั้งแต่รัชกาลที่ 6 เป็นต้นมา ซึ่ง กุหลาบ มลลิกะมาส กล่าวถึงความเปลี่ยนแปลงในด้าน ความคิดและรูปแบบของวรรณกรรมร้อยกรอง ดังนี้

1. ร้อยกรองมีขนาดสั้นลง และเน้น “ข้อคิด” หรือ “ความคิด” อันใดอันหนึ่งเป็นทำนองการสื่อสาร ความคิดนั้น ๆ ระหว่างผู้แต่งและผู้อ่าน โครงกลอนของครูเทพ (เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี) เรียกได้ว่าเริ่ม ลักษณะวรรณกรรมร้อยกรองสมัยปัจจุบันอย่างแท้จริง ส่วนศิลปะแบบมัทนศิลป์ในการแต่งร้อยกรองอัน เป็นความนิยมดั้งเดิม ถือว่ามีความสำคัญเป็นอันดับรองลงไปจาก “ความคิด” จึงเป็นกาพย์กลอนแห่ง ความคิดมากกว่าที่จะเป็นกาพย์กลอนแห่งอารมณ์

ขนาดของร้อยกรองเริ่มสั้นลง เรื่องเล่ายาว ๆ หรือนิราศขนาดยาวมีน้อยลงเป็นอันมาก ถ้านำกฎ กระจ่าง ของ อังคาร กัลยาณพงศ์ แม้เป็นเรื่องยาว แต่แยกเป็นบทสั้น ๆ บทหนึ่งความคิดหนึ่งได้ตลอดนิราศ ขนาดยาว เช่น นิราศรอบโลก ของ แสงทอง นิราศเมืองเหนือ ของ พลเรือตรีจวบ หงสกุล หรือนิราศตามเค้า นิทาน ของ ฉันทน์ ขำวิไล พรรณนาเปลี่ยนแปลงไปตามสถานที่ เนื้อเรื่องต่าง ๆ จึงเท่ากับเป็นตอนสั้น ๆ อยู่ในตัว

2. มีความเปลี่ยนแปลงด้านฉันทลักษณ์และการวางรูป นักเขียนร้อยกรองรุ่นใหม่สนใจในเรื่อง กำหนดคณะต่าง ๆ น้อยลงกว่าเรื่องความคิด จึงอาจเขียนผิดแบบแผนไปบ้าง เช่น กลอนของ อังคารกัลยาณ พงศ์ หรือวางรูปให้แปลก เช่น ร้อยกรอง ของ จ่าง แซ่ตั้ง

3. เนื้อเรื่องของร้อยกรองกว้างขวางออก มีทั้ง บทพรรณนา บทบรรยาย ความรู้สึกต่าง ๆ เรื่อง เกี่ยวกับการเมือง เรื่องเกี่ยวกับสังคม สภาพการณ์ปัจจุบัน พฤติกรรมของมนุษย์และสิ่งแวดล้อมแท้จริงของ มนุษย์มากกว่าเรื่อง ไกลตัว หรือมีอุดมคติ

4. การใช้ถ้อยคำและความคิด มีลักษณะกว้างแ่ง ถึงขั้นกว้างร่ากก็มี ใช้ถ้อยคำในชีวิตประจำวันได้ ทุกคำ แม้จะถือเป็นคำไม่สุภาพบางคำ ส่วนความคิดมีกรุ่นแรงวิพากษ์วิจารณ์อย่างมีอารมณ์ มุ่งให้สะท้อน ใจด้านศีลธรรม (ความจริง) มากกว่าความไพเราะ

ส่วน ประจักษ์ ปรากฏพิพาทกร กล่าวว่าการแต่งร้อยกรองในปัจจุบันนี้ จะเห็นความแตกต่างไปจาก กวีสมัยก่อน สิ่งที่แตกต่างจะสรุปได้ดังนี้

1. ประเภทของร้อยกรอง ร้อยกรองประเภท “กลอน” นิยมแต่งกันมากที่สุด ถัด ไปก็เป็นกาพย์ยานี ส่วนร้อยกรองอย่างอื่นมีน้อย
2. ขนาดความยาว ไม่ยาวเป็นเรื่องอย่างสมัยก่อน โดยมากก็ 6 - 10 บท
3. เนื้อเรื่อง ไม่เป็นนิยายมีตัวละครอย่างสมัยก่อน ในปัจจุบันมักจะมีแง่คิดเพียงแง่เดียว
4. รูปแบบเชิงลีลาของร้อยกรอง ส่วนมากก็ยังคงเหมือนเดิม แต่มีนักกลอนบางท่านได้พยายาม แหกให้ต่างไปจากยุคก่อน โดยเฉพาะร้อยกรองประเภทกลอนและกาพย์ยานี จะเห็นได้ชัดในเรื่องการใช้คำ ตรงไปตรงมา ไม่นิยมวลเหมือนสมัยก่อน ไม่เคร่งในเรื่องจำนวนคำในแต่ละวรรค และแม้การรับส่งสัมผัสก็ ไม่เคร่งครัด

ในเรื่องประเภทของร้อยกรองปัจจุบันซึ่งนิยมแต่งกลอนกันมากที่สุดนั้น ประจักษ์ ปรากฏพิพาทกร ได้แยกบทร้อยกรองออกเป็น 10 ประเภท ตามลักษณะเนื้อหา ดังนี้

1. ประเภทอาเศียรวาท เป็นการแต่งเพื่อสวดเนื่องในวันเวลาที่กำหนดไว้ โดยมากนิยมแต่งเป็นฉันท ซึ่ง เป็นร้อยกรองประเภทสูง และฉันทที่ใช้กันมากที่สุดคือ สัททวิภักติพิตฉันท แต่ก็มี การแต่งฉันทประเภทอื่น บ้าง ร้อยกรองประเภทอื่นก็มีทั้งกลอน กาพย์ และ โคลง
2. ประเภทคำขวัญ คติพจน์ กระฐ่ธรรม และแง่คิด ร้อยกรองประเภทนี้มุ่งคติพจน์เป็นสำคัญขนาด ความยาวเพียง 2-3 บทเท่านั้น ส่วนประเภทแง่คิดสั้นๆ

การพิจารณาร้อยกรองปัจจุบัน

ในการพิจารณาร้อยกรองปัจจุบัน ต้องพิจารณาในเรื่องต่อไปนี้ คือ

1. ความคิด ร้อยกรองในปัจจุบันเน้นเรื่องความคิดที่ถือว่าให้ประโยชน์แก่ผู้อ่านทั่วไปเป็นสำคัญซึ่ง ต่างไปจากร้อยกรองในอดีตที่มักจะเน้นเนื้อเรื่องเฉพาะบุคคลหรือสังคมบางกลุ่ม กวีโวหาร เสียงสัมผัสและ ลีลาจังหวะ ความคิดของร้อยกรองจะปรากฏอยู่ในเนื้อหา ถ้าเป็นความคิดธรรมดา ๆ ผู้อ่านก็มักจะ ไม่สนใจเท่าใดนัก ร้อยกรองที่มีผู้อ่านและกล่าวขวัญถึงมักจะมีความคิดในลักษณะใดลักษณะหนึ่งดังต่อไปนี้

1.1 แนวคิดและความคิดที่แปลกใหม่ คือไม่ซ้ำกับที่มีผู้คิดกันอยู่เสมอ ๆ ความคิดที่ริเริ่ม และแปลกใหม่จะทำให้ผู้อ่านเกิดความสนใจในบทร้อยกรองนั้น เพราะแนวคิดย่อมเป็นไปตามยุคสมัยและ สังคมที่แวดล้อม เมื่อสิ่งเหล่านี้เปลี่ยนแปลงไป ค่านิยมก็จะย่อมจะเปลี่ยนไปด้วย

1.2 ความคิดที่ลึกซึ้งคมคาย ทำให้บทร้อยกรองนั้นน่าทึ่ง น่าเชื่อถือและน่าเลื่อมใส แ่งคิดใน เชิงปรัชญาและจินตนาการอันกว้างไกล จัดว่าเป็นความคิดที่คมคายได้

1.3 ความคิดที่ให้ประโยชน์ ร้อยกรองจำนวนหนึ่ง ๆ ไม่ควรจะเป็นประโยชน์เฉพาะเพื่อสนองความต้องการของผู้แต่งแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น บทร้อยกรองที่ดีควร “ให้” อะไรแก่ผู้อ่านบ้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งความคิดที่จะเป็นประโยชน์ต่อบุคคลและสังคมส่วนใหญ่

2. กลวิธีการเขียน ผู้อ่านสามารถพิจารณาได้ว่า บทร้อยกรองจำนวนนั้น ๆ ผู้แต่งมีกลวิธีการเขียนอย่างไร โดยดูจากสิ่งต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

2.1 การวาง โครงเรื่องและการดำเนินเรื่อง ได้แก่การเริ่มเสนอเรื่องอย่างเร้าความสนใจการดำเนินเรื่องต่อเนื่องกันไปอย่างมีเอกภาพ และการจบที่สร้างความประทับใจ เป็นต้น

2.2 การใช้คำ คำที่นำมาใช้ในบทร้อยกรองควรจะเป็นคำที่ผ่านการคัดเลือกมาแล้วอย่างพิถีพิถัน คือไม่เพียงแต่จะมีความหมายถูกต้องชัดเจนเท่านั้น ยังควรเป็นคำที่มีความหมายเข้มข้น มีเสียงมีภาพที่ก่อให้เกิดความรู้สึก นอกจากนี้ คำที่ใช้ยังต้องเหมาะกับประเภทของร้อยกรองและเรื่องราวที่เขียนด้วย ผู้อ่านพึงสังเกตด้วยว่าบทร้อยกรองนั้น ๆ มีการเลือกคำ เล่นคำ หลากคำ และเสียงคำเพียงไรเพราะธรรมชาติภาษาไทยต่างกับภาษาอื่นตรงที่มีเสียงดนตรีอยู่ในตัว

2.3 การสะท้อนความรู้สึกและการสร้างบรรยากาศ ตามธรรมดาผู้แต่งบทร้อยกรอง มักแสดงความรู้สึกสะท้อนใจอย่างใดอย่างหนึ่งออกมาในถ้อยคำ ผู้อ่านควรสังเกตให้ได้ว่า ผู้แต่งสามารถใช้ถ้อยคำและกลวิธีสะท้อนความรู้สึกอันนั้นออกมาและรักษาความสะท้อนใจไว้ในรูปแบบของร้อยกรองได้หรือไม่ รวมทั้งสามารถใช้ถ้อยคำเร้าอารมณ์ให้ผู้อ่านรู้สึกประทับใจอย่างใดอย่างหนึ่งได้หรือไม่ ถ้าทำได้ก็คือนับว่าผู้แต่งมีฝีมือ

2.4 การตั้งชื่อเรื่อง ชื่อเรื่องเป็นสิ่งทำให้บทร้อยกรองมีเสน่ห์ ชื่อเรื่องควรจะตรงกับเนื้อหา สะดุดตาสะดุดใจ เหมาะสมกับสมัยและเหตุการณ์ ลองสังเกตดูว่าชื่อเรื่องแต่ละชื่อสามารถเรียกถึงความสนใจจากผู้อ่านได้มากน้อยเพียงไร

3. รูปแบบ แม้ว่าบทร้อยกรองปัจจุบันจะไม่เน้นเรื่องรูปแบบในแง่ความถูกผิดแต่รูปแบบก็มีส่วนช่วยให้บทร้อยกรองมีคุณค่าเหมือนกัน ผู้อ่านควรพิจารณารูปแบบของร้อยกรองต่อไปนี้

3.1 ความถูกต้องตามลักษณะบังคับของร้อยกรองแต่ละประเภท บทร้อยกรองที่ดีควรมีรูปแบบถูกต้องตามลักษณะของร้อยกรองประเภทนั้น ๆ เว้นแต่จะตั้งใจให้มีรูปแบบผิดแปลกไปโดยมีเหตุผลสมควร

3.2 ความเหมาะสมกับเนื้อหา บทร้อยกรองบางประเภทมีลีลาความเหมาะสมกับเนื้อหา บางอย่างเท่านั้น ผู้อ่านควรพิจารณาว่าการที่ผู้แต่งใช้คำประพันธ์ประเภทฉันท์แต่งเรื่องการจลาจลคิดขัดในเมืองหลวงนั้นมีความเหมาะสมหรือไม่ ถ้าไม่เหมาะสม ควรใช้ร้อยกรองประเภทใด ดังนี้ เป็นต้น

ส่วน อัมพร สุขเกษม กล่าวว่แนวทางสำหรับการวิจารณ์บทร้อยกรองนั้นควรจะได้พิจารณาดังนี้

1. รูปแบบ การพิจารณาถึงรูปแบบแห่งบทร้อยกรอง ในปัจจุบันนี้มีได้ถือเป็นเรื่องเคร่งครัดนักก็ตาม แต่ก็ไม่ควรละเลยมันหลักเกณฑ์ไปเสียทีเดียว ดังนั้น บทร้อยกรองจึงควรมีความถูกต้องตามมันหลักเกณฑ์เป็น ประถม แต่มิได้หมายความว่า บทร้อยกรองที่มีรูปแบบถูกต้องตามมันหลักเกณฑ์เท่านั้นที่จะเป็นบทร้อยกรอง ที่ดีได้ เพราะกวีมีวิธีแสดงออกที่เป็นสัญลักษณ์หรือรูปแบบต่าง ๆ ได้ทั้งในปัจจุบันก็มีรูปแบบของบทร้อย กรองที่แปลกใหม่ต่างไปจากเดิมมากมายหลายแบบ ผู้วิจารณ์จึงควรเพียงเสนอให้ผู้อ่านได้เห็นรูปแบบของ ร้อยกรองเท่านั้น

2. เนื้อเรื่อง เนื้อเรื่องคือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ผู้แต่งนำมาแต่งให้ต่อเนื่องกันตามวิธีการของผู้แต่ง มีการ บรรยายและพรรณนาความประกอบ เพื่อแสดงทั้งโดยตรงและโดยอ้อมว่าเหตุการณ์และตัวละครนั้น ๆ ได้ คลี่คลายไปอย่างไร เพื่อให้แจ่มแจ้งตั้งแต่ต้นจนจบ

ลักษณะเนื้อเรื่องที่ดีในบทร้อยกรองก็คือ เนื้อเรื่องจะต้องคลี่คลายไปโดยไม่สับสน อาจไม่ เรียงลำดับเหตุการณ์ก็ได้ แต่ต้องมีรายละเอียดที่สอดคล้องประสานกัน ไม่ขัดแย้งกัน ซึ่งผู้วิจารณ์จะต้องชี้ให้เห็น ลักษณะเด่นและด้อยในเรื่องเหล่านี้

3. ถ้อยคำสำนวน การใช้ถ้อยคำสำนวนในการเขียนร้อยกรอง มีหลักง่าย ๆ ว่า “ต้องใช้คำเหมาะ ใน ที่เหมาะ” โดยทั่วไปแล้ว คำในบทร้อยกรองนั้นมักใช้คำที่ได้รับการเลือกสรรมาเป็นอย่างดี การเลือกคำวาง ในตำแหน่งให้เหมาะกับใจความเป็นสิ่งที่สำคัญไม่น้อย แต่ใครขอย้ำว่า ร้อยกรองที่ดี ไม่จำเป็นต้องใช้คำยาก หรือศัพท์สูงส่งเสมอไป ร้อยกรองที่ใช้ถ้อยคำได้ดี คือร้อยกรองที่สื่อสารความคิดและถ่ายทอดอารมณ์ของผู้ แต่งมายังผู้อ่านได้ดีเป็นสำคัญ ผู้วิจารณ์จะชี้ให้เห็นความงามของถ้อยคำในบทร้อยกรองได้โดยอาศัยแนวคิด นี้

4. ทรรศนะของผู้ประพันธ์ ในการวิจารณ์บทร้อยกรอง ผู้วิจารณ์จะต้องชี้ให้ผู้อ่านเห็นทรรศนะของ ผู้ประพันธ์ (แต่ไม่ควรจะเป็นผู้ตัดสินทรรศนะของผู้ประพันธ์ว่าถูกหรือผิด ควรปล่อยให้เป็นที่ของ ผู้อ่าน) บทร้อยกรองที่ดีจะแสดงทรรศนะของผู้ประพันธ์อย่างแจ่มชัด แม้จะเสนอมาในรูปแบบที่ต้องตีความ และทำความเข้าใจก็ตาม

5. กลวิธีในการแสดงออก ผู้แต่งบทร้อยกรองมีวิธีแสดงออกมากมาย และดูเหมือนจะเป็นสิทธิของ กวีที่จะเลือกวิธีแสดงออกที่ตนพอใจ การเลือกวิธีแสดงออกนี้เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้บทร้อยกรองมีคุณค่า แต่ในฐานะผู้วิจารณ์ ผู้วิจารณ์ควรจะเน้นเพื่อแสดงให้ผู้อ่านได้เห็น ว่า กวีแสดงออกด้วยวิธีใด และวิธี แสดงออกดังกล่าวเป็นวิธีที่ผู้รับจะเข้าใจหรือไม่ และเป็นวิธีที่เหมาะสมกับงานเพียงใดด้วย

6. ความไพเราะ ความไพเราะของบทร้อยกรองนั้นรับรู้ได้โดยการฟังเสียง ประทีป วาทิกทินกรก กล่าวไว้ใน “การใช้ภาษา” โดยสรุปว่า เสียงเสนาะเป็นคุณสมบัติสำคัญที่จะทำให้ร้อยกรองงดงาม ซึ่งเสียง เสนาะในร้อยกรองนั้นมีขึ้นได้โดยอาศัยองค์ประกอบที่สำคัญ คือ การใช้สัมผัสที่เหมาะสม การวางลีลา จังหวะให้สอดคล้องกับเนื้อเรื่อง การเลียนเสียงตามธรรมชาติ และการซ้ำคำ ซ้ำความ ซ้ำอักษร ซึ่งจะช่วยให้ เกิดความไพเราะได้เป็นอย่างดี

และประจักษ์ ประภาพิตยากร กล่าวถึงการวิจารณ์หรือพินิจพิจารณาบทร้อยกรองตอนหนึ่งว่า

แนวพินิจพิจารณาที่ร้อยกรองนี้ เป็นแนวที่จะให้เราเสริมคำประพันธ์ของเราให้ไพเราะขึ้น และเป็นแนวที่ทำให้เรารู้จักวิจารณ์ความงามของบทร้อยกรองเป็น โดยที่เราไม่ได้คำนึงถึงเนื้อเรื่อง อุปมาที่เหมือนกับเราเห็นหญิงงาม แล้วก็เกิดความคิดรวบยอดในคลองจึกษาว่า หญิงคนนั้นช่างงามนัก แต่ถ้าดูจากงานตรงไหน และงานอย่างไร บางทีก็จนปัญญาที่จะแสดงออก แต่ถ้าเรานั่งพินิจแต่ละส่วนที่เป็นองค์ประกอบแห่งหญิงงามนั้น เช่น วงหน้า เรื่อยไปจนถึงกิริยาเราก็มีแนวคิดที่จะพิจารณาได้ และอีกตอนหนึ่งว่า

ปกติวิสัยเห็นจะเป็นที่ยอมรับว่า หญิงทั่ว ๆ ไปทุกคน จะไม่มีส่วนใดส่วนหนึ่งงดงามนั้นย่อมไม่มี กล่าวคือ หญิงทุกคนย่อมมีส่วนใดส่วนหนึ่งหรือหลายส่วนที่ดึงดูดสายตาชาย และก็เป็นไปได้เหมือนกัน แม้ว่าหญิงจะมีเสน่ห์ในบางส่วน แต่เมื่อรวมเป็นรูปร่างขึ้นมา อาจทำให้ใครเกิดความคิดรวบยอดในขณะที่เห็นว่าไม่งามเลยก็ย่อมได้ ฉะนั้นบทร้อยกรองที่ตัดตอนมาพินิจนี้อาจจะงดงาม แต่ถ้าคำนึงถึงเนื้อเรื่องก็มีที่ติมากมายก็ได้ฉันนั้น

โดยสรุป ประจักษ์ ปรากฏพิทยากร ให้ความเห็นว่าการพิจารณาหรือการมองความงดงามของบทร้อยกรองนั้น อาจจะจำแนกได้ดังนี้

1. ความไพเราะในเชิงลีลาของคำประพันธ์แต่ละประเภท
2. การใช้คำ หมายถึงเราตัดส่วนย่อยที่สุดของบทร้อยกรองมาพินิจ คือ พินิจว่า กวีมีเคล็ดในการใช้ถ้อยคำอย่างไร อันจะนำมาเป็นแนวทางที่จะทำให้เราตกแต่งบทร้อยกรองให้ไพเราะขึ้น
3. สัมผัส เรื่องสัมผัสนี้ไทยเรานิยม เพราะเป็นเจ้าบทเจ้ากลอนอยู่แล้ว แต่ก็ไม่ควรถือสัมผัสมาจนความเสีย อย่งไรก็ตาม ความนิยมในเรื่องสัมผัสก็ต้องขึ้นอยู่กับคำประพันธ์แต่ละประเภท ถ้าเป็นโคลงก็นิยมสัมผัสอักษร และโคลงนั้นสัมผัสสระบาทละเกิน 2 แห่งก็ถือว่าเฟือไป เปรียบประจักษ์ผู้หญิงที่เขียนควิวใส่ขนตาปลอม ทาขอบตาให้เขียว ใส่ประจำฤทัย มันจึงดูเกินความงามไป
4. พรรณนาก่อให้เกิดภาพพจน์ กล่าวคือ กวีพรรณนาได้อย่างแจ่มแจ้ง จนผู้อ่านสร้างมโนภาพได้ การพรรณนาในลักษณะนี้ถือเป็นศิลปะชั้นสูง
5. ทวิทัศน์ คือการที่กวีแสดงความคิดเห็นตามแนวนึกคิดของกวี
6. ความรู้สึกสะท้อนใจของกวี ที่เรียกว่าความสะท้อนใจ หมายถึงความรู้สึกเต็มตื่น จะนึกคิดอย่างไรก็เลิกลอย แล้วก็ส่งอารมณ์ของท่าน ไปให้สิ่งที่ท่านเห็น เป็นผลให้ถึงเรานั้นแม้จะไร้อัจฉริยะก็เกิดความรู้สึกนึกคิดเหมือนคนเรา แล้วสะท้อนกลับมาให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์ร่วมไปด้วย
7. ด้านจินตนาการ ความคิดเห็นของกวีนั้นมีลักษณะเด่นที่ก่อให้เกิดผู้อ่านสะดุดใจ จินตนาการของกวีมีลักษณะความเพ้อฝันหรืออุดมคติแฝงอยู่ด้วย กวีอาจจะสร้างความงามเมื่อรุ่งอรุณให้เกิดมีตัวตนขึ้นได้ สร้างทะเลให้ส่งเสียงด้วยความเศร้าโศก สร้างท้องฟ้าให้มีกิ่ง เราเรียกจินตนาการสร้างสรรค์ วรรณคดีไทยของเรา มักจะอุดมด้วยจินตนาการสมกับที่ “เชลลี” กล่าวว่า “กวีนิพนธ์คือการแสดงออกของจินตนาการ”

8. ความเปรียบ ความเปรียบนับเป็นลีลันตระการตาที่จะให้ความวิจิตรของวรรณกรรมที่ทรงคุณค่าขึ้น คำประพันธ์ไม่ใช่แต่อาศัย เสียง จังหวะ สัมผัส เท่านั้น ต้องอาศัยความเปรียบที่คมคายด้วย เพราะความเปรียบทำให้ผู้อ่านเกิดความซาบซึ้งใจโดยไม่ต้องอธิบายยืดยาว

9. โวหาร โวหารคือการที่กล่าวอย่างเปรียบเคียง ไม่กล่าวอย่างตรงไปตรงมา ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อความนั้นน่าฟังหรือสะดุดใจ กินใจ และรู้สึกสะท้อนอารมณ์เป็นสำคัญ คำประพันธ์ใดใช้โวหารก็เหมือนกับดอกไม้ที่ปราศจากกลิ่นหอม โวหารนี้อาจแยกเป็นโวหารลึกลับและโวหารโลดโผน หรือโวหารอิทธิพนธ์

10. การแสดงออก เป็นศิลปะอย่างหนึ่งของกวี เป็นพาหนะที่กวีนำเอาจินตนาการและอารมณ์สะท้อนใจไปสู่ผู้อ่าน เพื่อโน้มน้าวอารมณ์ของผู้อ่านให้เกิดความรู้สึกของกวี

11. ศิลปะการชมกชมไม่ เป็นลักษณะเด่นของวรรณคดีไทยอย่างหนึ่ง กวีจะต้องถือเป็นอลงกรณ์ที่จะนำมาเสริมเสน่ห์ให้กับวรรณกรรมของท่าน วรรณคดีฝรั่งนั้นให้ความสนใจในเรื่องธรรมชาติล้ำซ้ามาก ทั้งนี้ท่านอธิบายว่าแต่ก่อนนี้มนุษย์เราต้องเดินทางผ่านดินแดนที่แสนจะกันดาร มนุษย์ได้รับอันตรายจากธรรมชาติเป็นพิษเป็นภัย มากกว่าเป็นของน่ารักน่าพิสมัย และเลยเป็นสัญชาตญาณสืบเป็นมรดกเรื่อยมา ทำให้กวีไม่ใส่ใจในความงดงามของธรรมชาติ แต่ในวรรณคดีไทยเราให้ความสนใจในธรรมชาติมานาน นักหนาแล้วตั้งแต่ศิลาจารึกทีเดียวย แสดงให้เห็นว่าคนไทยเป็นนักธรรมชาตินิยม มีจิตใจรักสวยรักงามนั้น บอกให้เห็นว่าเป็นชาติที่มีความเจริญมาแล้วในอดีตกาล ยิ่งกว่านั้นศิลปะของการชมธรรมชาติของเรายังมีหลายลีลา

ในท้ายที่สุด ประจักษ์ ปรากฏพิทยากร ได้ยกคำพูดของเจฟฟรีย์ซึ่งแสดงความเห็นเกี่ยวกับการมองเห็นความงดงามว่า “ผู้ที่มีความรู้สึกเย็นชา มีมโนคติเชิงซ้ำและขาดความสังเกต จะสามารถเห็นความงามในสิ่งละเอียดอ่อนสิ่งใดได้โดยยาก ผู้ที่เต็มไปด้วยความกรุณาและความรู้สึกอ่อนไหว และผู้ที่มีนิสัยชอบเอาใจใส่กับสิ่งต่าง ๆ โดยรอบ จะเห็นความงามในเกือบทุกครั้ง”

การพิจารณาร้อยกรองปัจจุบันตามหลักการและแนวทางดังกล่าวข้างต้น เป็นข้อเสนอแนะที่ผู้อ่านจะพิจารณาหรือวิจารณ์ร้อยกรองจะพึงยึดเป็นแนวทางได้ แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่า ในการพิจารณาหรือวิจารณ์ร้อยกรองปัจจุบันจะต้องถือตามข้อเสนอแนะดังกล่าวทุกกรณีไป เพราะควรขึ้นอยู่กับทัศนะส่วนตัว อันเป็นผลมาจากความรู้ ภูมิปัญญา และประสบการณ์ของผู้พิจารณาหรือผู้วิจารณ์แต่ละคนเป็นประการสำคัญด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งความคิดริเริ่มและสร้างสรรค์ในเชิงพิจารณาหรือวิจารณ์วรรณกรรมที่จะขาดเสียมิได้

ความหมายของสัญลักษณ์

คำว่า “สัญลักษณ์” หมายถึง บางสิ่งที่ใช้แทนบางสิ่ง โดยเฉพาะใช้แทนความคิด คุณลักษณะ หรือสภาพ เช่น

สิงโต แทนความกล้าหาญ

ลูกแกะ แทนความอ่อนแอ

กิ้งโกลีฟ แทนสันติภาพ

“สัญลักษณ์” ในวรรณกรรม หมายถึง สิ่งใดสิ่งหนึ่ง มักจะเป็นรูปธรรมที่แทนนามธรรม เช่น ดอกไม้แทนหญิงงาม น้ำค้างมักแทนความบริสุทธิ์ พระเพลิงใช้แทนความร้อนแรง หรืออาจใช้ตัวละครในเรื่องนิยายหรือบทละคร เป็นตัวแทนนามธรรม เช่น ทศกัณฐ์ เป็นตัวแทนความเลวร้ายของผู้มีอำนาจที่ไม่มีธรรมะ สีดา เป็นตัวแทนหญิงที่ซื่อตรงต่อสามี จรกา แทนความอัปยศ

“สัญลักษณ์” นี้เป็นเครื่องใช้ของศิลปะทุกแขนง แต่ละวัฒนธรรมก็จะมีสัญลักษณ์ที่มีความหมายต่างกัน หากเราไม่เข้าใจความหมายของสัญลักษณ์ในวัฒนธรรมหนึ่ง ๆ เรามักไม่สามารถตีความศิลปะของชาติหนึ่งชาติใดได้ แต่บางอย่างก็พอเดาได้

“สัญลักษณ์” คือ สิ่งที่ถูกเรียกขึ้นกล่าวแทนอีกสิ่งหนึ่ง เป็นการชี้้นำให้คิด ให้พิจารณาว่าสิ่งที่ต้องการให้หมายถึงนั้นคืออะไร เช่น

แก้ว หมายถึง สิ่งดี สิ่งงาม สิ่งมีค่า สิ่งวิเศษ

หงส์ หมายถึง ความสูงศักดิ์

กา หมายถึง ต่ำศักดิ์

การใช้สัญลักษณ์ บางทีก็หลีกเลี่ยงสิ่งไม่น่าพูด ไม่น่าฟัง วรรณกรรมเป็นศิลปะบางอย่างก็เปรียบกับอนาจาร จึงจำเป็นต้องใช้สัญลักษณ์ให้ผู้อ่านคิดเอง เช่น

ดอกบัว หมายถึง ทรวงอก

คลื่น ลม ฝนตก พายุร้อง แผ่นดินไหว ลำภาเอียง เป็นสัญลักษณ์ใช้แสดงอาการหรือความรู้สึกทางเพศ

ประเภทของสัญลักษณ์

กุหลาบ มัลลิกะมาส ให้ความเห็นว่า สัญลักษณ์แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. เป็นสิ่งแทน โดยอาศัยความเหมือนในแง่ใดแง่หนึ่งเป็นแนวเทียบ เช่น

ทะเลที่ปั่นป่วนกับเรือน้อย หมายถึง อุปสรรคของชีวิตที่มนุษย์ต้องต่อสู้

2. เป็นสิ่งแทนของจริง เช่น

- โฉนด แทนทรัพย์สินสมบัติ

- นกพิราบ แทนสันติภาพ

- พระจันทร์ แทนความงาม

- ดาวบนบาทหาร ตำรวจ แทนอำนาจบังคับบัญชา

สุชาติ พงษ์พานิช สรุปว่า สัญลักษณ์ แบ่งเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. สัญลักษณ์ตามแบบแผน หมายถึง สัญลักษณ์ที่กวีส่วนใหญ่ใช้แทนสิ่งใดสิ่งหนึ่งในลักษณะซ้ำๆ จนเป็นที่เข้าใจง่ายแก่การตีความหมาย เช่น

พระอาทิตย์ตก เป็นสัญลักษณ์แทนความตาย ความอัปมงคล การเสียชื่อเสียง เกียรติยศ

สิงโต เสือ เป็นสัญลักษณ์ของความดุร้าย การเบียดเบียน อำนาจ และการประหัตประหาร

นกป่า เป็นสัญลักษณ์ของเสรีภาพ

นกในกรง เป็นสัญลักษณ์ของความไม่มีอิสระ

ดอกกลีบลี เป็นสัญลักษณ์ของความบอบบาง ความบริสุทธิ์ใจ

ดอกกุหลาบ เป็นสัญลักษณ์ของความรักและความสวยงาม

2. สัญลักษณ์ส่วนตัว หมายถึง สัญลักษณ์ที่กวีคนใดคนหนึ่งสมมุติขึ้นแทนสิ่งที่ต้องการแสดง ใช้เป็นของส่วนตัวโดยเฉพาะ ไม่แพร่หลายเหมือนสัญลักษณ์ตามแบบแผน สัญลักษณ์ส่วนตัวเมื่อกวีใช้ซ้ำๆ หรือมีผู้อื่นนำไปใช้ตามแบบอย่างจนเป็นที่เข้าใจกัน สัญลักษณ์นั้นก็จะกลายเป็นสัญลักษณ์ตามแบบแผนสามารถตีความหมายได้ง่ายขึ้น

ตัวอย่าง บทกวี “โลก” ของอังคาร กัลยาณพงศ์

โลกนี้มีอยู่ด้วย มณี	เดิวนา
ทรายและสิ่งอื่นมี	ส่วนสร้าง
ปวงธาตุต่ำกลางดี	คุณภาพ
ภากจักรพาลมีร้าง	เพราะน้ำแรงไหนๆ

ภพนี้มีใช้ห้า	หงส์ทอง เดียวเอย
กาที่เข้าของครอง	ชีพด้วย
เมาสมมุติจองหอง	หินชาติ
น้ำมิตรแล้งโลกม้วย	หมดสิ้นสุขสานต์

โคลง 2 บท กวีสามารถใช้สัญลักษณ์ตามขนบ คือ “มณี” หมายถึงสิ่งสูงค่า มาเทียบกับ “หงส์ทอง” หมายถึง บุคคลผู้สูงส่งดั่งงาม และ “กา” หมายถึง บุคคลที่ต่ำต้อย อปัลักษณ์ มาเทียบสัญลักษณ์ที่กวีสร้างขึ้นมาใหม่ คือ “ทราย” หมายถึง สิ่งไร้ค่า แต่ถึงกระนั้น กวีก็แสดงความคิดของตนอย่างชัดเจน กวีให้คุณค่าแก่สิ่งที่คนทั่วไปเห็นว่าต่ำต้อย คือ กา และทราย ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ามณีและหงส์ทองเลย

กวีสามารถนำ “ขนบ” มาใช้ประโยชน์ เพื่อเสนอความคิดใหม่อันแตกต่างจากค่านิยมเดิม กวีต้องการเน้นให้เห็นความจริงที่ลึกซึ้งว่าโลกจะดำรงอยู่ได้ก็ด้วยมิตรภาพและความเข้าใจอันปราศจากอคติ และความถือตนอันเป็นมายา เพราะทุกสิ่งในโลกนี้ย่อมอิงอาศัยกัน ทั้งสิ่งดีเลว สูงต่ำ งามและอัปลักษณ์

การอ่านจับใจความ

จุดประสงค์หลักของการอ่านหนังสือ คือ เพื่อรู้เรื่อง ที่เรียกกันว่า “อ่านเอาเรื่อง” เพราะถ้าอ่านหนังสือแล้วไม่รู้เรื่องหรือไม่ได้เรื่อง การอ่านก็ล้มเหลว การที่ผู้อ่านจะรู้เรื่องจากการอ่านหรือไม่เพียงไร ย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยข้อแรก คือ การรู้จักจับใจความของเรื่องที่อ่าน ถ้าผู้อ่านรู้จักจับใจความส่วนรวมและใจความสำคัญของสิ่งที่อ่านได้ ก็จะทำให้ผู้อ่านนั้นรู้เรื่องได้แจ่มแจ้ง ถูกต้อง และรวดเร็ว

การที่ผู้อ่านจะสามารถรู้เรื่องและจับใจความได้นั้น ข้อสำคัญมี 2 ประการ

1. ต้องมีความสนใจและมีสมาธิอย่างแท้จริง มิฉะนั้น อาจจะไม่เข้าใจเรื่องที่อ่าน หรือต้องใช้เวลามากกว่าจะเข้าใจได้
2. ผู้อ่านต้องมีพื้นฐานความรู้ในเรื่องที่อ่านพอสมควร ถ้าไม่มีก็อาจจะไม่เข้าใจเรื่องและไม่สามารถจับใจความได้

การอ่านจับใจความ มี 2 ประเภท คือ

1. การอ่านจับใจความเป็นส่วนรวม
2. การอ่านจับใจความสำคัญ

1. การอ่านจับใจความเป็นส่วนรวม

การอ่านเพื่อจับใจความเป็นส่วนรวมเป็นหัวใจในการอ่านหนังสือทุกประเภท หากผู้อ่านไม่สามารถจับใจความเป็นส่วนรวมได้ ก็จะไม่สามารถมองเห็นรายละเอียดปลีกย่อยของเนื้อความในหนังสือหรือเรื่องที่อ่านได้

วิธีอ่านจับใจความเป็นส่วนรวม ทำได้เป็นขั้นตอน ดังนี้

1. พลิกดูหนังสือ กวาดสายตาตามบทและหัวข้อต่าง ๆ ของแต่ละบททั้งหัวข้อใหญ่และหัวข้อย่อย โดยพยายามเรียงลำดับหัวข้อให้เป็นหมวดหมู่ เพื่อให้ปรากฏโครงร่างคร่าว ๆ ว่า แต่ละหัวข้อมีความสัมพันธ์กันอย่างไร ซึ่งจะเชื่อมโยงไปสู่เนื้อหาโดยส่วนรวมในหนังสือเล่มนั้น

2. สังเกตดูข้อความซึ่งอาจเป็นคำ วลี หรือประโยคที่พิมพ์ด้วยตัวอักษรเป็นพิเศษ เช่น ตัวเอน ตัวหนา ผิดธรรมดา หรือเป็นข้อความในเครื่องหมายอัฒประกาศ เป็นวิธีที่จะช่วยให้ผู้อ่านสามารถจับใจความในหนังสือ นั้น ๆ ได้

3. ผู้อ่านที่ยังไม่ชำนาญหรือคล่องแคล่วในการอ่านดีพอ อาจจดหรือโน้ตหัวข้อต่าง ๆ โดยย่อ ๆ เพื่อไม่ให้ลืมนำ หรือขาดหัวข้อใดหัวข้อหนึ่งไป ซึ่งอาจทำให้ใจความโดยส่วนรวมของหนังสือขาดตอนได้

นอกจากวิธีการดังกล่าว ผู้อ่านยังอาจจับใจความของหนังสือได้จากการสังเกตส่วนประกอบของหนังสือ การพลิกดูส่วนประกอบของหนังสืออย่างคร่าว ๆ จะเป็นทางช่วยให้ทราบว่า หนังสือเล่มนั้นมีโครงเรื่อง โดยย่ออย่างไร และหนังสือเล่มนั้น ๆ มีจุดมุ่งหมายไปทางใด

ประโยชน์ของการอ่านจับใจความเป็นส่วนรวม

1. สามารถตัดสินใจได้ว่า หนังสือเล่มนั้นมีคุณค่าหรือสาระพอที่จะอ่านอย่างละเอียดหรือไม่

2. สามารถรู้ได้ว่า ผู้อ่านมีพื้นความรู้และประสบการณ์ที่จะอ่าน โดยตลอดเล่มหรือไม่

3. เป็นแนวทางให้ผู้อ่านสามารถไปค้นคว้าหาหนังสือที่ปรากฏในบรรณานุกรมมาอ่านประกอบหนังสือ นั้น ๆ ได้

4. เป็นการประหยัดเวลาแก่ผู้อ่านที่มีเวลาจำกัด เช่น ในห้องสมุด หรือในร้านขายหนังสือ เพื่อช่วยให้ตัดสินใจได้ว่าควรยืมหรือซื้อหนังสือเล่มนั้นหรือไม่

5. ช่วยในการเตรียมตัวสอบ เพราะในการจัดลำดับ โครงร่างส่วนรวมของหนังสือด้วยวิธีดังกล่าว ทำให้จดจำเนื้อหาส่วนรวมได้แม่นยำ

2. การอ่านจับใจความสำคัญ

ในการอ่านหนังสือทุกประเภท ผู้อ่านควรมีความสามารถในการอ่านจับใจความสำคัญได้อย่างถูกต้อง รวดเร็ว หรือผู้อ่านต้องรู้สิ่งที่เป็นสาระหรือ “แก่น” (Theme) ของสิ่งที่อ่านว่าเป็นอย่างไร

การกล่าวถึงการจับใจความสำคัญอาจใช้ศัพท์แตกต่างกันออกไป เช่น

- หาแก่นของย่อหน้า
- หาข้อความที่สำคัญที่สุด

- หาข้อความที่เด่นที่สุด
- หาประโยชนจากหัวเรื่อง
- เลือกหัวข้อที่ดีที่สุด

ก่อนจะเรียนรู้วิธีการอ่านจับใจความสำคัญ ควรทำความเข้าใจกับคำว่า “ใจความสำคัญ” และ “ใจความย่อ” เสียก่อน

1. ใจความสำคัญ หมายถึง

- เป็นแก่นของย่อหน้าที่สามารถครอบคลุมเนื้อความไปยังประโยคอื่น ๆ ของเนื้อหาในย่อหน้านั้น
- เป็นใจความที่สำคัญและเด่นที่สุดในย่อหน้านั้น โดยมีประโยคอื่นเป็นเพียงผลความรายละเอียดอยู่ หรือติดตามเพื่อขยายความใจความสำคัญนั้น
- เป็นประโยคที่สามารถเป็นหัวเรื่องของย่อหน้านั้นได้ ถ้าตัดเนื้อความของประโยคอื่นออกหมด และสามารถเป็นใจความหรือประโยคเดี่ยว ๆ ได้โดยไม่ต้องมีประโยคอื่นประกอบ

2. ใจความย่อ หมายถึง

- เป็นใจความหรือประโยคที่ทำหน้าที่ขยายความ บอกรายละเอียดให้ใจความสำคัญในย่อหน้านั้น ๆ อาจมีใจความย่อหลาย ๆ ประโยคหรือไม่ก็ได้
- เป็นใจความที่สนับสนุน หรือเสริมรายละเอียด หรือให้ตัวอย่างเพื่อเสริมความแจ่มแจ้งแก่ใจความสำคัญในย่อหน้า

ลักษณะของประโยคใจความสำคัญในย่อหน้า

1. ใจความสำคัญที่ปรากฏให้เห็นชัดเจน
2. ใจความสำคัญที่ไม่ระบุหรือปรากฏให้เห็นชัดเจน

ตัวอย่าง ใจความสำคัญที่ปรากฏให้เห็นชัดเจน

นกโรบินทำรังบนต้นไม้ ไก่ฟ้าทำรังในพุ่มไม้ นกอินทรีทำรังในหิน นกทำรังในที่ต่าง ๆ กัน

ตัวอย่าง ใจความสำคัญที่ไม่ระบุหรือปรากฏให้เห็นชัดเจน

นกโรบิน กินแมลง หนอน และสัตว์อื่น ๆ ที่พบได้ในบริเวณต้นไม้ มันจึงทำรังบนต้นไม้ ไก่ฟ้ากินเมล็ดหญ้าและเมล็ดข้าว มันจึงทำรังบนพื้นหญ้าหรือทุ่งนา ท่านสามารถพบรังนกอินทรีอยู่บนที่สูง ในซอกหินผาซึ่งเป็นที่ซ่อนของงู หนู กระต่าย

ใจความสำคัญ คือ **สถานที่ที่นกใช้ทำรังขึ้นอยู่กับแหล่งอาหารหลัก**

ผู้เขียนที่ดี จะกำหนดให้แต่ละย่อหน้ามีใจความสำคัญเพียงใจความเดียว ซึ่งผู้อ่านสามารถจับใจความสำคัญของแต่ละย่อหน้าได้ โดยการสังเกตว่า ประโยคใจความสำคัญมักอยู่ที่ต้น กลาง หรือท้ายย่อหน้า หรือบางย่อหน้าของผู้เขียนบางคนอาจอยู่ทั้งต้นและท้ายย่อหน้าก็ได้

วิธีจับใจความสำคัญในย่อหน้า

ผู้อ่านต้องพิจารณาตัดส่วนต่าง ๆ ที่เป็นรายละเอียด ข้อปลีกย่อยที่ปรากฏอยู่ในเรื่องในแต่ละย่อหน้า คือ

1. ตัวอย่างที่ประกอบในย่อหน้า
2. ส่วนขยายความ หรือรายละเอียดต่าง ๆ
3. จำนวนโวหาร อุปมาอุปไมย ข้อความเปรียบเทียบทั้งหลาย
4. ตัวเลข สถิติ วันเดือนปี (เว้นแต่ในกรณีที่ต้องการผลทางตัวเลขก็ไม่ต้องตัดออก)
5. คำถามหรือคำพูดของผู้เขียนซึ่งเป็นส่วนขยายใจความสำคัญ

ในการอ่านจับใจความสำคัญนี้ นอกจากผู้อ่านจะสามารถจับใจความสำคัญได้ถูกต้องและรวดเร็วแล้ว ผู้อ่านยังควรมีความสามารถสรุปความออกมาเป็นภาษาของตนเองได้ทั้งการพูดและการเขียน

การอ่านสรุปความ

การอ่านสรุปความนี้มีลักษณะเป็นการย่อความชนิดหนึ่ง แต่เป็นการย่อโดยมีจุดมุ่งหมายเฉพาะเรื่อง วิธีสรุปความมีขั้นตอนตามลำดับ ดังนี้

1. อ่าน อ่านข้อความให้เข้าใจ เพื่อพยายามจับใจความสำคัญของย่อหน้าและเนื้อความ (อาจมากกว่า 1 ย่อหน้า)

2. คิด

- คิดเป็นคำถามว่าอะไรเป็นจุดสำคัญหรือใจความสำคัญของเรื่อง
- คิดต่อไป จุดสำคัญของเรื่องมีความสัมพันธ์กับสิ่งใดบ้าง อาจจดสิ่งสำคัญนั้น ๆ ไว้เป็นข้อความสั้น ๆ
- คิดวิธีที่จะเขียนสรุปความจากใจความสำคัญให้กระชับและชัดเจน

3. เขียน

- เขียนร่างจากข้อความสั้น ๆ ที่จดไว้
- จัดเวลาและตกแต่งร่างข้อความที่สรุปให้เป็นภาษาที่ดี สื่อความหมายได้แจ่มแจ้ง

ข้อพึงระวังในการเขียนสรุปความก็คือ ผู้อ่านต้องพยายามใช้ภาษาและถ้อยคำสำนวนของตนเอง ไม่ที่จะเป็นการสรุปความด้วยการพูดหรือการเขียน โดยข้อความที่สรุปนั้นจะต้องไม่ยึดเชื้อ แต่ควรกระชับ โดยมีสาระสำคัญเช่นเดียวกับข้อความที่อ่านมา

ตัวอย่างการอ่านจับใจความสำคัญและการสรุปความ เรื่อง “เราก็คือบทเรียนของเด็ก”

การศึกษาเป็นเรื่องสำคัญของชีวิต ทุกคนเกิดมาจะโง่ จะฉลาด จะดี จะชั่วขึ้นอยู่กับการศึกษา พ่อแม่ทุกคนปรารถนาจะให้บุตรหลานของตนเป็นคนดี จนถึงกับยอมทนลำบากตรากตรำทำงานหาทรัพย์สินเงินทองมาเป็นค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาของบุตรหลาน นับว่าเป็นหน้าที่และสิ่งที่ควรได้รับยกย่องในการเสียสละนั้น

แต่ยังมีสิ่งที่มีคุณค่าในชีวิตของเด็ก ก็คือบทเรียนอันเป็นจริยศึกษาซึ่งเกิดจากการปฏิบัติตัวของพ่อแม่ ผู้ปกครองเด็กเอง นั่นคือการประพฤติดีงาม เพราะสิ่งที่เด็กได้ยืม ได้ฟัง ได้รู้ ได้เห็นพ่อแม่ ผู้ปกครองของตน เช่น การพูดไพเราะ การงานเป็นระเบียบเรียบร้อย เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จะเป็นบทเรียนอย่างสำคัญที่จะสามารถซึมซาบเข้าไปในจิตใจของเด็ก ดียิ่งกว่าหนังสือแบบเรียนอื่น ๆ เป็นการศึกษาที่มีค่ายิ่ง เป็นการปลูกสร้างนิสัยที่ดีให้แก่เด็ก

ถ้าพ่อแม่ ผู้ปกครองเด็กเป็นคนดี มีนิสัยดี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีเมตตา มีความยุติธรรม มีความรัก ความสามัคคีในครอบครัว เป็นแบบอย่างที่ดี ก็จะทำให้เด็กเอาอย่างในทางดี เป็นเด็กดี เป็นคนดีของพ่อแม่ ผู้ปกครอง สมความปรารถนาทุกประการ

ถ้าปรารถนาดี หวังดีต่อบุตรหลาน อย่าเพียงแต่จะให้ทุนการศึกษาอย่างเดียวต้องทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี เป็นบทเรียนที่มีค่าของบุตรด้วย แล้วความปรารถนาของเราจึงจะสมหวัง

1. ชั้นอ่านและคิด อ่านข้อความข้างต้นนี้แล้ว จับแนวคิดของเรื่องได้ ดังนี้

พ่อแม่หาเงินมาให้ลูกเรียนอย่างเดียวไม่พอ ต้องปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดี เป็นบทเรียนที่มีค่าของบุตรด้วย จึงจะนับว่าได้ให้การศึกษาที่ถูกต้องแก่ลูก

2. ชั้นเขียน มีขั้นตอน ดังนี้

2.1 ข้อความที่จดไว้ช่วยความจำ

การศึกษาเป็นเรื่องสำคัญ คนจะดี จะชั่ว โง่ ฉลาดเพราะการศึกษา พ่อแม่หาเงินมาให้ลูกเรียน เสียสละ ควรยกย่อง

สิ่งที่มีคุณค่าต่อชีวิตเด็ก บทเรียนจริยศึกษา คุณธรรม การปฏิบัติตนดีงามเป็นตัวอย่างที่ดี

รักลูกต้องทำตัวให้เป็นตัวอย่างที่ดีด้วย

2.2 ข้อความที่สรุปแล้ว

การศึกษามีความสำคัญต่อชีวิตของเด็ก เพราะสามารถทำให้เด็กเป็นคนฉลาดและเป็นคนดีได้ พ่อแม่ที่รักลูก อยากให้ลูกเป็นคนดีนั้น ไม่ควรจะพอใจเพียงการทำหน้าที่หาเงินมาให้ลูกเรียนเท่านั้น แต่ควรคำนึงถึงบทเรียนจริยศึกษาอันมีคุณค่ายิ่งต่อชีวิตของเด็ก อันได้แก่ การที่พ่อแม่เป็นผู้มีคุณธรรม และปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างในทางที่ดีงามแก่ลูกด้วย

การอ่านตีความ

การอ่านตีความเป็นการอ่านในระดับลึก ผู้อ่านจะต้องเข้าใจความหมายโดยนัยของคำและความหมายตามรูปศัพท์ของประโยค จะต้องพิถีพิถันในการพิจารณาคำ วลี และประโยคว่า คำแต่ละคำมีความหมายอย่างไรได้บ้าง และคำนั้นมีความหมายอะไรเป็นพิเศษแฝงอยู่บ้าง ตลอดจนต้องพิจารณาถึงความสัมพันธ์ของคำต่าง ๆ ในข้อความเดียวกัน

การอ่านตีความอาจมีความมุ่งหมายหลายประการ คือ

- อ่านเพื่อหาวิธีแก้ปัญหาของสังคม
- อ่านเพื่อค้นหาแนวทางดำเนินชีวิต
- อ่านเพื่อความเพลิดเพลิน
- ผู้อ่านบางคนอาจคาดหวังว่า สิ่งทีอ่านอาจเป็นบทเรียนแก่เขาได้
- ผู้อ่านบางคนอาจสนใจที่จะวิเคราะห์ห้วงทำนองการเขียนของผู้เขียนก็ได้

ความหมายของการอ่านตีความ

ชวน เพชรแก้ว ให้ความหมายว่า การอ่านตีความ หมายถึง การอ่านเพื่อความเข้าใจความหมาย และถอดเอาความรู้สึก อารมณ์สะท้อนใจจากบทประพันธ์ที่ผู้เขียนสื่อให้ผู้อ่าน อาจจะแปลหรือตีความหมายได้ตรงกับ ความมุ่งหมายหรือเจตนาของผู้ประพันธ์ก็ได้ หรือบางครั้งอาจจะเข้าใจความหมายตามวิธีการของตนเอง โดยอาศัยพื้นความรู้เดิม ความสนใจ ประสบการณ์ จินตนาการ ทัศนคติ ระดับสติปัญญา และวัย

โกชัย สาริกบุตร ให้ความเห็นว่า การอ่านตีความเป็นการอ่านแล้วเข้าใจและรู้ซึ่งถึงความนอกและความในของสารนั้น คือสามารถวิเคราะห์และสังเคราะห์สารที่นำมาอ่าน ต้องเข้าใจเจตนาของผู้เขียนสาร ทั้งเนื้อเรื่องและน้ำเสียง

ในการอ่านตีความ ผู้อ่านจะต้องมีความรู้ ความชำนาญในการเปรียบเทียบและต้องใช้ความสามารถในการแปลความ จับใจความสำคัญ และการสรุปความมาช่วย จะต้องรู้จักนำความรู้เดิมมาประสานกับความรู้ใหม่ ประกอบกันเพื่อเป็นเครื่องมือในการตีความ

ขั้นตอนการอ่านตีความ

การตีความที่ถูกต้อง มีประสิทธิภาพต้องขึ้นอยู่กับความสามารถในการจับเจตนาอันแท้จริงของสิ่งที่ผู้เขียนต้องการแสดงออก และการเข้าใจความหมายของสารหรือข้อความที่ได้อ่าน ดังนี้

1. เจตนาของผู้เขียน

ผู้เขียนสื่อความหมายกับผู้อ่าน โดยผ่านสารหรือสิ่งที่เขียนขึ้น โดยแสดงเจตนาของการเขียนออกเป็น 2 ลักษณะ

1.1 แสดงไว้ชัดเจน ผู้เขียนจะใช้คำตรงไปตรงมา อ่านแล้วสามารถเข้าใจได้ทันที หรือไม่ต้องใช้ความคิดพิจารณามากมายนักก็เข้าใจได้

1.2 ผู้แต่งซ่อนเร้นเจตนาไว้ คือ ไม่บอกเจตนาตรงๆ กล่าวถึงเรื่องหนึ่งแต่อาจหมายถึงอีกสิ่งหนึ่งก็ได้ และบางทีผู้เขียนก็ซ่อนเร้นเจตนาไว้มีขีดเกินไปจนผู้อ่านตีความไม่ได้ หรือตีความผิด

ตัวอย่าง การตีความที่ผู้เขียนแสดงเจตนาไว้ชัดเจน

อย่าเอื้อมเด็ดดอกฟ้า	มาถนอม
สูงสุดมีอมักตรอม	อกไข่
เด็ดแต่ดอกพะยอม	ขามขาก ชมนา
สูงก็สอยด้วยไม้	อาจเอื้อมเอาถึง (โคลงโลกนิติ)

ถอดความ – ไม่ควรไปเอื้อมเด็ดเอาดอกฟ้าซึ่งเป็นดอกไม้ที่อยู่สูงเกินไปมาเชยชม เพราะอาจต้องตรอมใจด้วยความผิดหวัง แต่ควรเลือกเด็ดเอาดอกพะยอมที่อยู่ต่ำ ๆ มาเชยชมในยามขาดแคลนจะดีกว่า ถ้าอยู่สูงไปหน่อย ก็อาจเอาไม้สอยลงมาได้ไม่ยากนัก

ตีความ - ผู้เขียนมีเจตนามุ่งเตือนใจ เตือนสติให้รู้จักประมาณจนมนการเลือกคู่ครอง ไม่ใฝ่สูงจนเกินตัวเกินฐานะของตัวเอง เพราะถ้าผิดพลาดลงไป ตัวเองจะเป็นฝ่ายรับความผิดหวังและทนทุกข์ ควรจะเลือกคนที่คู่ควรเสมอกันจะดีกว่า ถึงจะมีอุปสรรคขัดขวางบ้าง ก็อาจหาวิธีแก้ไขไม่ยาก และจะประสบความสำเร็จในที่สุด

ตัวอย่าง การตีความที่ผู้เขียนแสดงเจตนาไว้ชัดเจน

เพ็ญพระจันทร์นั้นสว่างแต่ข้างขึ้น

กระต่ายมีนมเพ็ญจนเป็นบ้า

อันทรมวยไสสุกทุกเวลา

น้ำใจขำเหมายินทั้งขึ้นแรม

ถอดความ – ดวงจันทร์นั้นสว่างเฉพาะในเวลาข้างขึ้นเท่านั้น แต่ก็ถึงกับทำให้กระต่ายคลั่งไคล้ไหลหลงในดวงจันทร์ถึงกับเป็นบ้า แต่ผู้หญิงคนนั้นสว่างสุกใสตลอดเวลา ย่อมทำให้ผู้ชาย (ผู้เขียน) มีนมคลั่งไคล้ทั้งข้างขึ้นและข้างแรม

ตีความ - ผู้เขียนมีเจตนาอย่างชัดเจนว่า เขามีความหลงใหลใฝ่ฝันในตัวเองตลอดเวลา ไม่เลือกกว่าเวลานั้นจะเป็นเวลาใด

2. การเข้าใจความหมายของคำ

ในการอ่านหนังสือหรือสารทุกชนิดทุกแบบ ผู้อ่านย่อมต้องการความเข้าใจในสิ่งที่อ่านเป็นเบื้องต้นแรก แต่ความเข้าใจจะมีมากน้อยเพียงไร ย่อมขึ้นอยู่กับความเข้าใจและจดจำความหมายของคำ วลี ประโยคและเนื้อความโดยรวมได้

เรื่องความหมายเป็นสิ่งที่ยากแก่การตีความของผู้อ่าน เพราะคำแต่ละคำที่เรียงประกอบขึ้นเป็นประโยค และเนื้อความในหนังสือสั้น บางคำมีความหมายหลายนัย ซึ่งขึ้นอยู่กับเจตนาของผู้เขียนว่า มุ่งใช้และต้องการให้ผู้อ่านเข้าใจและตีความไปในความหมายใด เช่น

คำว่า “สีขาว” เป็นสิ่งที่แสดงความหมายหรือสัญลักษณ์ที่หมายถึง ความสะอาด ความบริสุทธิ์ ความไร้มลทิน ความเมตตากรุณา ความปราณี ความดีงาม ดังตัวอย่างในประโยค “ชาวจีนแต่งชุดขาวไปถือศีลกินเจที่โรงเจ”

แต่ขณะเดียวกัน คำเดียวกันนี้อาจใช้แทน ความตาย ความทุกข์ ความเศร้าโศก ก็ได้ ดังจะเห็นได้จากการใช้ผ้าขาว ชุดขาวเป็นเครื่องหมายของการไปงานงานศพหรือพิธีศพ งานอับมงคล

ดังนั้น ผู้อ่านที่สามารถตีความในสิ่งที่อ่านได้ถูกต้องสมดังเจตนาของผู้เขียน จึงต้องมีความรู้ความเข้าใจและเข้าถึงความหมายของคำ ของข้อความนั้น ๆ เสียก่อน

ชลธิรา สัตยวัตนา ได้แยกเรื่องของความหมายเป็น 3 ประเภท ดังนี้

2.1 ความหมายกักตุน คำว่า “กักตุน” หมายถึง สิ่งที่มีอยู่แล้วหรือเก็บไว้แต่เดิม ความหมายกักตุนจึง หมายถึง ความหมายของคำที่ผู้อ่านมีอยู่ก่อนแล้ว และนำมาตีความในสิ่งที่อ่านต่อไป เช่น

“สีแดง” มีความหมายกักตุนว่า ความร้อนแรง ความรุนแรง ผู้เขียนบางคนอาจมีเจตนาให้สีแดง หมายถึง ความรักชาติ รักแผ่นดินถิ่นเกิด

“ฝน” มีความหมายกักตุนว่า ความเยือกเย็น ความชุ่มชื้น ผู้เขียนบางคนอาจมีเจตนาให้ฝน หมายถึง ความกรุณาปรานีก็ได้

วิธีที่จะไม่ตีความหมายผิดไปจากเจตนาของผู้เขียน คือ ต้องพิจารณาคำและความที่แวดล้อมคำ นั้น ๆ ประกอบ

2.2 ความหมายหลายนัย คำว่า “นัย” คือ แง่ มุม ด้าน กล่าวคือ คำบางคำอาจมีความหมายหลายนัยหรือหลายแง่หลายมุม แล้วแต่การตีความของผู้อ่าน ซึ่งสามารถตีความได้หลายความคิด ไม่ว่าจะลึกซึ้งหรือตื้นเขินเพียงใดก็ตาม บางครั้งคำที่มีความหมายหลายนัยนี้อาจเป็นคำที่มีทั้งความขัดแย้งและความกลมกลืนในตัวเองในขณะเดียวกัน เช่น

“น้ำตา” เป็นเครื่องหมายของความเสียใจ ความคับแค้นใจ ความขจัดใจ ความน้อยใจ เป็นสัญลักษณ์ของความอ่อนแอ ในขณะเดียวกัน น้ำตาก็เป็นเครื่องหมายของความปลื้มใจ ความตื่นตันใจ ความซาบซึ้งใจ ความสมหวัง เป็นสัญลักษณ์ของความจริงใจ ความบริสุทธิ์

2.3 ความหมายนัยประหวัด คำว่า “นัยประหวัด” หมายถึง การมีจิตประหวัดนึกถึงบางสิ่งบางอย่างที่มีความเกี่ยวข้องกับสิ่งที่ปรากฏในงานเขียน เช่น

“บ้านนอก” ทำให้นึกถึง ความล้าหลัง ความยากจน ความอดอยาก โรคภัยไข้เจ็บ ความจริงใจ ความเป็นไทยแท้

“กรุงเทพฯ” ทำให้นึกถึงความเจริญรุ่งเรืองทางวัตถุ ความเห็นแก่ตัว ความรุ่มรวยของผู้คน ความวุ่นวายยุ่งเหยิงของสังคม หรือศูนย์กลางแห่งอารยธรรมทั้งหลาย

ในการตีความต้องไม่ใช่ตีความนัยประหวัดผิดพลาดไปจากเจตนาของผู้เขียน ต้องวิเคราะห์ให้ได้ว่า ผู้เขียนเจตนาจะให้ความหมายว่าอย่างไร

ตัวอย่าง คำว่า “เด็ก” อาจตีความให้มีความหมายแตกต่างกันตามประเภทของความหมายดังกล่าวมาแล้วได้ ดังนี้

1. ความหมายกักตุน หมายถึง วัยเยาว์ ความไร้เดียงสา

2. ความหมายหลายนัย หมายถึง การเริ่มต้น ความบริสุทธิ์ใจ และการมองโลกในแง่ดี ในขณะที่เดียวกันอาจหมายถึง ความซุกซน ความดื้อรั้น ความจริงใจ การเปลี่ยนใจง่าย และความเหลวไหลไร้สาระ

3. ความหมายนัยประหัต หมายถึง ความสนใจใคร่รู้ ความอยากลอง อยากทำ อยากพิสูจน์ใน ทุกสิ่งทุกอย่าง

ศุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ ได้แบ่งภาษาไว้ ดังนี้

1. ภาษาที่ตีความตามตัวอักษร คือ ภาษาที่ตีความตรงไปตรงมาตามความหมายของภาษาทั่ว ๆ ไป ไม่มีความหมายลึกซึ้ง เป็นภาษาที่คนทั่วไปเข้าใจความหมายได้ตรงกันหมด

2. ภาษาเชิงเปรียบเทียบ คือ ต้องตีความจึงจะเข้าใจความหมาย ต้องรู้ว่าการที่ผู้เขียนกล่าว เช่นนั้น มีเจตนาจริงอย่างไร เช่น

ข้อความที่ว่า “หนาวดอกจิวปลิวฟ้ามาายาใจ” ผู้อ่านต้องพิจารณาให้ลึกซึ้งว่า “ดอกจิว” คือ ดอกไม้ในคติ อยู่ในแดนนรก ซึ่งผู้คิดทางกามจะต้องไปปีนรับกรรม ข้อความนี้จึงเป็นการเปรียบเทียบ มีความหมายว่า เมื่อภวีเห็นผู้หญิงคนหนึ่ง ทำให้เขาคิดลวงประเวณีที่นิยมไปในทางอยากชู้สาว “ดอกจิวปลิวฟ้า” หมายถึง เห็นนรกเป็นสวรรค์ เห็นชั่วเป็นดี คิดจะเอานรกมาายาใจ หรือสมานใจแทนสวรรค์

ตัวอย่างการตีความของคำว่า “เจริญาน”

ความหมายตรงตามตัวอักษร คือ สัตว์เว้นจากมนุษย์ เช่นหมู หมา วัว ควาย / สัตว์ที่มีลำตัว ขนานกับพื้น

ความหมายเชิงเปรียบเทียบ คือ ผู้ประพฤติตนขวางโลก ผู้คิดทำนองคลองธรรม ผู้ที่มีจิตใจไม่ สูง ปล่อยใจไปตามแรงอยากของสังขาร

ในการตีความ ผู้อ่านจะต้องใช้ความคิดในเชิงวิเคราะห์ว่า ข้อความนั้นมีความหมายว่าอย่างไร ผู้เขียน หรือผู้พูดมีเจตนาที่แท้จริงอย่างไร ไม่ใช่เพียงแค่สามารถเข้าใจความสำคัญหรือถอดความออกมาได้เท่านั้น เช่น ตัวอย่างการตีความต่อไปนี้

“เป็นกษัตริย์ตรีศแล้วไม่คืนคำ”

ถอดความว่า – เป็นพระเจ้าแผ่นดิน เมื่อพูดอะไรออกไปแล้วไม่เปลี่ยนแปลงคำพูด

ตีความว่า - เป็นผู้ใหญ่วัยวุฒิความศักดิ์เป็นที่ตั้ง

“ความว้าวยังไม้ทันหาย ความควายเข้ามาแทรก”

ถอดความว่า - คดีเรื่องว้าวยังไม่สิ้นสุด ก็เกิดคดีเรื่องควายขึ้นมาอีก

ตีความว่า - เรื่องหนึ่งยังไม่ยุติ ก็มีอีกเรื่องหนึ่งเกิดขึ้น

ภายิตแก้ว บทหนึ่งกล่าวไว้ว่า

“น้ำเป็นของปลา ไฟเป็นของนก
ป่าเป็นของเสือ ภูเขาเป็นของแมว”

ถอดความว่า -

น้ำเป็นของปลา - ปลาอาศัยอยู่ในน้ำ ปลาจึงเสมือนเป็นเจ้าของห้วงน้ำทั้งหลาย

ไฟเป็นของนก - นกขอมบินไปบนท้องฟ้า บินไปได้ทุกแห่งหนที่นกต้องการ นกจึงเสมือนเป็นเจ้าของท้องฟ้า

ป่าเป็นของเสือ - เสืออาศัยอยู่ในป่า เสือจึงเสมือนเป็นเจ้าของป่า

ภูเขาเป็นของแมว - แมวอาศัยอยู่ตามคอกมาตั้งแต่บรรพบุรุษ แมวจึงเสมือนเป็นเจ้าของขุนเขา

ตีความได้ว่า -

แม้มีทัศนคติและสิทธิ์แห่งการกระทำและการมีโอกาสเข้าครอบครองของสัตว์โลก แต่ละครรพสิ่งย่อมเป็นใหญ่ มีเสรีภาพและอำนาจอยู่ในขอบเขตของตน ปลา นก เสือ และแมว ควรจะมีเสรีทำอะไรได้ในอาณาจักรของตน

คำสรุปของภายิตบทนี้บอกว่า “ภูเขาเป็นของแมว” ขอมหมายถึงเอกสิทธิ์ของแมวที่จะดำเนินชีวิตอยู่บนขุนเขาได้อย่างมีอิสระ เช่น จะปลุกผีใน หรือโคนถางป่าได้โดยเสรี เพราะแมวเป็นเจ้าของขุนเขาสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ หากผู้อื่นที่มีใจแมวจะบงการให้ทำอย่างนั้นอย่างนี้ขอมเป็นการก้าวก่ายสิทธิของเขา

การตีความ บางครั้งข้อความเดียวกันอาจมีการตีความแตกต่างกันไป คือ บางคนอาจตีความตรงไปตรงมา แต่บางคนอาจตีความให้กว้างไกลออกไปได้ ขึ้นอยู่กับเหตุผลของแต่ละบุคคล

ตัวอย่างการตีความที่แตกต่างกันออกไป

“ของเมืองไทยเรา ถ้าจะตรวจความสะอาดกันจริงๆ จะต้องปิดหมดทุกร้าน เพราะจากสามที่ใช้แล้วกอง สุมอยู่กับพื้น ใกล้เคียงน้ำ เศษอาหารนอนอยู่กับน้ำ แลบบางแห่งล้างจานกันที่หน้าส้วมเสียด้วย น้ำแข็งเป่ามานะ หรือ น้ำชาที่ใส่สี น้ำแข็งก็ล้าง ๆ จากโอเลี้ยงที่คนคุณน้ำหมดแล้ว วิธีล้างแก้วก็คือ เทของในแก้วออก จุ่มน้ำยาล้าง เสร็จพิธี ตะเกียบบางร้านเราขึ้นเขลอะ ซ้อนมันแผ่นฝึบ ผ้าขี้ริ้วเช็ดโต๊ะ เช็ดจาน เช็ดมือ ใช้ผืนเดียวกัน ซักวันละ หนดิเท่าไร? บางร้านใช้แล้วซุกไว้มุมห้อง พอจะใช้ก็ลากออกมาอีก ขึ้นพุดมากไป คุณนายสมบูรณ์ (แก่สะอาด) คงจะเอ็งออกมาแน่ ๆ กระทรวงสาธารณสุขของเราแม้แต่ตักันเรื่องหมอเรื่องอนามัย เลยจะปล่อยให้คนไทยเป็น โรคห่าเหมือนสมัยอุทงเสียก็ไม่รู้”

ข้อความข้างต้นนี้อาจตีความแตกต่างกัน ดังนี้

1. กระทรวงสาธารณสุขละเลยการควบคุมร้านอาหารให้ปฏิบัติถูกต้องตามหลักอนามัย แม้แต่สนใจ เรื่องตำแหน่ง หน้าที่การงานของเจ้าหน้าที่ในกระทรวง
 2. ทางราชการมักไม่สนใจสวัสดิภาพด้านอนามัยของประชาชน แต่สนใจเรื่องตำแหน่งหน้าที่ในทาง ราชการ
 3. เมืองไทยเรามีแต่กฎเกณฑ์ที่ดี แต่ขาดการปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎเกณฑ์
- การตีความตามข้อ 1 เป็นการตีความตรงไปตรงมาตามเนื้อความ
- การตีความในข้อที่ 2 และ 3 เป็นการตีความให้กว้างไกลออกไป

คุณสมบัติของผู้ตีความที่ดี

1. มีพื้นความรู้ในสิ่งที่อ่านเพื่อตีความ ผู้อ่านที่ไม่มีพื้นความรู้เป็นภูมิหลังเกี่ยวกับสิ่งที่อ่านเลย ย่อมไม่สามารถใช้ความคิดและเหตุผลประกอบการตีความได้
2. เป็นผู้อ่านที่ช่างสังเกตจดจำ ช่างเปรียบเทียบ และช่างคิดค้น
3. เป็นผู้อ่านที่พร้อมไปด้วยเหตุผล เปี่ยมด้วยวิจารณญาณ ไม่เชื่ออะไรง่าย มีความรอบคอบในการอ่าน ในการวิเคราะห์สิ่งที่อ่านอยู่เสมอ

ผู้อื่น

4. เป็นผู้อ่านที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในสิ่งแปลก ๆ ใหม่ มีแนวคิดใหม่ซึ่งอาจแปลกออกไปจากผู้อื่น
5. เป็นผู้อ่านที่มีความเชื่อมั่นในความคิดเห็นและเหตุผลของตนเองในการตีความ ไม่ลังเลคล้อยตามความคิดเห็นของผู้อื่น โดยไม่มีเหตุผลเพียงพอ
6. เป็นผู้อ่านที่ยอมรับความคิดเห็นหรือแนวความคิดของผู้อื่นโดยไม่เคັร์
7. เป็นผู้อ่านที่มองโลกและผู้อื่นในแง่ดี
8. เป็นผู้อ่านที่ไม่มีอคติ มีความยุติธรรมต่อการพิจารณางานเขียนของผู้เขียนทุกคนอย่างเสมอภาคกัน
9. เป็นผู้อ่านที่กล้ายอมรับความผิดพลาดในการตีความโดยคุณิ
10. เป็นผู้อ่านที่มีความใฝ่ใจในการอ่านหนังสือตลอดเวลา ไม่ตกอยู่ในเงื่อนไของเวลาและสิ่งอื่นใด

การอ่านบันเทิงคดี

การอ่านและพิจารณาบันเทิงคดี

บันเทิงคดี Fiction คือเรื่องที่ถูกเขียนสมมุติขึ้น โดยใช้จินตนาการ ความคิดฝันสร้างสรรค์ขึ้นมา โดยให้ความสมจริงมากที่สุด

คำว่า Fiction มีผู้เรียกชื่อเป็นภาษาไทยต่างกันไปหลายคำ เช่น บันเทิงคดี เรื่องสมมุติ เรื่องเรีงมย เรื่องอ่านเล่น เป็นต้น แต่ละชื่อล้วนมีขอบข่ายคลุมไปถึงเรื่องสั้นและนวนิยาย ซึ่งผู้เขียนมีจุดมุ่งหมายให้ผู้อ่านได้รับความบันเทิงใจเป็นสำคัญ

ส่วนเรื่องที่ไม่ใช่บันเทิงคดีได้แก่สารคดี เป็นเรื่องจริงซึ่งผู้เขียนมีจุดมุ่งหมายจะให้ความรู้และความจริงแก่ผู้อ่านมากที่สุด

สรุปแล้ว บันเทิงคดีก็คือเรื่องสมมุติที่มีความสมจริงและสมเหตุสมผลที่สุด และมุ่งให้ความบันเทิงใจแก่ผู้อ่านเป็นสำคัญ

ลักษณะของเรื่องสั้น

เรื่องสั้นเป็นบันเทิงคดีชนิดหนึ่ง ความหมายของเรื่องสั้น พอสรุปจากแนวความคิดของผู้รู้ทั้งหลายซึ่งได้ให้คำจำกัดความไว้ต่างกัันดังนี้ “เรื่องสั้น คือเรื่องทีกล่าวถึงวิกฤติการณ์อย่างหนึ่งซึ่งมีตัวละครเกี่ยวข้องอยู่อย่างน้อยที่สุด แล้วคลี่คลายวิกฤติการณ์นั้นจนบรรลุผลเพียงอย่างเดียว ในเวลาที่สั้นที่สุด”

ที่กล่าวมานี้เป็นเพียงความหมายหรือคำนิยามของเรื่องสั้นเท่านั้น และมีผู้กำหนดลักษณะของเรื่องสั้นไว้ต่างหาก ดังนี้

1. เรื่องสั้นต้องมีโครงเรื่อง โครงเรื่องคือ กลวิธีสร้างเรื่องให้สนุกน่าอ่าน โดยการผูกปมของเรื่องให้มีข้อขัดแย้ง มีอุปสรรค มีการต่อสู้เพื่อนำไปสู่การคลี่คลายปมที่ผูกไว้ อันจะเป็นจุดสุดยอดของเรื่อง แล้วเรื่องจะจบลงอย่างสมบูรณ์
2. เรื่องสั้นจะต้องมีจุดมุ่งหมายอย่างเดียวและมีผลเพียงอย่างเดียว คือแต่ละเรื่องจะแสดงความคิดหรือโลกทัศน์แง่ใดแง่หนึ่งของชีวิตเพียงอย่างเดียว
3. เรื่องสั้นต้องใช้นาน้อย และมีช่วงเวลาที่เกิดเหตุการณ์ในเรื่องน้อย คือกล่าวถึงสถานที่ที่เกิดเหตุการณ์ไม่กี่แห่ง และช่วงเวลาตัวละครมีบทบาทในท้องเรื่องก็กล่าวอย่างรวบรัด ไม่ต้องบรรยายให้ละเอียดว่า แต่ละวันแต่ละเดือนที่ผ่านไป ตัวละครทำอะไรบ้าง บอกแต่ผลสรุปของเหตุการณ์นั้น ๆ ก็พอ
4. เรื่องสั้นต้องมีตัวละครน้อย โดยเฉพาะตัวละครสำคัญควรมีเพียงหนึ่งหรือสองตัวก็พอ หากจะมีเพิ่มอีกก็เพียงเสริมให้ตัวเอกเด่นชัดเท่านั้น บางคนจึงกล่าวว่าตัวละครในเรื่องสั้นเรื่องหนึ่ง ๆ ควรมีไม่เกินสามตัว
5. เรื่องสั้นต้องมีขนาดสั้น คือเขียนอย่างประหยัดถ้อยคำ จะพรรณนาความคิดยืดยาวเยิ่นเย้อไม่ได้ เพราะต้องให้เรื่องมุ่งสู่จุดมุ่งหมายอย่างรวดเร็วรวบรัด

ลักษณะของนวนิยาย

นวนิยายคือร้อยแก้วขนาดยาว มีโครงเรื่องและตัวละครแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ อย่างสมจริงที่สุด แม้จะเป็นเรื่องที่สมมติขึ้นก็ตาม แต่มีลักษณะที่ต่างกับเรื่องสั้นอย่างเห็นได้ชัด ก็คือ

1. โครงเรื่องแสดงจุดประสงค์และผลของเรื่องหลายอย่าง คือมีโครงเรื่องใหญ่ (Main plot) เป็นแกน และมีโครงเรื่องย่อย (Sub plot) ประกอบอีกโดยไม่จำกัด แต่ละโครงเรื่องย่อมมีจุดมุ่งหมายและผลของเรื่องตอนนั้น ๆ ต่างกันออกไป แต่ทั้งหมดต้องอยู่ภายใต้ขอบข่ายของโครงเรื่องใหญ่ที่ได้วางไว้แต่ต้น

2. มีขนาดยาวโดยไม่จำกัด

3. มีตัวละครมาก ซึ่งแต่ละตัวต่างมีบทบาทสอดคล้องกับเนื้อเรื่อง

4. มีฉากได้มาก และช่วงเวลาที่เกิดเหตุการณ์จะสืบเนื่องยาวนานเพียงใดก็ได้

5. สามารถพรรณนาขยายความได้ยืดยาวอย่างไม่จำกัดจำนวนคำ

องค์ประกอบของบันเทิงคดี

ในการอ่านเรื่องประเภทบันเทิงคดี ผู้อ่านจำเป็นต้องมีความรู้เกี่ยวกับรูปแบบและองค์ประกอบของบันเทิงคดีอย่างถ่องแท้ เพื่อเวลาพิจารณาหรือวิจารณ์จะสามารถใช้หลักเกณฑ์เกี่ยวกับองค์ประกอบของบันเทิงคดีได้ถูกต้อง เหมาะสม มิใช่พิจารณาหรือวิจารณ์ไปตามอารมณ์ความชอบหรือไม่ชอบ

องค์ประกอบของบันเทิงคดีมีดังต่อไปนี้

1. แนวเรื่อง แก่นเรื่อง หรือสาระของเรื่อง (Theme)

สาระของเรื่อง หมายถึงแนวคิด ทศนะหรือเจตนารมณ์ของผู้แต่งที่ต้องการสื่อสารมายังผู้อ่าน บางทีผู้แต่งอาจจะบอกผู้อ่านตรง ๆ หรือให้ตัวละครเป็นผู้บอก หรืออาจปรากฏที่ชื่อเรื่อง แต่โดยมากแล้วผู้แต่งจะไม่บอกตรง ๆ ผู้อ่านจะต้องค้นหาสาระของเรื่องเอาเอง โดยตั้งคำถามว่า จุดมุ่งหมายที่สำคัญของเรื่องที่เราอ่านนั้นคืออะไรผู้แต่งต้องการแสดงทศนะว่าอย่างไร

ส่วน สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ กล่าวถึงสาระของบันเทิงคดีว่า เป็นทศนะหรือสาระที่ผู้เขียนต้องการส่งให้เราทราบ โดยใช้โครงเรื่องและตัวละครเป็นสื่อ ใช้บทสนทนาฉากและบรรยากาศเป็นเครื่องปรุงแต่ง และได้กล่าวถึงการพิจารณาสาระของเรื่องว่า ควรพิจารณาด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. วรรณกรรมเรื่องนั้นมีสาระอะไรหรือไม่

2. สาระนั้นแปลกและใหม่หรือสนับสนุนทัศนคติเดิม

3. การเสนอสาระกระทำอย่างเป็นกลาง ๆ หรืออคติ

4. สาระจะนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ได้เพียงใด

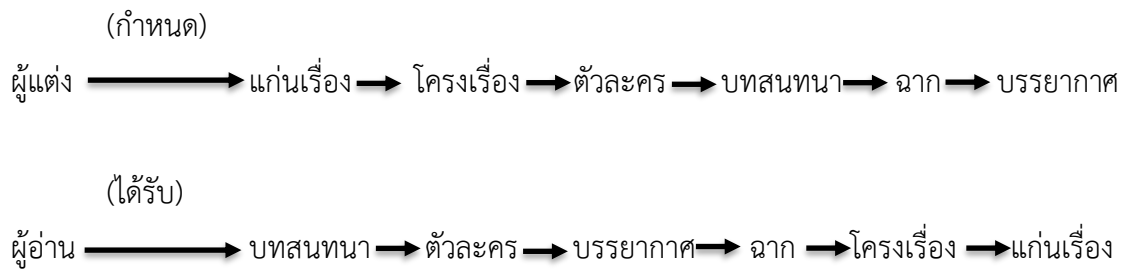
5. สาระนั้นขัดกับความรู้สึกและแนวปฏิบัติที่เป็นอยู่โดยทั่ว ๆ ไปหรือไม่

6. สาระสอดคล้องกับรายละเอียดของเรื่องหรือไม่

7. ใช้เหตุการณ์อะไรในเรื่องเป็นสิ่งที่แสดงสาระ

สุวรรณ กะริยงไกรเพชร ได้อธิบายความหมายของสาระว่าเป็นแนวความคิดหรือจุดสำคัญของเรื่อง ไม่ใช่เนื้อเรื่องหรือโครงเรื่อง หากแต่เป็นแก่นเรื่อง ซึ่งปรากฏอยู่ตั้งแต่ต้นจนถึงปลายเรื่อง เป็นสิ่งเชื่อมโยงเรื่องทั้งหมดเข้าด้วยกัน โครงเรื่อง ฉาก ตัวละคร บทสนทนาและส่วนประกอบอื่นๆ ล้วนเป็นสิ่งที่ผู้แต่งคิดสร้างขึ้นเพื่อแสดงแก่นเรื่องทั้งสิ้น

ดังนั้น ก่อนลงมือเขียนเรื่องบันเทิงคดีแต่ละครั้ง ผู้แต่งมักจะคิดแก่นเรื่องขึ้นมาก่อน แล้วจึงคิดกำหนด ส่วนประกอบอื่นๆ ของเรื่องให้สัมพันธ์และสอดคล้องกับแก่นเรื่องไปโดยตลอด ถ้าผู้แต่งสามารถสร้าง องค์ประกอบต่าง ๆ ได้ ผู้อ่านก็จะมองเห็นและเข้าใจแก่นของเรื่องได้ตามที่ผู้แต่งต้องการ ดังแผนภูมิ

แนวเรื่อง คือสิ่งที่ผู้เขียนได้กำหนดไว้ก่อนที่จะลงมือเขียนงานแต่ละชิ้น เพื่อช่วยเป็นเครื่องเตือนใจให้ คুমบรรยากาศและเนื้อหาของเรื่องไว้ไม่ให้ออกนอกกลุ่มนอกทาง

การพิจารณาแนวเรื่องของงานประพันธ์แต่ละชิ้น อาจช่วยให้เรามองเห็นวัตถุประสงค์เฉพาะของผู้เขียน การรู้วัตถุประสงค์จะช่วยให้เรา “วัดผล” ได้ว่าผู้ประพันธ์ได้รับความสำเร็จตามจุดหมายที่ตั้งไว้หรือไม่เพียงไร

นอกจากจะช่วยให้มองเห็นวัตถุประสงค์เฉพาะงานประพันธ์แต่ละชิ้นแล้ว การพิจารณาแนวเรื่องยังมี ประโยชน์อีก คือเมื่อเราศึกษางานทั้งหมดของนักประพันธ์คนใดคนหนึ่ง แนวเรื่องในงานชิ้นต่าง ๆ จะช่วยให้ เรารู้ความต้องการ และหรือเจตนาของผู้เขียนที่มีต่อวรรณศิลป์ เช่น ป.อินทรปาลิต ชอบเขียนเรื่องตลก เรื่อง รักหวานจ๋อย และเรื่องวีรบุรุษที่เป็นศัตรูของคนรวย และเป็นขวัญใจของคนจน เมื่อเรารู้จักชีวประวัติของ ป. อินทรปาลิต เราอาจวิเคราะห์ความต้องการและเจตนาของท่านได้ว่า ท่านต้องการหนีความจริงที่ท่านเผชิญ อยู่ในชีวิต โดยใช้วรรณศิลป์เป็นเครื่องมือสร้างโลกใหม่ขึ้นให้ต่างไปจากโลกในชีวิตจริง เราไม่อาจปฏิเสธว่า ป. อินทรปาลิต มิได้มีความสุขในขณะที่ท่านกำลังสร้างสรรค์งานเหล่านั้น

ในการกำหนดแนวเรื่องนั้น ผู้เขียนแต่ละคนจะมีวิธีการกำหนดหลายวิธี คือ

1. ด้วยการใช้ความสัมพันธ์อารมณ์เป็นหลัก คือ กำหนดแนวเรื่องให้เป็นเรื่องรักประเภทต่าง ๆ (เช่น รักระหว่างเพศ รักเพื่อน รักสัตว์ รักชาติ) เรื่องโศก เรื่องเศร้า เรื่องตลก เรื่องลึกลับ เรื่องสยดสยอง เรื่อง ล้อ เรื่องเยาะเย้ยเสียดสี ฯลฯ
2. ด้วยการกำหนดลักษณะของเนื้อหา เช่น เป็นเรื่องในแนวการเมืองประเภทต่าง ๆ เช่น การเมือง ระหว่างประเทศ การเมืองภายในประเทศ การเมืองระหว่างประเทศเรื่องศาสนา ปรัชญา ท่องเที่ยว ผจญภัย คำ สอน ชีวิต สังคม ฯลฯ
3. ด้วยการให้แนวเรื่องแบบฉบับ (Type) เช่น แนวเรื่องศรีธนญชัย เจ้าเงาะรจนา ชินเดอเรลล่า พระ ยากงพระยาพาน แม่ตัวลูกสะใภ้ เมียน้อยเมียหลวง ลูกเขยพ่อตา ฯลฯ
4. ด้วยการใช้นามธรรมเป็นแนวเรื่อง เช่น การเสียสละ เสรีภาพ ความกตัญญูกตเวที ความอดทน ความเพียร ความเป็นธรรม ฯลฯ

2. โครงเรื่อง (Plot)

โครงเรื่องหรือพล็อตเรื่อง คือ อนุบายที่ผู้เขียนกำหนดเป็นแผนไว้แต่แรกว่าจะเปิดเรื่องอย่างไร จะสร้างอุปสรรคให้แก่ตัวละครอย่างไร จะให้ตัวละครมีความขัดแย้งกันอย่างไร เมื่อไร เมื่อสร้างอุปสรรคและความขัดแย้งแล้ว จะต้องหากวิธีในการแก้อุปสรรคและความขัดแย้งนั้นให้แก่ตัวละครด้วย จนกระทั่งจบเรื่องหรือปิดเรื่อง จะปิดเรื่องอย่างไรจึงจะดี และเหมาะสมที่สุด

กล่าวอีกนัยหนึ่ง โครงเรื่องหรือพล็อตคือ วิธีการเรียงลำดับความคิดหรือการเรียงลำดับเหตุการณ์ในเรื่องว่า ผู้เขียนเริ่มต้นตรงส่วนไหนของเรื่อง ต่อไปเป็นส่วนความคิดหรือเหตุการณ์ใดและจบเรื่องอย่างไร โครงเรื่องกับเรื่องย่อไม่เหมือนกัน เรื่องย่อคือใจความสำคัญของเรื่องราวหรือความคิด คือบอกให้รู้ว่ามิอะไรเกิดขึ้นกับใคร ที่ไหน อย่างไร โดยสังเขป ส่วนพล็อตจะบอกให้รู้ว่าทำไมสิ่งเหล่านั้นจึงเกิดขึ้นกับคนนั้น ๆ หรือกลุ่มนั้น ที่นั่น และอย่างนั้น จุดมุ่งหมายใหญ่ของการสร้างพล็อตเรื่อง คือเพื่อดึงดูดความสนใจของผู้อ่าน ชวนให้ติดตามเรื่องอย่างตื่นเต้น กระหายใคร่รู้ ตัวอย่างเช่น เรื่องนักสืบ ผู้เขียนเรื่องประเภทนี้จะไม่ยอมบอกให้รู้ว่าผู้ร้ายคือใคร จนกว่าเรื่องจะจบ หากผู้อ่านทนอยากรู้ไม่ได้ เปิดไปอ่านตอนจบก่อนก็จะทำให้เรื่องคลายความตื่นเต้นไปมาก

กล่าวอีกอย่างหนึ่งได้ว่า โครงเรื่องคือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเรื่อง ซึ่งเรียงตามลำดับเวลาที่เกิด และเป็นเหตุเป็นผลกัน กล่าวคือ เหตุการณ์หนึ่งเป็นเหตุก่อให้เกิดเหตุการณ์ที่ตามมา โครงเรื่องย่อประกอบด้วยข้อขัดแย้ง (Conflict) ที่ชวนให้ตื่นเต้นและน่าสนใจ ข้อขัดแย้งก็คือแรงปะทะซึ่งก่อให้เกิดเหตุการณ์ที่ควรจะดำเนินไปอย่างปกติต้องบิดผันไป การที่จะให้บิดผันไปอย่างไรต้องสมเหตุสมผลและมีความแยบยล

ข้อขัดแย้งอาจจะเกิดขึ้นได้หลายลักษณะ เช่น ความทะยานอยากของมนุษย์มีขีดความสามารถอันจำกัดของตนเป็นข้อขัดแย้ง ความปรารถนาในความรักมีประเพณีวัฒนธรรมหรือลัทธิศาสนาเป็นข้อขัดแย้ง ความหวังในผลประโยชน์มีผู้ที่ขัดผลประโยชน์กันมาขัดแย้ง ความปรารถนาของมนุษย์มีธรรมชาติขัดขวางความไม่พึงปรารถนาของมนุษย์ แต่ถูกมนุษย์หรือสังคมมาบังคับ เหล่านี้เป็นต้น

ความขัดแย้ง (Conflict) เป็นองค์ประกอบสำคัญ อย่างหนึ่งของโครงเรื่องที่สร้างปัญหาซึ่งการพัฒนาเรื่องราวต่างๆ จะดำเนินขึ้นท่ามกลางความขัดแย้ง โดย สามารถแบ่งได้เป็น 4 ประเด็นใหญ่ๆ คือ

1) ความขัดแย้ง ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์คือการที่ตัวละครสองฝ่ายไม่ลงรอยกันหรือพยายามต่อต้านทำลายล้างกัน เช่น การไม่ถูกกันของคนสองตระกูล, การรบกันของทหารทั้งสองฝ่าย หรือการทะเลาะกันระหว่างแม่ผัวกับลูกสะใภ้

2) ความขัดแย้งภายในจิตใจ คือ ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายใน ตัวละครจะมีความสับสน หรือยุ่งยากลำบากใจในการตัดสินใจเพื่อกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ความรู้สึกขัดแย้งกับกฎเกณฑ์ทางสังคม หรือขัดแย้งกับสำนึกรับผิดชอบ

3) ความขัดแย้งกับธรรมชาติ คือ การที่มนุษย์ต้องเผชิญกับภัยธรรมชาติหรือสภาพแวดล้อมที่เลวร้าย เช่น การที่ชาวนาชาวไร่ต้องประสบกับปัญหาภัยแล้ง

4) ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ เช่น ความขัดแย้งของคนกับผีसाง หรือความเชื่อในสิ่งเร้นลับ, ความเชื่อเรื่องของไสยศาสตร์ การทำคุณไสย

ลักษณะของโครงเรื่องที่ดี

1. มีความสัมพันธ์กันระหว่างเหตุการณ์ต่าง ๆ ในเรื่อง และระหว่างบุคคลในเรื่อง ประดุจลูกโซ่เกี่ยวเนื่องกันไปโดยตลอด จากเรื่องเล็กไปสู่เรื่องใหญ่ หรือถ้ามีโครงเรื่องย่อย ก็ต้องมีความหมายต่อโครงเรื่องใหญ่ และต้องมีรายละเอียดเท่าที่จำเป็น ไม่มากหรือน้อยจนเกินควร

2. มีข้อขัดแย้งที่น่าสนใจ ข้อขัดแย้งเป็นส่วนประกอบที่สำคัญในการสร้างโครงเรื่องอาจเป็นข้อขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับความรู้สึกภายในของตนก็ได้ เช่น การเผชิญภัยธรรมชาติ การแบ่งชั้นวรรณะ การชิงรักหักสวาท การต่อสู้ระหว่างอำนาจฝ่ายสูงกับอำนาจฝ่ายต่ำภายในจิตใจ ฯลฯ ข้อขัดแย้งเหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ตัวละครแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ออกมาอย่างน่าสนใจ

3. มีการสร้างความสนใจใคร่รู้เรื่องตลอดไป (การสร้าง Suspense) ซึ่งอาจกระทำได้หลายวิธี เช่น การบอกใบ้ให้ผู้อ่านทราบว่า จะมีเหตุการณ์สำคัญในตอนต่อไป การปิดเรื่องที่ผู้อ่านต้องการทราบไว้ก่อน เพื่อบอกให้ทราบเมื่อถึงเวลาอันสมควรและการจบเรื่องแต่ละตอนโดยทิ้งปัญหาไว้ให้ผู้อ่านอยากรู้อยากเห็นต่อไป เป็นต้น

4. มีความสมจริง คือเรื่องราวที่เกิดขึ้นนั้นเป็นไปอย่างสมเหตุสมผลเสมอไม่ใช่เหตุประจวบหรือเหตุบังเอิญ (Coincidence) ที่ไม่น่าหนักเบาเกินไป เช่น คนกำลังเดือดร้อนเรื่องเงิน หาทางออกหลายอย่างแต่ไม่สำเร็จ บังเอิญถูกสลากกินแบ่ง จึงพ้นความเดือดร้อนไปได้ อย่างนี้ถือว่าเป็นเหตุประจวบที่ไม่นิยมใช้ในนวนิยายหรือเรื่องสั้น ทั้งที่เหตุการณ์ดังกล่าวอาจเกิดขึ้นในชีวิตจริง ๆ ก็ได้

เราอาจสรุปได้ว่า ในการพิจารณาโครงเรื่อง ต้องพิจารณาว่าผู้ประพันธ์มีศิลปะในการสร้างข้อขัดแย้งได้ดีเพียงไร ข้อขัดแย้งนั้นอยู่ในวิสัยที่จะเกิดขึ้นได้น้อยมากน้อยเพียงใด ผลลัพธ์อันเกิดจากข้อขัดแย้งนั้นมีความแปลกใหม่ แสบคายและสมเหตุสมผลหรือไม่ มีศิลปะในการที่จะผูกใจผู้อ่านให้ติดตามเรื่องคอยคำตอบอันเกิดจากข้อขัดแย้งนั้นมากน้อยเพียงใด ผลลัพธ์หรือคำตอบนั้นมีคุณค่าประการใดบ้าง

3. ตัวละคร (Characters)

ตัวละคร คือ บุคคลที่ผู้แต่งสมมติขึ้นมาเพื่อให้กระทำพฤติกรรมในเรื่อง หรือผู้มีบทบาทในเรื่องหรือเป็นผู้ทำให้เรื่องเคลื่อนไหวดำเนินไปสู่จุดหมายปลายทาง ตัวละครอาจเป็นคน สัตว์ หรือสิ่งของที่ไม่มีชีวิตจิตใจก็ได้ทั้งสิ้น

ตัวละครนับเป็นองค์ประกอบสำคัญของเรื่องบันเทิงคดี เพราะหากปราศจากตัวละครหรือผู้กระทำพฤติกรรมแล้ว การดำเนินเรื่องก็คงจะไม่เกิดขึ้น ส่วนรายละเอียดเกี่ยวกับตัวละครที่ควรศึกษา ได้แก่

- 1) ประเภทของตัวละคร
- 2) ลักษณะนิสัยของตัวละคร
- 3) บทบาทหรือบุคลิกภาพของตัวละคร
- 4) การตั้งชื่อตัวละคร

1) ประเภทของตัวละคร

การแบ่งประเภทของตัวละครนี้แบ่งตามลักษณะบทบาทและความสำคัญของตัวละครได้ 2 ประเภท
ตัวละครเอก (Major Characters) คือ ตัวละครที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินเรื่อง หรือตัวละครที่เป็นศูนย์กลางของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งหมด เป็นตัวละครที่มีข้อขัดแย้ง ข้อขัดแย้งอาจเกิดขึ้นภายในของตัวละครเอง หรือขัดแย้งกับตัวละครอื่นหรือขัดแย้งกับสิ่งที่ไม่เป็นตัวตน

ตัวละครประกอบ (Minor Characters) ตัวละครที่มีบทบาทรองลงไปจากตัวละครเอก เป็นตัวละครที่ทำให้เรื่องราวหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับตัวละครเอกเคลื่อนไหวไปสู่จุดหมายปลายทาง และมักเป็นฝ่ายตรงข้ามกับตัวละครเอก

2) ลักษณะนิสัยของตัวละคร

การกำหนดลักษณะนิสัยของตัวละคร นิยมทำกันอยู่ มีอยู่ 2 วิธี

ตัวละครที่มีลักษณะไม่ซับซ้อน คือตัวละครที่สร้างขึ้นมาเพื่อเป็นตัวแทนความคิด หรือคุณลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียว เช่น เป็น คนดี ใจดี หรือซื่อสัตย์

ตัวละครที่มีลักษณะซับซ้อน คือ ตัวละครที่สร้างขึ้นมาเพื่อให้มีลักษณะนิสัยหลากหลายคล้ายบุคคลทั่วไป ตัวละครแบบนี้ผู้แต่งมักจะไม่นำเสนอโดยตรงว่ามีลักษณะนิสัยใจคออย่างไร ผู้อ่านจะต้องศึกษาจากส่วนประกอบอื่น ๆ เช่น ศึกษาจากคำพูด การกระทำ การปฏิบัติต่อตัวละครอื่นแล้วนำมาตัดสินว่า

- ตัวละครนั้นเป็นคนเช่นไร
- มีนิสัยเปลี่ยนไปอย่างไร และเพราะเหตุใด

ตัวละครแบบนี้จึงมีลักษณะคล้ายบุคคลในชีวิตจริง และมีส่วนช่วยทำให้เรื่องบันเทิงคดีมีลักษณะสมจริงยิ่งขึ้น

3) บทบาทหรือบุคลิกภาพของตัวละคร

การกำหนดบทบาทของตัวละครมีอยู่ 2 วิธี คือ

ตัวละครที่มีบทบาทคงที่ คือ ตัวละครที่มีบุคลิกคงที่ตลอดเรื่องตั้งแต่ต้นจนจบ ตอนเปิดเรื่องมีลักษณะนิสัยอย่างไร ตอนจบเรื่องก็ยังคงมีลักษณะนิสัยอย่างนั้น เช่น แม่ช้อยในเรื่องสี่แผ่นดิน จะมีลักษณะเป็นตัวละครที่สร้างอารมณ์ขันให้แก่ผู้อ่านตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง

ตัวละครที่มีบทบาทไม่คงที่ คือ ตัวละครที่ปรับเปลี่ยนนิสัย บุคลิกลักษณะและทัศนคติไปตามประสบการณ์หรือสภาพจิตใจได้เมื่อมีเหตุผลอันสมควร หรืออาจกล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่า สิ่งแวดล้อมเป็นตัวการสำคัญที่ทำให้บุคลิกภาพของตัวละครเปลี่ยนแปลงไป ตัวละครประเภทนี้เป็นหัวใจสำคัญของเรื่องสั้นประเภทเน้นตัวละคร เพราะนิสัยใจคอของตัวละครที่เปลี่ยนแปลงไปนั้นจะช่วยสร้างโครงเรื่องไปด้วยในตัว เช่น

บุคลิกของตัวละคร “ผม” ในเรื่องสั้นเรื่อง “ความในใจของกระดุกจระเข้” ของวัฒน์ วรรณยางกูร ที่เปลี่ยนความคิดและการกระทำจากคนที่เห็นแก่ตัวในตอนต้นเรื่องมาเป็นคนที่มีความคิดและการกระทำแบบคนที่เห็นแก่ส่วนรวม

4) การตั้งชื่อตัวละคร

ชื่อตัวละครควรตั้งให้เหมาะสมกับรูปร่างหน้าตา เพศ อาชีพ สภาพสังคมของตัวละครแต่ละตัว เช่น เด็กสาวชนบท น่าจะตั้งชื่อ นิล กล้วย แก้ว บุญมา กลอยใจ บัวคำ มากกว่าตั้งชื่อ พัทธราลัย จารุณี สุพรรณษา

ผู้แต่งอาจตั้งชื่อตัวละครให้ขัดแย้งกับความเป็นจริงในชีวิต เพื่อเป็นเครื่องมือสื่อความคิดไปยังผู้อ่าน เช่น เรื่องสั้น “ชาวไร่เปีย” ของ ลาวคำหอม ตั้งชื่อตัวละครที่เป็นชาวไร่ยากจนว่า “เฒ่ามี” แล้วตั้งชื่อเศรษฐีหน้าเลือดซึ่งคอยขูดรีดเงินจากชาวไร่ยากจนไปทำบุญ ที่มีลักษณะเป็นการทำบาปมากกว่าทำบุญว่า “เศรษฐีบุญ”

ผู้แต่งบางคนอาจตั้งชื่อตัวละครให้เป็นสัญลักษณ์เพื่อสื่อความคิดไปยังผู้อ่าน เช่น เรื่องสั้น “หายไปกับลมหายใจ” ของ ขาติ กอบจิตติ ตั้งชื่อตัวละครว่า “ครูโท” เพื่อใช้เป็นสัญลักษณ์แทนสังคมไทย และตั้งชื่อตัวละครประกอบว่า “ครูหรั่ง” เพื่อเป็นสัญลักษณ์แทนสังคมชาวตะวันตก เพราะต้องการสื่อความคิดว่า สาเหตุที่สังคมไทยมีความเจริญทางวิชาการช้ากว่าสังคมตะวันตกนั้นเป็นเพราะคนไทยมีนิสัยหวงวิชา เช่นเดียวกับครูโทที่ไม่ยอมถ่ายทอดวิชาวิชาโรคหนองหูและเป็นใบ้ให้กับลูกศิษย์ จนกระทั่งวิชานี้สูญหายไปพร้อมกับการสิ้นชีวิตของตนเอง

ประเภทของตัวละคร

ตัวละครอาจจัดให้แตกต่างกันออกเป็นเจ็ดประเภท ดังนี้

1. คน แบ่งเป็นคนจริงและคนสมมุติ บางครั้งผู้เขียนอาจใช้ตัวเองเป็นตัวละครอย่างเปิดเผย หรือไม่เปิดเผยชัดเจนก็ได้ เช่น ผู้เขียนนิราศ หรือรำพึงรำพัน
2. สัตว์ แบ่งเป็นสัตว์จริงและสัตว์สมมุติเช่นเดียวกับคน
3. อนุษย์ เช่น เทวดา นางฟ้า ผีเสื้อ ยักษ์ ฯลฯ
4. ธรรมชาติอย่างอื่น เช่น พืช สสารอื่น ๆ และพลังงาน เช่น ต้นไม้ ดอกไม้ เมฆ ฝน หยดน้ำ หินกรวด ลม แสงอาทิตย์ พื้นดิน ไฟ ฯลฯ
5. ผลิตผลจากวิทยาศาสตร์และสังคม เช่น โทรศัพท์ พัดลม ถนน ไฟฟ้า เสื่อโทรเลข ขยะ ป่าช้า ฯลฯ
6. อาหารชนิดต่าง ๆ
7. นามธรรม เช่น วิญญาณ ธรรมะ อธรรม ฯลฯ

แนวการสร้างตัวละคร

วิภา กงกะนันทน์ อธิบายว่า นักเขียนมีแนวการสร้างตัวละครแตกต่างกันออกไป ดังนี้

1. สร้างให้สมจริง (Realistic) เป็นตัวละครที่ผู้เขียนจะต้องสร้างให้สมจริง เช่น ถ้าตัวละครเป็นคน ก็ต้องมีความเป็นคนจริง ๆ คือต้องมีอารมณ์ ความรู้สึก ทรรศนคติ ความนึกคิด ต้องมีลักษณะและธรรมชาติเป็นคน และแสดงธรรมชาติของปุถุชน คือเป็นที่อาศัยของกิเลสและอวิชา มีความโลภ โกรธ หลง อิจฉา ใจเขลา ฯลฯ ซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยที่สำคัญสองประการ คือพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อม คือ การเลี้ยงดู การศึกษา อบรม และประสบการณ์ทั้งหมดทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น นางวันทองในเรื่องขุนช้างขุนแผนเป็นตัวละครสมจริงตามหลักจิตวิทยามนุษย์

2. สร้างตามอุดมคติ (Idealistic) คือสร้างตัวละครขึ้นในลักษณะที่ควรจะเป็น หมายความว่าไม่ได้ถึงความสมจริงหรือความเหมือนจริงเป็นหลัก หากแต่มีความปรารถนาหรือสร้าง หรือต้องการสิ่งที่ดีกว่าที่เป็นอยู่ที่มีอยู่ ที่ปรากฏอยู่ ผู้เขียนที่สร้างตัวละครตามอุดมคติจะใช้ศรัทธา ความปรารถนาและค่านิยมส่วนตัวในเรื่องความดีความงาม ความถูกต้องและความยุติธรรมเป็นเกณฑ์ในการสร้างตัวละคร เช่น ถ้าผู้สร้างมีความเชื่อมั่นว่า คนดีคือคนที่รวยและมีฐานะทางสังคมสูง ก็จะสร้างตัวละครเอกให้มีลักษณะนั้น หากผู้สร้างมีความปรารถนาจะให้ผู้อ่านเป็นคนรักเดียวใจเดียว ก็จะสร้างพระเอกให้มีลักษณะนั้น ตัวละครตามแนวนี้ย่อมาจากความสมจริง คือจะดึงมาผิดธรรมดา มักขาดชีวิตจิตใจ แต่การสร้างตัวละครตามอุดมคติ ก็เป็นการให้บทเรียนทางจริยธรรมแก่ผู้อ่านที่เป็นเด็กได้

3. สร้างตามแบบเหนือจริง (Surrealistic) แบบนี้เพื่อทำให้เกิดความตื่นเต้น จะพบมากในวรรณคดีรุ่นเก่า เช่น ตัวละครในพระอภัยมณีและรามเกียรติ์ บางครั้งผู้เขียนก็สร้างตัวละครที่เป็นคนสมมติให้มีพฤติกรรมเหนือมนุษย์ เช่น ขุนแผนมีวิธยาคม พลุกผี จนสะเดาะ โข้ตรวน กำบังตัว เสกใบมะขามเป็นต่อแตนได้ ถือว่าเป็นซูเปอร์แมน ถึงแม้ว่าขุนแผนจะเป็นตัวละครที่เป็นคน แต่ผู้สร้างก็สร้างให้มีลักษณะเหนือจริงในพฤติกรรมของขุนแผนด้วย ความเหนือจริงนี้อาจปรากฏได้ในกายภาพของตัวละคร เช่น นางเงือก นางมัทนา เป็นต้น

4 สร้างแบบบุคคลิธิฐาน (Personification) ตัวละครแบบนี้จะเป็นสรรพสิ่งต่าง ๆ ที่ไม่ใช่มนุษย์ แต่ผู้เขียนกำหนดบทบาทและพฤติกรรมไว้ราวกับว่าเป็นมนุษย์ ตัวละครประเภทนี้แม้มีลักษณะไม่สมจริง เราก็มักรับว่าเป็นแบบเหนือจริงเพราะการที่สร้างให้สัตว์หรือพืชพูดได้ ไม่ใช่ไปสร้างความตื่นเต้นให้แก่ผู้อ่าน และไม่ใช่เป็นแบบอุดมคติด้วย เหตุผลที่สร้างตัวละครตามแนวนี้ เพื่อให้เด็กหรือผู้ที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะได้เข้าใจในเรื่องนั้นง่ายขึ้นและดีขึ้น โดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับพืชและสัตว์ที่เราพบมากในนิทานต่าง ๆ ซึ่งแท้ที่จริงเป็นการถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดและจินตนาการของคนจริง ๆ นั่นเอง

5. สร้างโดยใช้ตัวละครแบบฉบับ (Type) ตัวละครแบบฉบับจะมีลักษณะคงที่ เช่น ถ้าเป็นคนไม่ว่าในเวลาไหนและในสถานที่อย่างไร ก็จะมีลักษณะนิสัยและพฤติกรรมเช่นเดิมไม่เปลี่ยนแปลง ผู้อ่านสามารถจะเดาเหตุการณ์ล่วงหน้าได้ว่า เมื่อมีปัญหา ตัวละครตัวนั้นจะปฏิบัติอย่างไร เช่น ศรีธนญชัยเป็นคนเจ้าเล่ห์ที่ดูเหมือนชื่อหรือโง่ อาจจะว่าเป็นคนฉลาดแกมโกงก็ได้ ขุนแผนมีความเก่ง เจ้าชู้ พระเวสสันดรก็ใจกว้าง บริจาคทรัพย์เป็นทานเรื่อยไป

ถือว่าศรีธนญชัย ขุนแผนและพระเวสสันดร เป็นตัวละครแบบฉบับ คือแบบฉบับของคนใช้ปัญญาพาตัวรอด แบบฉบับของพระเอกเต็มตัว คือ เจ้าชู้ มีเสน่ห์ เก่ง ตั้งแต่เด็กจนแก่และแบบฉบับของผู้ที่หลุดพ้นจากความใคร่มี ใคร่เป็น มุ่งแต่จะให้ทานเพื่อหวังประโยชน์อันยิ่งใหญ่

สำหรับวรรณกรรมยุคใหม่ ตัวละครแบบฉบับมีปรากฏอยู่ในหัตถนิยายชุดสามเกลอของ ป.อินทรปาลิต คือ พล นิกร กิมหงวน ดร.ดิเรก เจ้าคุณปึงนี่ฯ เจ้าแห้ว ฯลฯ จะเห็นได้ว่าตัวละครตัวไหนมีนิสัย บุคลิกมาแต่ต้นอย่างไรก็จะคงเป็นอยู่อย่างนั้นเสมอต้นเสมอปลาย ที่เปลี่ยนแปลงไปได้แก่นื่อเรื่องและโครงเรื่อง

วิธีสร้างตัวละคร

ผู้เขียนมีวิธีที่จะทำให้ผู้อ่านรู้จักตัวละครได้หลายวิธี คือ

1. ด้วยการที่ผู้เขียนบรรยายหรืออธิบายบุคลิกภาพ ลักษณะ ความรู้สึก รูปร่าง หน้าตา นิสัยใจคอ ตลอดจนพฤติกรรมทั้งกาย วาจา ใจ ผู้เขียนจะใช้สรรพนามบุรุษที่ 3 หรือชื่อตัวละครเมื่อกล่าวถึง
 2. ด้วยการให้ตัวละครอื่น ๆ สนทนากันหรือคิดเกี่ยวกับตัวละครนั้น
 3. ด้วยการบรรยายพฤติกรรมของตัวละคร อาจเป็นการบรรยายกาย วาจา ใจ หรือทั้งสามอย่างปนกัน อาจเป็นคำบอกเล่า เป็นการแสดงออกของตัวละครนั้น ๆ
 4. ใช้ปฏิกิริยาของตัวละครอื่นสร้างตัวละคร เช่น ในจดหมายจางวางหรั่ง ผู้อ่านสามารถรู้จักอุปนิสัย ใจคอ การศึกษาและความคิด ความรู้สึกของนายสนธิ โดยที่นายสนธิไม่เคยมีบทบาทโดยตรงเลย จดหมายทั้งหมดเป็นของจางวางหรั่งทั้งสิ้น นายสนธิคงจะต้องเป็นคนใช้จ่ายฟุ่มเฟือย มิฉะนั้น จางวางหรั่งคงไม่ปาฐกถา เรื่องการใช้และหาเงินในจดหมายฉบับที่ 2 ทั้งฉบับเป็นแน่
 5. ด้วยการให้ตัวละครสนทนากัน โดยให้ตัวละครตั้งแต่ 2 ตัวขึ้นไปคุยกัน ซึ่งจะช่วยให้ผู้อ่านรู้ลักษณะ นิสัย ความรู้สึก ความคิดของตัวละครได้จากคำพูดของตัวละครนั้น ๆ เอง
- อย่างไรก็ตาม ในบันทึกคดีแต่เรื่อง ผู้เขียนอาจใช้วิธีการสร้างตัวละครวิธีใดวิธีหนึ่ง หรือหลาย ๆ วิธีก็ได้ ทั้งนี้แล้วแต่เนื้อเรื่อง ดังนั้น ในการพิจารณากลวิธีสร้างตัวละคร จึงต้องพิจารณาทั้งการเลือกประเภท แนวการสร้างและวิธีการสร้างตัวละคร

การพิจารณาศึกษาตัวละคร

1. ตัวละครนั้นมีนิสัยเป็นอย่างไร
2. ตัวละครนั้นให้นิยามชีวิตได้ดีเพียงใด ทำให้ผู้อ่านได้รู้จักชีวิตลักษณะนั้น ๆ ถูกต้องหรือไม่
3. ตัวละครนั้นจำลองมาจากมนุษย์ในสังคม ที่อาจพบได้ในชีวิตอย่างน้อยเพียงไรและมีความสมจริงหรือไม่
4. ตัวละครนั้นได้แสดงให้เห็นนิสัยไว้ตลอดไปหรือไม่ ถ้ามีการเปลี่ยนแปลงนิสัยไปจากเดิม เหตุผลที่มาเปลี่ยนแปลงนั้นเหมาะสมหรือไม่ เพียงใด
5. พฤติกรรมของตัวละครเป็นอย่างไร

4. บทสนทนา (Dialogue)

บทสนทนาคือคำพูดโต้ตอบกันของตัวละครในเรื่อง ซึ่งจะทำให้เรื่องดำเนินไปอย่างมีรสชาติ มีความสมจริงตามธรรมชาติ บทสนทนาที่ดีควรมีลักษณะ ดังนี้

1. มีความเป็นธรรมชาติและเข้าใจง่าย สมจริงว่าเป็นภาษามนุษย์
2. เหมาะสมและสอดคล้องกับฐานะและลักษณะนิสัยของตัวละครในเรื่อง
3. มีส่วนช่วยในการดำเนินเรื่องให้เรื่องดำเนินต่อไปได้ โดยใช้แทนการบรรยายเรื่อง ซึ่งถ้าบรรยายมาก ๆ จะทำให้เบื่อ
4. มีส่วนช่วยให้ผู้อ่านได้รู้จักตัวละครในเรื่องทางรูปร่างและนิสัยใจคอ

5. มีส่วนช่วยให้แลเห็นสภาพสังคม ประเพณี วัฒนธรรม การศึกษา การปกครองสภาพเศรษฐกิจ และอื่น ๆ ควบคู่กันไปด้วย

5. ฉากและบรรยากาศ (Setting and Atmosphere)

ฉาก คือสถานที่ที่เกิดเหตุการณ์ในเรื่อง ส่วนบรรยากาศคือ กลิ่น เสียง แสง สี และสัมผัสอื่น ๆ ที่ก่อให้เกิดอารมณ์คล้ายตาม หรือเห็นสภาพเหตุการณ์เด่นชัดยิ่งขึ้น ดังนั้น การที่จะให้ได้ฉากและบรรยากาศที่สมจริงและสมเหตุสมผล ผู้เขียนจะต้องมีความรู้จริง มีประสบการณ์เกี่ยวกับฉากและบรรยากาศที่จะใช้ หรือบรรยายในฉากนั้น ๆ ประการสำคัญคือจะต้องไม่ผิดข้อเท็จจริง

การสร้างฉากในงานเขียนนั้น ผู้เขียนมีวิธีการสร้างหลายวิธี คือ

1. สร้างเหมือนจริง ต้องมีความรู้ทางประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ สังคมวิทยาสังคมศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ธรรมชาติวิทยา ฯลฯ อย่างพอเพียง

2. สร้างฉากตามอุดมคติ ในการสร้างฉากตามอุดมคติ ผู้เขียนจะสร้างขึ้นตามลักษณะที่เห็นว่าน่าจะเป็น หรือควรจะเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ คือลักษณะที่ดีกว่า มีคุณค่ากว่าที่เป็นอยู่จริง เช่น ให้อาหารของหมู่บ้านมีลำธาร แม่น้ำไหลผ่านอยู่เรื่อย ๆ ทั้ง ๆ ที่จริง ๆ อาจไม่มีก็ได้

3. สร้างในลักษณะของมโนทัศน์ มักเป็นการบรรยายฉากในวรรณคดีเก่า ๆ เช่น อิเหนา พระอภัยมณี รามเกียรติ์ ลิลิตพระลอ มีการบรรยายธรรมชาติ ชมนกชมไม้

4. สร้างฉากแบบเหนือจริง ส่วนใหญ่ก็มักแสดงให้เห็นว่า มุ่งสร้างความตื่นเต้นทางอารมณ์ มากกว่ามุ่งบันทึกความเป็นจริงของสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ เช่น ฉากสวรรค์ นรกในพระมอญคำหลวง ฉากที่บรรยายถึงภูมิต่าง ๆ ในไตรภูมิพระร่วง

5. สร้างฉากตามประเพณีนิยม โดยยึดถือตามแบบแผนของวรรณคดีรุ่นเก่า เช่น เมื่อตัวละครเข้าป่าก็ต้องมีฉากชมดง เป็นต้น

ในการสร้างฉากของงานประพันธ์ ผู้เขียนมักใช้วิธีสร้างจากหลาย ๆ วิธีจึงเป็นหน้าที่ของผู้อ่านที่จะพิจารณาดูว่า ส่วนไหนของฉากมีลักษณะอย่างไร รวมทั้งการที่ผู้เขียนบางคนสร้างฉากแบบจับแพะชนแกะ หรือสร้างตามอารมณ์ ไม่ได้ยึดถือแบบไหนเป็นเกณฑ์

นอกจากเรื่องฉากแล้ว ยังมีเรื่องเวลาประกอบด้วยจึงจะทำให้เรื่องมีความสมจริง และแทนที่จะบอกเวลาตรง ๆ ก็บอกด้วยเหตุการณ์ เช่น ปลายฤดูหนาวก่อนเมื่อสมัยที่ทหารไทยได้ไปร่วมรบในยุโรปเป็นครั้งแรก เมื่อครั้งพุทธกาล ก่อนพุทธกาล

ดังนั้น ฉากที่ดีในนวนิยาย เรื่องสั้นหรืองานเขียนที่เป็นบันเทิงคดี จึงควรมีลักษณะดังนี้

1. สอดคล้องกับเนื้อเรื่องและสร้างบรรยากาศ
2. ถูกต้องตามสภาพความเป็นจริง

<https://www.ch3thailand.com/news/scoop/16293>

<file:///C:/Users/Admin/Downloads/235444-Article%20Text-831647-1-10-20200413.pdf>

หลักในการอ่านบันทึกคดี

การอ่านเรื่องประเภทบันทึกคดี นอกจากผู้อ่านจะได้รับความบันเทิง และเป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์จากหนังสือแล้ว ควรจะหาทำไรในแง่อื่นบ้าง เรียกว่าอ่านอย่างนักศึกษาค้นคว้า ซึ่งมีแนวทางการอ่านดังนี้

1. อ่านให้แนวคิดจากเรื่อง เมื่ออ่านจบแล้วน่าจะบอกได้ว่า เรื่องนั้นให้แนวคิดอะไรกับเราบ้าง เช่น เรื่อง “ผู้ดี” ของดอกไม้สด ให้ความคิดเรื่องความหมายของผู้ดี เรื่อง “ละครแห่งชีวิต” ให้แนวคิดในเรื่องความเป็นจริงของชีวิต

2. อ่านแล้ววิจารณ์โครงเรื่อง นับตั้งแต่การเปิดเรื่อง การดำเนินเรื่อง และการปิดเรื่องว่ามีความสมจริง น่าสนใจหรือไม่เพียงใด

3. พิจารณาเนื้อเรื่องทั้งหมดว่าเป็นเรื่องชนิดใด มีกลวิธีในการดำเนินเรื่องอย่างไร โดยอาศัยความรู้ที่ได้ศึกษามาเป็นเกณฑ์พิจารณา

4. ตัวละครน่าจะให้ประโยชน์ในแง่ที่เราอาจนำไปกล่าววิพากษ์วิจารณ์ให้ผู้อื่นทราบได้ว่าดี เลว และมีความสมจริง ความเป็นไปได้เพียงใด

5. พิจารณาว่าผู้แต่งบรรยายได้เหมาะสมกับเนื้อเรื่องและบรรยากาศของท้องเรื่องชวนให้น่าเชื่อถือ และสมจริงสมเหตุสมผลหรือไม่

ในการพิจารณาฉากและบรรยากาศนั้น เราอาจพิจารณาในด้านต่อไปนี้

1. ฉากนั้น ๆ ช่วยเสริมเหตุการณ์ในเรื่องได้ดีเพียงใดหรือไม่

2. ฉากและบรรยากาศนั้น ๆ ให้ภาพพจน์และเกิดอารมณ์คล้อยตามมากน้อยเพียงใด

3. ฉากนั้นมีคุณค่าก่อให้เกิดผู้อ่านมีประสบการณ์ทางอ้อม ทำให้รับความรู้ความเข้าใจสภาพธรรมชาติและสังคมถูกต้องเพียงใด

4. ฉากนั้นจำลองมาจากสถานที่จริงหรือเกิดจากจินตนาการของผู้แต่ง

5. การสร้างฉากและบรรยากาศทำโดยวิธีบรรยายหรือกลวิธีใด

6. สำนวนภาษา ควรศึกษาจนสังเกตได้ว่า สำนวนภาษาของผู้แต่งแต่ละคนย่อมมีความเป็นตัวของตัวเอง โดยเฉพาะ หรือผู้แต่งคนใดมีสำนวนเลียนแบบใครบ้างตลอดจนน่าจะบอกได้ว่า ผู้แต่งใช้ภาษาถูกต้องเหมาะสมเพียงใด

7. ควรสังเกตทัศนคติของผู้แต่งไว้บ้าง แม้จะเป็นเรื่องที่มองเห็นยาก แต่ถ้าผู้แต่งคนใดมีความคิดแน่วแน่อยู่ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ผู้แต่งอาจจะเน้นแนวความคิดนั้นไว้ใน การบรรยายหรือการสนทนาของตัวละครจนผู้อ่านสามารถสังเกตได้

การอ่านสารคดี

ความหมายของสารคดี

สารคดี (Non-fiction) เป็นงานเขียนร้อยแก้วที่เป็นเรื่องจริง มุ่งให้ความรู้ ข้อเท็จจริงและความคิดเห็นแก่ผู้อ่านเป็นสำคัญ ขณะเดียวกันก็มุ่งสื่อความหมายให้ผู้อ่านเกิดจินตนาการและอารมณ์ความรู้สึกร่วมกับผู้เขียนซึ่งมีผู้ให้ความหมายของสารคดี ดังนี้

พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน (2542 : 1182) ให้ความหมายไว้ว่า สารคดี (สาระ) น. เรื่องที่เรียบเรียงขึ้นจากความจริง ไม่ใช่จากจินตนาการ

ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ (2543 : 9) ให้ความหมายคำว่า สารคดี ว่า คือ งานเขียนที่ไม่มีตัวละครสมมุติ ถึงแม้ว่าสารคดีจะเป็นงานเขียนที่ผู้เขียนเจตนาจะให้ความรู้แก่ผู้อ่าน แต่ก็พึงเล็งจะให้ความพึงพอใจอันเกิดมาจากการประกอบรูป ประกอบแบบ พงศ์เล็งเลือกเฟ้นการใช้ถ้อยคำในภาษา ทำให้เกิดอารมณ์ตามสมควร งานเขียนที่พึงเล็งเชิงความรู้ พงศ์เล็งจะสอนโดยไม่คำนึงถึงอารมณ์ไม่เป็นสารคดี ถือเป็นหนังสือความรู้หรือวิชาการ

รินฤทัย สัจจพันธุ์ (2529 : 31) กล่าวว่า สารคดี หมายถึง เรื่องไม่สมมุติ แต่งเป็นเรื่องจริง แสดงความถูกต้อง มีเนื้อหาสาระและมีจุดประสงค์ เพื่อให้ความรู้ ความคิดเป็นอาหารสมองแก่ผู้อ่านในขณะเดียวกันก็ให้ความบันเทิงแก่ผู้อ่านด้วยความสามารถในการใช้ภาษาร้อยแก้วที่สละสลวยของ ผู้แต่ง

มาลี บุญศิริพันธ์ (2535 : 10) กล่าวว่า สารคดี คือข้อเขียนที่ผู้เขียนมีเจตนาเบื้องต้นเพื่อรายงานเรื่องที่เป็นความจริง มิใช่เกิดจากจินตนาการ เรียบเรียงอย่างสละสลวยโดยเน้นองค์ประกอบของความสนใจของมนุษย์มากกว่าองค์ประกอบของความสด และมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ข่าวสารความรู้ ความผ่อนคลายแก่ผู้อ่านในเวลาเดียวกัน

ประเภทของสารคดี

หากใช้รูปแบบและวิธีการเขียนของสารคดีเป็นเกณฑ์ในการแบ่ง จะแบ่งได้ 3 ประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้

1. บทความ

2. ความเรียง

3. งานเขียนประเภทเรื่องเล่าจากประสบการณ์ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น สารคดีท่องเที่ยว สารคดีชีวประวัติ

จดหมาย อนุทิน บันทึกความทรงจำ

1. บทความ

บทความ คืองานเขียนประเภทร้อยแก้วซึ่งเขียนขึ้นเพื่อเสนอความรู้ ความคิด หรือความเพลิดเพลินในการอ่านอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยอาศัยเค้าที่มาจากเรื่องซึ่งเป็นความจริงในสังคม อาจมีลักษณะเป็นการวิเคราะห์ถึงข้อดีข้อเสีย หรือข้อขัดแย้งของเรื่องต่าง ๆ ที่คนส่วนใหญ่ในสังคมกำลังสนใจหรือมีลักษณะเป็นการเสนอปัญหาเพื่อชักนำให้คนหันมาสนใจก็ได้ ขณะเดียวกันต้องมีวิธีการที่น่าอ่านชวนให้อยากติดตามด้วย

2. ความเรียง

ความเรียง คือการเขียนเน้นเรื่องการให้แง่คิดเชิงปรัชญาเกี่ยวกับโลกและชีวิต ซึ่งได้มาจากประสบการณ์การค้นคว้าหรือความคิดเห็นส่วนตัวของผู้แต่ง โดยมีวิธีการเขียนที่น่าอ่านและชวนให้คิดคล้อยตาม

ความเรียงมีลักษณะแตกต่างจากบทความตรงที่ความเรียงเน้นคุณค่าด้านแง่คิดมากกว่าความรู้ ในขณะที่บทความเน้นคุณค่าทางด้านความรู้มากพอๆ กับคุณค่าทางด้านความคิด

3. งานเขียนประเภทเรื่องเล่าจากประสบการณ์

สารคดีท่องเที่ยว

คือวรรณกรรมร้อยแก้วที่มุ่งให้ความรู้เกี่ยวกับประสบการณ์การท่องเที่ยวของผู้แต่ง โดยมีลีลาการเขียนที่มีศิลปะเพื่อให้ผู้อ่านเกิดความเพลิดเพลินไปพร้อมกับความรู้ด้วย

สารคดีชีวประวัติ

วรรณกรรมร้อยแก้วที่มุ่งให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องราวในชีวิตของบุคคลจริง เพื่อแนะนำให้ผู้อ่านทราบว่าบุคคลนั้น “เป็นคนอย่างไร” และ “ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น” ไม่ใช่เล่าแต่เพียง “เขาเป็นใคร” เท่านั้น ขณะเดียวกันก็มุ่งให้ผู้อ่านได้รับความเพลิดเพลินจากศิลปะการเรียบเรียงเรื่องของผู้เขียนด้วย

จดหมายเหตุ

คือ บันทึกเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ มักเป็นเรื่องของราชการ หรือกึ่งราชการ

ความทรงจำ

คือเรื่องราวในอดีตที่ผู้แต่งพยายามเขียนเล่าด้วยการนึกทบทวนประสบการณ์ของตนเองจากการจดจำเรื่องราวในหนหลัง

บันทึก

คือเรื่องราวที่เอกชนบันทึกระหว่างปฏิบัติงานสำคัญเกี่ยวข้องกับคนหมู่มาก เขียนขึ้นไว้เป็นหลักฐาน ประกอบเรื่องสำคัญหรือระยะเวลาสำคัญ

แนวทางการอ่านวิเคราะห์บทความ

ลักษณะทั่วไปของบทความ

บทความมีลักษณะเฉพาะที่สังเกตได้ ดังนี้

1. จุดมุ่งหมาย

จุดมุ่งหมายในการเขียนบทความ เพื่อต้องการเผยแพร่เรื่องราวที่สาธารณชนควรรู้โดยผ่านสื่อมวลชน ส่วนใหญ่จะเป็นการสื่อสารให้ผู้อ่านทราบถึงปัญหาในเรื่องต่าง ๆ หรืออาจจะให้ความรู้กับผู้อ่านโดยตรง ถ้าพิจารณาบทความที่ดีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ และนิตยสาร จะพบว่าผู้เขียนมีความมุ่งหมายในการเขียน ดังนี้

- เพื่อเสนอเรื่องราว ความรู้ ข้อเท็จจริงหรือประสบการณ์ส่วนตัวเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งของผู้เขียน แก่ผู้อ่าน

- เพื่อบรรยายให้ผู้อ่านเห็นภาพของเหตุการณ์ สถานที่ หรือสภาพต่างๆ

- เพื่อโน้มน้าวผู้อ่านให้เชื่อหรือคล้อยตามความคิดของผู้เขียน เช่น ความคิดเห็นเชิงเสนอแนะ
เชิงสนับสนุน หรือเชิงโต้แย้ง

- เพื่ออภิปรายเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมขณะนั้น และชี้แนะให้ผู้อ่านเห็นด้วยและปฏิบัติตาม
ความคิดของผู้เขียน

2. รูปแบบของบทความ

บทความส่วนใหญ่จะประกอบด้วยส่วนสำคัญ 3 ส่วน ประกอบด้วย ส่วนนำ ส่วนที่เป็นเนื้อเรื่อง และ
ส่วนท้าย

ส่วนนำ คือ การขึ้นต้นหรือการเปิดเรื่องของบทความ ส่วนนี้นับว่ามีความสำคัญมาก เพราะเป็นส่วนที่เรียกร้องให้ผู้อ่านสนใจอยากติดตามอ่านเนื้อเรื่องต่อไป และทำให้ผู้อ่านทราบว่าเรื่องที่กำลังอ่านเกี่ยวกับอะไร หากผู้แต่งเขียนส่วนนำไม่ดี ผู้อ่านอาจจะไม่อยากติดตามเรื่องได้

ส่วนที่เป็นเนื้อเรื่อง

คือ ส่วนที่เป็นตอนกลางเรื่อง ส่วนนี้นับว่ามีความสำคัญมากที่สุด หรือถือเป็นหัวใจของบทความได้ เพราะเป็นส่วนที่แสดงเนื้อหาสาระของบทความนั้น โดยตรง ซึ่งอาจจะเป็นเรื่องการแสดงความรู้ ข้อเท็จจริง หรือประสบการณ์ส่วนตัวของผู้แต่งเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ อาจเป็นข้อคิดเห็นในทางใดทางหนึ่งของผู้แต่ง เช่น เสนอแนะ สนับสนุน หรือโต้แย้ง หรืออาจจะเป็นการเสนอทั้งความรู้ประสบการณ์และข้อคิดเห็นของผู้แต่ง ประกอบกันก็ได้ ส่วนนี้เป็นส่วนที่ยาวที่สุดในบทความ

ส่วนท้าย

คือ ส่วนที่เป็นตอนปิดเรื่อง เป็นส่วนที่มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนกว่าตอนเปิดเรื่อง ทเพราะเป็นตอนที่ผู้แต่งรวบรวมใจความสำคัญของเรื่อง เพื่อย้ำประเด็นความให้ผู้อ่านได้เข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตาม บทความบางเรื่องอาจไม่มีลักษณะตรงตามคำบรรยายที่กล่าวไว้ข้างต้นเสียทีเดียวนัก เช่น บทความบางเรื่องอาจไม่มี “ส่วนนำ” เพราะผู้แต่งเสนอเรื่องตั้งแต่เริ่มเปิดเรื่องทันที บางเรื่องอาจไม่มี “ส่วนท้าย” เมื่อจบเนื้อความที่ผู้แต่งต้องการจะกล่าวถึงแล้วก็จบเรื่องไปเลย เพราะผู้แต่งถือว่าได้กล่าวถึงประเด็นความสำคัญอย่างชัดเจนไว้ในส่วนที่เป็นเนื้อเรื่องแล้วก็ได้

นอกจากบทความจะมีส่วนประกอบสำคัญ 3 ส่วน ดังกล่าวแล้ว บทความยังมีส่วนประกอบอื่นๆ ด้วย ได้แก่ ชื่อบทความ ชื่อผู้แต่ง

ชื่อบทความ เป็นส่วนประกอบสำคัญอีกประการหนึ่งที่ผู้อ่านไม่ควรจะมองข้ามไป เพราะเป็นส่วนแรกสุดที่ผู้อ่านจะได้สัมผัส นอกจากนี้ยังเป็นตัวกระตุ้นให้ผู้อ่านสนใจอยากอ่านเรื่องราวในเนื้อเรื่องด้วย ผู้แต่งจึงนิยมตั้งชื่อบทความให้สัมพันธ์กับแนวคิดหรือเรื่องราวที่ต้องการจะสื่อสารไปยังผู้อ่าน และให้เป็นที่น่าสนใจสะดุดตาสะดุดใจผู้อ่าน รวมทั้งมีความเหมาะสมกับกาลสมัยด้วย

ชื่อผู้แต่ง เป็นสิ่งดึงดูดใจผู้อ่านได้มากพอ ๆ กับชื่อบทความ ทั้งนี้เพราะผู้แต่งที่มีความรู้ความสามารถและมีประสบการณ์เฉพาะด้าน ย่อมเป็นที่เชื่อถือของนักอ่านทั่วไป ทั้งในด้านการแสดงความคิดเห็นที่มีเหตุผล

และการเสนอความรู้ใหม่ ๆ ที่น่าสนใจ ด้วยเหตุนี้จึงพบ ผู้แต่งบทความส่วนใหญ่มักใช้นามจริงมากกว่าในนามแฝง

3. เนื้อหา

เรื่องที่น่าสนใจเขียนบทความต้องเป็นเรื่องจริง มีหลักฐานเชื่อถือได้ หรือเป็นเรื่องเกี่ยวกับข้อคิดเห็นที่มีมูลฐานมาจากข้อเท็จจริงในสังคม และเป็นเรื่องที่คุณส่วนมากกำลังสนใจ แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่าผู้เขียนจะต้องเขียนเฉพาะเรื่องของสังคมปัจจุบันเท่านั้น ผู้เขียนอาจเขียนถึงเรื่องราวในอดีตก็ได้ ถ้าคนส่วนใหญ่กำลังถกเถียงถึงประเด็นบางอย่างของเหตุการณ์ในอดีต หรืออาจนำเรื่องในอดีตมาเขียนถึงใหม่ เพราะคนทั่วไปไม่รู้เรื่องเหล่านั้นแล้วก็ได้ นอกจากนี้อาจกล่าวได้ว่า บทความที่ดีควรมีการแทรกความคิดเห็นของผู้เขียนที่มีต่อเหตุการณ์หรือเรื่องราวที่เขียนด้วย เพราะทัศนคติเชิงวิเคราะห์วิจารณ์ที่มีคุณค่าของผู้เขียนนั้นเปรียบเสมือนเป็นเครื่องชูรสให้แก่ผู้อ่านได้เป็นอย่างดี แต่การที่ผู้เขียนจะแทรกความคิดเห็นไว้ในบทความต่าง ๆ มากน้อยเพียงไร และควรแทรกประเด็นใดไว้บ้างนั้นย่อมขึ้นอยู่กับประเภทของบทความนั้น ๆ และความรู้ความสามารถเฉพาะตัวของผู้เขียนเป็นสำคัญ ถึงกระนั้นก็ตามผู้เขียนบทความ ไม่จำเป็นต้องให้ความรู้หรือความคิดเห็นที่สมบูรณ์ไว้ทุกแง่มุม เพราะความคิดเห็นที่ผู้เขียนเสนอไว้ในบทความนั้นมักเป็นเพียงข้อเสนอแนะต่าง ๆ ที่ให้ผู้อ่านนำไปคิดใคร่ครวญต่อเท่านั้น ไม่ใช่เป็นข้อยุติของเรื่อง

4. กลวิธีการเขียนที่ชวนอ่านและชวนให้อยากติดตาม

บทความที่ดีย่อมมีกลวิธีการเขียนที่ช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องได้ง่ายและรวดเร็ว ตลอดจนได้รับความเพลิดเพลินจากการอ่านไปพร้อมกันด้วย บทความที่มีลักษณะดังกล่าวมักอาศัยกลวิธีการเขียนต่าง ๆ หลายวิธี ดังนี้

4.1 การเรียบเรียง

บทความทุกเรื่องไม่ว่าสั้นหรือยาวจะต้องมีโครงเรื่อง โครงเรื่องของบทความ หมายถึง การจัดลำดับความคิดว่าจะกล่าวถึงสิ่งใดก่อนหรือหลังแล้วจึงค่อยๆ ขยายความคิดหลักนั้นให้ละเอียดอีกทีหนึ่ง

การเรียบเรียงที่ดีต้องคำนึงถึงหลักเอกภาพ สारตถภาพ และสัมพันธภาพ

เอกภาพ คือ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของเรื่อง แม้ผู้แต่งจะเขียนเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ หลายประเด็น แต่ความคิดรวบยอดของเรื่องที่จะเขียนจะต้องมีเพียงประเด็นเดียว

สารัตถภาพ คือ มีการเน้นข้อคิดที่สำคัญ ๆ ในแต่ละตอนของเรื่อง

สัมพันธภาพ คือ ความสัมพันธ์กลมกลืนกันระหว่างความคิดย่อยในแต่ละส่วนของบทความ

หากบทความใดขาดเอกภาพ บทความนั้นก็จะสับสนและอ่านเข้าใจได้ยาก เพราะเรื่องไม่ได้ดำเนินไปตามลำดับขั้นตอน และหากเรื่องใดขาดการเชื่อมโยงความในเรื่องให้ต่อเนื่องกันเป็นลูกโซ่หรือขาดสัมพันธภาพแล้ว บทความนั้นก็ย่อมปราศจากเอกภาพไปด้วย

ส่วนวิธีการต่าง ๆ ที่ผู้แต่งนิยมใช้เป็นแนวในการเรียบเรียงความรู้ ความคิด และเหตุการณ์ในเรื่องอาจใช้วิธีใดวิธีหนึ่ง ดังต่อไปนี้

- เรียงลำดับความตามเวลา หมายถึง เรียงลำดับความหรือเรื่องราวตามเวลาที่เกิดเหตุการณ์นั้น ๆ เช่น เรียงลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนไปหาเหตุการณ์หลัง

- เรียงลำดับความตามความสำคัญของเรื่อง หมายถึง เรียงเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่มีความสำคัญน้อยไปหาเรื่องราวที่มีความสำคัญมากหรือเรียงกลับกัน

- เรียงลำดับความตามเหตุผล หมายถึง การกล่าวถึงเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่ป็นสาเหตุไว้ในตอนต้นเรื่องและกล่าวถึงผลไว้ในตอนท้ายของเรื่อง

4.2 การใช้ภาษา

ภาษาที่ใช้เขียนบทความทั่วไป ไม่ควรเป็นภาษาส่วนตัว ภาษาสแลง หรือภาษาพูดมากนัก เพราะบทความเป็นงานเขียนที่ผู้แต่งต้องการจะสื่อความรู้ความคิดหรือประสบการณ์ส่วนตัวไปยังผู้อ่าน ผู้แต่งควรใช้ภาษาที่เป็นภาษาราชการหรือภาษากึ่งราชการ เพื่อผู้อ่านจะได้เข้าใจเรื่องราวที่ผู้แต่งต้องการจะสื่อได้ง่าย ถูกต้องและรวดเร็ว

4.3 การเสนอเรื่องให้นำอ่าน

หมายถึง วิธีการต่าง ๆ ที่ผู้แตงนำมาใช้ในการเขียนบทความเพื่อเรียกร้องความสนใจใ้ใคร่รู้ของผู้อ่าน วิธีการเสนอเรื่องให้นำอ่านนี้ไม่มีแบบตายตัว ผู้แต่งอาจพลิกแพลงได้ไม่มีสิ้นสุด แต่วิธีที่ใช้กันอยู่ทั่วไปได้แก่

1) กลวิธีการเขียนส่วนนำ

วิธีการเขียน “ส่วนนำ” เพื่อเรียกร้องความสนใจของผู้อ่านให้ติดตามอ่านเรื่องต่อไปนั้นมีใช้กันอยู่หลายวิธี เช่น

- เริ่มด้วยการเล่าภูมิหลังของเหตุการณ์ในเรื่อง เพื่อช่วยให้ผู้อ่านได้เข้าใจถึงที่มาของเหตุการณ์ในเรื่อง

- เริ่มด้วยการบอกเจตนาหรือจุดประสงค์ของผู้แต่ง เพื่อให้ผู้อ่านได้เข้าใจว่า ผู้แต่งมีความคิดอย่างไรต่อเรื่องที่กำลังเขียน

- เริ่มด้วยการตั้งคำถาม เพื่อให้ผู้อ่านสนใจอยากติดตามอ่านเรื่องจนจบเพราะอยากรู้คำตอบ

- เริ่มด้วยข่าวที่คนทั่วไปกำลังสนใจ

- เริ่มด้วยข้อความที่ขัดแย้งกับเหตุการณ์ในเรื่อง เพื่อชักจูงให้ผู้อ่านเกิดความคิดเชิงเปรียบเทียบและเกิดความคิดหรือความรู้สึกคล้อยตามในตอนจบ

- เริ่มด้วยบทนิยาม หรือคำพังเพย สุภาษิต บทกวี บทเพลง คำขวัญหรือคำคมของบุคคลสำคัญๆในสังคม เพื่อโยงเข้าสู่ประเด็นสำคัญของเรื่อง

- เริ่มด้วยใจความสำคัญของเรื่องเพื่อสร้างความสนใจใคร่รู้

2) กลวิธีการเขียนส่วนท้าย

วิธีการเขียน “ส่วนท้าย” ของบทความ เพื่อสร้างความเข้าใจและประทับใจแก่ผู้อ่านนั้น มีใช้กันอยู่หลายวิธีด้วยกัน เช่น

- จบบทความด้วยการสรุปประเด็นสำคัญของเรื่อง เพื่อย้ำประเด็นความให้ผู้อ่านได้เข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้น

- จบบทความด้วยการตั้งคำถาม เพื่อให้ผู้อ่านคิดหาคำตอบ

- จบบทความด้วยการแสดงจุดมุ่งหมายของผู้แต่ง เพื่อให้ผู้อ่านได้เข้าใจอย่างแจ่มชัดยิ่งขึ้น

- จบบทความด้วย บทกวี สุภาษิต คำคมต่าง ๆ เพื่อย้ำใจความสำคัญของเรื่องอีกครั้ง

3) กลวิธีการเขียนส่วนที่เป็นเนื้อเรื่อง

ผู้แต่งมีวิธีการเขียนที่ทำให้ส่วนที่เป็น “เนื้อเรื่อง” ของบทความ เป็นที่สนใจของผู้อ่านได้ โดยใช้วิธี ต่าง ๆ อย่างหลากหลาย เช่น

- แทรกอารมณ์ขันลงไปในเรื่อง
- เปลี่ยนวิธีการเล่าเรื่องตามธรรมดาให้เป็นบทสนทนา
- ใช้วิธีการตั้งคำถามหรือปัญหาที่น่าสนใจแล้วเฉลยภายหลัง
- ใช้วิธีการเสนอความคิดเห็นที่ขัดแย้งหรือคัดค้านกับความคิดหรือความเชื่อที่ผู้อ่านคุ้นเคยมาแต่เดิม เพื่อสร้างความประหลาดใจให้ผู้อ่าน
- ใช้วิธีเปรียบเทียบหรือเชื่อมโยงสิ่งที่ผู้อ่านไม่เคยพบเห็นให้มาสัมพันธ์กับสิ่งที่ผู้อ่านทั่วไปคุ้นเคยอยู่แล้ว เพื่อสร้างมโนภาพและความเข้าใจให้ผู้อ่าน
- ใช้วิธีการขึ้นย่อหน้าใหม่เสมอเมื่อต้องการสื่อความคิดแต่ละครั้ง เพื่อให้ผู้อ่านจับใจความสำคัญได้ง่ายและรวดเร็วขึ้น
- ใช้วิธีแทรกอุทาหรณ์ คำพังเพย เกร็ดความรู้ต่าง ๆ ตลอดจนยกตัวอย่างประกอบคำอธิบาย เพื่อช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องราวได้ง่ายและรวดเร็ว

ประเภทของบทความ

บทความสามารถแบ่งเป็นประเภทย่อย ๆ ได้อีกหลายประเภท ดังนี้

1. บทความบรรยาย

เขียนขึ้นเพื่อเล่าเรื่องราวหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ผู้เขียนได้ประสบมา เช่น

- บรรยายเกี่ยวกับงานพระราชพิธีบางอย่าง
- บรรยายเกี่ยวกับการละเล่นของไทย
- บรรยายประสบการณ์ที่ผ่านพบ และคิดว่าเป็นประโยชน์ควรบอกให้ผู้อื่นทราบ

จุดมุ่งหมายเพื่อต้องการให้ผู้อ่าน ได้มีส่วนร่วมรู้เห็นประสบการณ์ดังกล่าวของผู้เขียน เพื่อให้เกิดความรู้ ความสนใจ ตื่นเต้น ประทับใจ

ภาษาที่ใช้ในการบรรยายจะเน้นที่ความเรียบง่ายเป็นสำคัญ เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจและเห็นภาพได้ถูกต้อง ชัดเจน

ตัวอย่าง

<https://www.tungsong.com/thaiplay/ThaiGames.asp>

2. บทความแสดงความความคิดเห็น

เขียนขึ้นเพื่อแสดงความความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ เช่น

- เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงระบบการเดินรถประจำทาง
- เกี่ยวกับข่าวในหนังสือพิมพ์
- ปัญหานักเรียนยกพวกตีกัน
- ปัญหาการจราจร
- ปัญหาพัฒนาท้องถิ่น
- ปัญหาราคาพืชผล ผลผลิตตกต่ำ

บทความประเภทนี้ผู้เขียนอาจเสนอความคิดเป็นเชิงโต้แย้ง คัดค้าน หรือสนับสนุนก็ได้ แต่ควรเป็นความคิดที่แปลกใหม่ มีลักษณะสร้างสรรค์เพื่อให้เกิดการปฏิบัติ หรือเปลี่ยนแปลง หรือปรับปรุงแก้ไขไปในแนวทางที่ดีขึ้น

อาจชี้ให้เห็นคุณและโทษตลอดจนข้อดีข้อเสียต่าง ๆ ด้วย ผู้เขียนควรมีข้อมูล หลักฐานอ้างอิง และตัวอย่างประกอบ เพื่อให้บทความของตนน่าเชื่อถือและทำให้ผู้อ่านเห็นคล้อยตามไป

ตัวอย่างบทความ

<https://www.aksorn.com/discipline>

<https://www.aksorn.com/article>

แบบฝึกหัด

https://www.matichon.co.th/columnists/news_1517460

3. บทความวิเคราะห์

เขียนเพื่อวิเคราะห์เรื่องราวหรือเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง เช่น วิเคราะห์ข่าว วิเคราะห์เหตุการณ์ชายแดน โดยจะเน้นประเด็นสำคัญของเรื่อง และเสนอให้เห็นว่าสิ่งที่เกิดขึ้นในขณะนั้นจะนำไปสู่เหตุการณ์ใดต่อไปได้บ้าง ดังนั้นเหตุผลที่ยกมาอ้างอิงควรมีความเป็นไปได้ น่าเชื่อถือ หรือการวิเคราะห์การเมืองหรือเศรษฐกิจเพื่อให้ประชาชนทราบข้อมูลที่ถูกต้อง หรือนำผลการวิเคราะห์ไปตัดสินใจทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

4. บทความวิจารณ์

เป็นบทความที่มุ่งแสดงความคิดเห็นในเชิงติชม เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย สิ่งที่น่าสนใจมีทั้งวรรณกรรม ศิลปกรรม สื่อบันเทิง เช่น ละครเวที ละครโทรทัศน์ รายการต่าง ๆ ทางวิทยุกระจายเสียง และวิทยุโทรทัศน์ ภาพยนตร์ การเขียนบทความวิจารณ์ ผู้เขียนต้องมีความรู้ มีเหตุผล และมีหลักวิชา ซึ่งขึ้นอยู่กับลักษณะเรื่องที่จะวิจารณ์ ผู้เขียนควรประเมินคุณค่าด้วยความเที่ยงธรรม ปราศจากอคติใด ๆ บทความนั้น ๆ จึงจะได้รับความสนใจและเชื่อถือจากผู้อ่าน

ตัวอย่าง

แปลรักฉันด้วยใจเธอ ความมั่งคั่งของซีรีส์ไทยที่ยืนหยัดเพื่อ LGBTQ อย่างไม่เคอะเขิน

<https://thestandard.co/i-told-sunset-about-you/>

แปลรักฉันด้วยใจเธอ : ที่สุดแห่งมิตรภาพ ความรัก ที่มั่งคั่งดีต่อใจ

<https://www.beartai.com/lifestyle/500104>

แปลรักฉันด้วยใจเธอ': สัญญาสุดวาบหวิวของกระบี่ มะพร้าว ดอกชบา และงานวิวาห์นอกขนบ

<https://themomentum.co/itoldsunsetaboutyou-series/>

แบบฝึกหัด

<https://thestandard.co/krongkram/>

5. บทความสารคดี

สารคดีเป็นชื่อเรียกบทความที่มีเนื้อหาสาระน่าสนใจเป็นพิเศษ ให้ทั้งความรู้และความเพลิดเพลินแก่ผู้อ่าน โดยเน้นที่ความรู้เป็นสำคัญ ส่วนความเพลิดเพลินเป็นผลจากกลวิธีการเขียน ผู้เขียนที่มีศิลปะการเขียนอาจทำให้ผู้อ่านติดใจ อ่านสารคดียิ่งกว่าบันเทิง สารคดีมักจะเป็นบทความที่ยาว เพราะมีจุดมุ่งหมายให้ความรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างละเอียด ส่วนมากจึงกลายเป็นหนังสือสารคดี สารคดีมีหลายประเภท เช่น สารคดีชีวประวัติ สารคดีท่องเที่ยว สารคดีบันทึก (จดหมายเหตุ อนุทิน) และมีวิธีการเขียนที่น่าสนใจสามารถโน้มน้าวใจผู้อ่านให้มีความคิดคล้อยตามได้ เช่น เมื่อเขียนสารคดีนำเที่ยวสถานที่ใดสถานที่หนึ่ง ก็อาจทำให้ผู้อ่านเกิดความสนใจใคร่ไปเที่ยวสถานที่ดังกล่าวได้ ในการเขียนสารคดีผู้แต่งนิยมแทรกเกร็ดเล็ก ๆ น้อย ๆ เพื่อให้ผู้อ่านได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน ซึ่งนับว่าเป็นเสน่ห์อย่างหนึ่ง

6. บทความวิชาการ

เป็นบทความที่ผู้เขียนมุ่งแสดงหรือถ่ายทอดความรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยตรงแก่ผู้อ่าน อาจจะเป็นความรู้ในด้านจิตวิทยา วิทยาศาสตร์ แพทยศาสตร์ ปรัชญา ฯลฯ ผู้แต่งต้องมีความรู้ในด้านนั้น ๆ ค่อนข้าง มีข้อมูลสถิติ เพื่อให้บทความของตนเป็นที่เชื่อถือได้ และควรมีเชิงอรรถ บรรณานุกรม หรือหนังสืออ้างอิงท้ายเรื่อง ภาษาที่ใช้เป็นภาษาที่เป็นแบบแผน คือถูกต้อง กระชับ ชัดเจน เข้าใจง่าย อาจมีรูปภาพ ตาราง กราฟ หรือแผนภูมิประกอบ เพื่อช่วยให้เข้าใจง่ายขึ้น บทความวิชาการอาจจะมีรูปแบบต่างกัน เช่น เป็นรายงานทางวิชาการ เป็นรายงานผลการวิจัย หรืออาจเป็นบทความที่พิมพ์ในวารสาร

แนวทางการอ่านและพิจารณาประเมินบทความ

ในการอ่านบทความเพื่อการพิจารณานั้น ผู้ศึกษาควรอ่านอย่างน้อย 1-2 เที่ยว เพื่อจะได้จับใจความสำคัญของเรื่อง และรู้ความมุ่งหมายตลอดจนท่วงทำนองการเขียนของผู้แต่งบทความแต่ละเรื่องให้ได้เสียก่อน แล้วจึงแยกพิจารณาทีละส่วน ดังนี้

1. ประเภทของบทความ

หลังจากการอ่านบทความโดยตลอดทั้งเรื่องแล้ว ผู้อ่านควรจำแนกประเภทบทความให้ได้ว่าเป็นแบบใด เป็นบทความที่มุ่งเสนอความรู้ ความคิดเห็น หรือเป็นบทวิจารณ์ การจำแนกประเภทของบทความจะช่วยให้ ผู้อ่านพิจารณาได้ถูกต้องและรวดเร็วยิ่งขึ้นว่า บทความนั้น ๆ มีเนื้อหาและกลวิธีการแต่งที่สอดคล้องกันมากน้อย เพียงไร และเพราะเหตุใด

2. จุดมุ่งหมายของผู้แต่ง

ผู้อ่านควรพิจารณาจุดมุ่งหมายของผู้แต่งให้ได้ว่า ผู้แต่งเขียนบทความนั้นเพื่ออะไร

- เพื่อแนะนำให้ความรู้
- เพื่อชักชวนให้ปฏิบัติตาม
- เพื่อแสดงความคิดเห็นขัดแย้งกับเรื่องอะไร

3. วิเคราะห์รูปแบบของบทความ ในการพิจารณารูปแบบของบทความนั้น ผู้อ่านควรแยกพิจารณาทีละ ส่วนก่อน แล้วจึงพิจารณาโดยรวมอีกครั้งหนึ่ง ดังนี้

3.1 พิจารณาชื่อเรื่อง

ชื่อเรื่องเป็นส่วนแรกที่ผู้อ่านเห็น ดังนั้น จึงต้องหาจุดเด่น ให้เด่นสะดุดตา ต้องหาคำหรือ ความหมายที่คลุมเนื้อหา มีความกะทัดรัดชัดเจน ส่วนความสั้น – ยาวของชื่อเรื่องขึ้นอยู่กับสำนักพิมพ์

ประเภทของชื่อเรื่อง ถ้าเราสังเกตบทความที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์ทั้งรายวัน และรายสัปดาห์ ตลอดจนนิตยสาร วารสาร จะเห็นว่ามีการตั้งชื่อเรื่องหลากหลายประเภท ดังนี้

ประเภทเรียกความสนใจ

“เหยื่อ”

“พัฒนาคนเพื่อคน”

“ความแข็งในวันสตรีสากล”

ประเภทโคลงกลอนรวมทั้งสำนวนต่าง ๆ

“สาธารณชนมองเห็นเป็นคุงปลาช่องเดียวกัน”

“เฮือกสุดท้าย สปอร์ตคอมเพล็กซ์ ชายผ้าเอาน้ำรอด”

ประเภทบอกเล่า

“ไทยกับการเข้าสู่ยุค ‘ไอที’ รัฐบาลต้องมีวิสัยทัศน์

“จากกรุงเทพฯ ถึงโอซาก้า และโกเบ”

“คนไทยกับโศกนาฏกรรมของญี่ปุ่น”

ประเภทคำถาม

“น้ำมันเถื่อนกับใครรับผิดชอบ”

“สิงคโปร์เมืองสะอาด...เขาทำได้อย่างไร”

“พระสงฆ์ควรรู้โหราศาสตร์หรือไม่”

ประเภทอ้างคำพูด

“ชาติ กอบจิตติ งานเลี้ยงของผมเลิกไปแล้ว ผลมาแล้ว”

“หลวงพ่อกุณเปิดใจ กุยอมรับทำคนลุ่มหลงวัตถุมงคล เพราะสังคมมันนิยม”

ประเภทใช้คำอุทาน

“ระวัง! แก้ไขรัฐธรรมนูญ นำสู่วิกฤตทางการเมือง”

ประเภทเล่นคำเล่นอักษร

“ประชาธิปไตย - ชาติพัฒนา...พักรบไม่พบรัก”

“วิวาทะ ขยะ กทม. บ่วงรัดคอนักการเมือง”

ประเภทสมมูลและขัดแย้ง

“รักชาติ - หลงชาติ”

“เข้าใจเขา เข้าใจเรา และเข้าใจโลก”

“กระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาค หรือกระจายความหายนะไปสู่ชนบท”

ประเภทชวนขัน

“ถ้าใส่สัญจร”

“ปรับเงินเดือนไม่จุใจ เรื่องของ “เทวดา” จีบ่น”

ประเภทขย่ง

“สุดดี ศรีบูรพา”

“ครูผู้จากไป”

3.2 พิจารณาส่ว่นนำ

ผู้อ่านควรพิจารณาว่า ผู้แต่งมีวิธีเปิดเรื่องอย่างไร วิธีดังกล่าวนี้สอดคล้องกับส่วนที่เป็นเนื้อเรื่องหรือไม่ เพราะเหตุใด ส่วนนำนั้นน่าสนใจและดึงดูดใจผู้อ่านได้มากน้อยเพียงไร ช่วยให้อ่านเข้าใจเนื้อเรื่องได้ง่ายหรือเข้าใจได้ดีขึ้นเพียงใด

3.3 พิจารณาส่ว่นที่เป็นเนื้อเรื่อง ในการพิจารณาเนื้อเรื่องของบทความว่าดีมากน้อยเพียงใดนั้น ผู้อ่านควรพิจารณาเนื้อเรื่องแยกตามประเภทของบทความ เพราะบทความแต่ละประเภทย่อมมีลักษณะเนื้อเรื่องต่างกัน ดังนี้

1) บทความที่มุ่งจะเสนอความรู้

เช่น บทความบรรยาย บทความสารคดี บทความวิชาการ บทความชนิดนี้จะมึเนื้อหาสาระเป็นประโยชน์ให้ความรู้และความคิดแก่ผู้อ่าน โดยมีข้อมูลถูกต้อง เป็นความจริง และมีหลักฐานอ้างอิงได้ มีน้ำหนักน่าเชื่อถือ หรืออาจเป็นความรู้ที่เป็นประสบการณ์ของผู้แต่งในฐานะผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับเรื่องนั้น โดยตรง ถ้ามีความเห็นประกอบก็มักจะเป็นความเห็นที่มีเหตุผลและมีพื้นฐานมาจากความรู้ นั้น ๆ เป็นต้น

ฉะนั้น ประเด็นสำคัญที่ผู้อ่านควรพิจารณาบทความประเภทนี้ คือ การพิจารณาว่า

- ผู้แต่งให้ความรู้แก่ผู้อ่านมากน้อยเพียงไร
- ผู้แต่งเขียนขึ้นด้วยความรู้และข้อมูลที่ถูกต้องละเอียดลึกซึ้งและน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใด
- เป็นเรื่องที่แปลกใหม่หรือมีแง่มุมที่ยังไม่มีใครมีผู้ใดเขียนเอาไว้หรือเป็นเรื่องคาด ๆ เป็นที่รู้จักกัน

โดยทั่วไปแล้ว

2) บทความที่มุ่งแสดงความคิดเห็น

เช่น บทความแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับข่าวในหนังสือพิมพ์ บทบรรณาธิการ และบทความสัมภาษณ์ เป็นต้น บทความชนิดนี้จะมีเนื้อหาที่แสดงข้อคิดที่น่าสนใจของผู้แต่ง อาจเป็นข้อคิดเชิงเสนอแนะ สนับสนุน หรือโต้แย้งก็ได้ ข้อคิดดังกล่าวนี้มักเป็นไปในทางสร้างสรรค์และเป็นประโยชน์ต่อสังคม

ฉะนั้น ในการอ่านบทความประเภทนี้ ผู้อ่านจึงพิจารณาว่า

- ผู้แต่งแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องอะไร
- การแสดงความคิดเห็นของผู้แต่งมีอคติหรือมีความเที่ยงตรง มีลักษณะสมเหตุสมผลและน่าสนใจมากน้อยเพียงใด ข้อสำคัญควรพิจารณาด้วยว่ามีประโยชน์สร้างสรรค์หรือไม่
- ข้อคิดที่ผู้แต่งเสนอไว้นั้นมีลักษณะแปลกใหม่ต่างจากของคนอื่น ๆ และชวนให้น่าคิดหรือน่าติดตามมากน้อยเพียงไหน เป็นเรื่องที่ทันสมัยหรือล้าสมัย

3) บทความที่มุ่งแสดงความคิดเห็นเชิงวิเคราะห์วิจารณ์

เช่น บทความวิเคราะห์ข่าวเกี่ยวกับสงคราม หรือบทวิจารณ์นวนิยาย และภาพยนตร์ บทความชนิดนี้จะมีเนื้อหาแสดงความรู้ความคิดอย่างมีเหตุผลและอิงหลักวิชาการ

ฉะนั้น ประเด็นสำคัญที่ผู้อ่านควรพิจารณา คือ

- ผู้แต่งแสดงความคิดเห็นเชิงวิเคราะห์หรือวิจารณ์เกี่ยวกับเรื่องอะไร
- ผู้แต่งมีหลักเกณฑ์และความรู้ในเรื่องที่จะวิเคราะห์หรือวิจารณ์ดีพอหรือไม่
- ผู้แต่งสามารถแยกแยะประเด็นต่าง ๆ ของเรื่องให้ผู้อ่านได้เข้าใจถึงข้อเด่นและข้อด้อยของเรื่องได้ชัดเจนมากน้อยเพียงไร หรือชี้ให้ผู้อ่านเห็นว่า ผลที่เกิดขึ้นผู้ใดมีส่วน ได้ส่วนเสียอย่างไร และผลของเหตุการณ์นั้น ๆ จะนำไปสู่เหตุการณ์ในอนาคตในลักษณะใดได้บ้าง

3.4 พิจารณาส่วนท้าย

ผู้อ่านพิจารณาว่า ผู้แต่งมีวิธีการปิดเรื่องอย่างไร เช่น ใช้วิธีสรุปหรือใช้วิธีย่อความปิดท้ายเรื่องอย่างไร เช่น

- ใช้วิธีสรุปหรือใช้วิธีย่อความปิดท้ายเรื่อง

- ตั้งคำถามทิ้งท้ายให้คิด

- ไม่ใช่แบบใดเลย

วิธีการปิดเรื่องของผู้แต่งดังกล่าวนี้ เหมาะสมสอดคล้องกับส่วนนำ และเนื้อเรื่องหรือไม่ วิธีการนั้น ๆ ชวนให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกประทับใจและใคร่ติดตามอ่านเรื่องอื่น ๆ ของผู้แต่งนี้อีกหรือไม่

4. วิเคราะห์กลวิธีการเขียน

การเขียนบทความให้อ่านเข้าใจง่ายและเป็นที่น่าสนใจของผู้อ่านทั่วไปนั้น ผู้แต่งจำเป็นต้องอาศัยกลวิธีต่าง ๆ หลายวิธี ผู้อ่านจึงควรพิจารณาว่าผู้แต่งใช้วิธีใดบ้าง และวิธีดังกล่าวนี้ใช้ได้ผลอย่างไร เพราะเหตุใด วิธีต่างๆ ที่ใช้ในการเขียนบทความ ได้แก่

4.1 การเรียบเรียง

ผู้อ่านควรพิจารณาว่าผู้แต่งลำดับความรู้ ความคิด ปัญหาและเหตุการณ์ในเรื่องตามขั้นตอนอย่างเหมาะสมหรือไม่ ใช้วิธีการแบบใดและวิธีการดังกล่าวนี้ช่วยให้ผู้อ่านเกิดความกระจำแจ้งในเนื้อหาอย่างน้อยเพียงไร อย่างไร

4.2 การใช้ภาษา

ได้แก่ การพิจารณาว่าการใช้ถ้อยคำสำนวนของผู้แต่งมีลักษณะถูกต้องชัดเจนกระชับรัดกุม อ่านเข้าใจง่าย และสละสลวยชวนอ่านอย่างน้อยเพียงไร เพราะเหตุใด ผู้แต่งชอบใช้ประโยคสั้นหรือประโยคยาว หรือชอบใช้สลับกัน การใช้ระดับภาษาปาก ระดับกึ่งแบบแผน ระดับแบบแผน การใช้คำมีความหมายโดยนัย หรือเปรียบเทียบ ใช้คำทับศัพท์ ใช้คำภาษาอังกฤษ ใช้คำสแลง ใช้สำนวน การใช้คำและประโยคดังกล่าวของผู้แต่งเหมาะสมและรับกันตลอดเรื่องหรือไม่ สำนวนโวหารที่ผู้แต่งใช้ช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจได้ง่ายหรือสับสนและช่วยทำให้เกิดมโนภาพแก่ผู้อ่านได้มากน้อยเพียงไร

5. พิจารณาผู้แต่งบทความ

อาจกล่าวได้ว่าคุณวุฒิและประสบการณ์ของผู้แต่งนั้นนอกจากจะช่วยทำหน้าที่เป็นเครื่องเสริมคุณค่าให้แก่บทความได้แล้ว ยังช่วยเป็นเครื่องดึงดูดความสนใจจากผู้อ่าน ดังนั้นผู้อ่านจึงควรพิจารณาว่าผู้แต่งเป็นผู้ที่กล้าแสดงความคิดเห็นกล้าคิด กล้าเขียน หรือไม่อย่างไร เพราะเหตุใด ผู้แต่งมีความคิดเห็นเป็นของตนเองมากน้อยเพียงไร อย่างไร หรือผู้แต่งรับอิทธิพลทางความคิดมาจากนักเขียนคนอื่น ๆ บ้างหรือไม่ อย่างไร และ

ลักษณะดังกล่าวทำให้ผลงานของผู้แต่งมีลักษณะเด่นหรือด้อยอย่างไร เพราะเหตุใด นอกจากนี้ผู้อ่านควรพิจารณาด้วยว่า การที่ผู้เขียนบทความใช้นามปากกาแทนนามจริงนั้นเหมาะสมหรือไม่ เพราะเหตุใด

แนวการอ่านและพิจารณาประเมินค่าบันเทิงคดี

การอ่านอย่างวิเคราะห์ประเมินค่าบันเทิงคดีนั้น ผู้อ่านอาจจะใช้เกณฑ์ต่อไปนี้เป็นแนวทางได้คือ

1. วิเคราะห์รูปแบบของเรื่องบันเทิงคดี คือ การพิจารณาเรื่องบันเทิงคดีตามลักษณะของศิลปะการประพันธ์ว่ามีรูปแบบการเขียนเป็นแบบใดเส้น เช่น เรื่องสั้น นวนิยาย หรือบทละครพูด แล้วแยกพิจารณาประเมินค่าตามลักษณะของเรื่องบันเทิงคดีนั้น

2. วิเคราะห์หาสาระสำคัญของเรื่องหรือแก่นเรื่อง การวิเคราะห์หาสาระหรือแก่นเรื่องคือแนวคิดของเรื่องจะกระทำได้ดีก็ต่อเมื่อผู้อ่านได้อ่านวรรณกรรมเรื่องที่จะวิเคราะห์จบแล้ว เพราะสาระสำคัญของเรื่องมักปรากฏขึ้นอย่างสม่าเสมอเมื่อเรื่องดำเนินไป จุดมุ่งหมายสำคัญของเรื่องที่อ่านนั้นคืออะไร หรือผู้แต่งต้องการให้ผู้อ่านทราบทัศนคติของชีวิตในแง่ใดบ้าง เป็นต้น ซึ่งคำตอบที่ได้รับก็มักจะเป็นทัศนคติของผู้แต่งที่มีต่อชีวิตในแนวใดแนวหนึ่งจาก 4 แนวดังนี้

2.1 แก่นเรื่องแสดงทัศนะ อาจเป็นทัศนะต่อค่านิยมในสังคม ต่อคุณธรรมและสภาพความเป็นอยู่ของผู้คนในชีวิตประจำวัน เช่น เสนอทัศนะยกย่องผู้มีความรู้ เป็นต้น

2.2 แก่นเรื่องแสดงอารมณ์ คือ แก่นเรื่องที่ผู้แต่งมุ่งแสดงความรู้สึกของตัวละคร เช่น ความเหงา ความว้าเหว ความน้อยใจในโชคชะตา ความอิจฉาริษยา ความรัก ความหึงหวง ความแค้น ความกลัว ฯลฯ โดยมุ่งให้ผู้อ่านรับรู้และคล้อยตามความรู้สึกของตัวละครในเรื่อง

2.3 แก่นเรื่องแสดงพฤติกรรม คือ แก่นเรื่องที่ผู้แต่งมุ่งเสนอพฤติกรรมของตัวละคร และเป็นแบบอย่างในพฤติกรรมของมนุษย์ที่จะพึงประพฤติปฏิบัติตาม เช่น แก่นเรื่องแสดงพฤติกรรมของตัวละครที่มุ่งทำทุกอย่างเพื่อหมู่บ้านหรือประเทศชาติของตน เป็นต้น

2.4 การเรื่องแสดงภาพและเหตุการณ์ คือ แก่นเรื่องที่มุ่งแสดงภาพบางอย่างหรือเหตุการณ์บางตอนบางช่วงชีวิตของตัวละคร เช่น ชีวิตชาวชนบทที่ห่างไกลความเจริญ ชีวิตชาวประมงที่ถูกเจ้าหน้าที่ของรัฐกลั่นแกล้ง ฯลฯ

3. วิเคราะห์เนื้อเรื่อง ได้แก่ วิธีการที่ผู้อ่านนำเอาส่วนประกอบของเรื่องบันเทิงคดีมาแยกพิจารณาที่ละส่วนดังนี้

3.1 วิเคราะห์โครงเรื่อง คือ พิจารณาว่าโครงเรื่องที่ผู้แต่งสร้างไว้มีส่วนประกอบอย่างไรบ้าง และส่วนประกอบต่าง ๆ นั้นช่วยเสริมให้โครงเรื่องนั้น ๆ มีลักษณะแปลกใหม่และน่าสนใจมากน้อยเพียงไร เช่น พิจารณาว่า

- เหตุการณ์สำคัญในเรื่องเกิดขึ้นได้อย่างไร และมีเหตุการณ์อื่น ๆ เกิดขึ้นต่อเนื่องกันเป็นเนื้อเรื่องอย่างไร

- ปัญหาของเรื่องเริ่มปรากฏเมื่อใด ปมของเรื่องคืออะไร ผู้แต่งเสนอข้อขัดแย้งเพียงประการเดียวหรือหลายประการ และใช้อะไรเป็นข้อขัดแย้ง

- มีการดำเนินเรื่องหรือการคลี่คลายขยายตัวของปัญหาให้ออกไปในลักษณะใด

- ตรงไหนเป็นตอนหน่วงเรื่อง

- ตรงไหนเป็นจุดสุดยอดของเรื่อง

- ตรงไหนเป็นตอนคลายปมของเรื่อง
- จุดจบของปัญหาเป็นอย่างไร สมจริงหรือไม่
- เรื่องราวที่เกิดขึ้นนั้นมีลักษณะสมจริงหรือเป็นเหตุบังเอิญ

3.3 วิเคราะห์ตัวละคร คือพิจารณาตัวละครในเรื่องทุกตัวว่ามีลักษณะอย่างไร และมีความสำคัญต่อเรื่องมากน้อยเพียงไร เพราะเหตุใด อาจใช้คำถามต่าง ๆ ต่อไปนี้เป็นแนวทางในการค้นหาคำตอบได้ ตัวอย่างเช่น

- ตัวละครที่สำคัญมีกี่ตัว ตัวใดเป็นตัวละครเอก ตัวใดเป็นตัวประกอบ เพราะเหตุใด
- ตัวละครเหล่านี้ตัวใดจำลองมาจากชีวิตคนจริง ๆ ในสังคม ตัวใดสร้างจากจินตนาการของผู้แต่ง

- ตัวละครเหล่านี้มีลักษณะเด่นประจำตัวเพียงอย่างเดียวหรือหลายอย่าง
- ตัวละครเหล่านี้มีนิสัยคงที่หรือมีนิสัยเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพของสังคมที่แวดล้อม

3.4 วิเคราะห์บทสนทนา คือพิจารณาว่าบทสนทนาของตัวละครในเรื่องมีลักษณะเป็นอย่างไร และมีประโยชน์ต่อเรื่องมากน้อยเพียงไร เพราะเหตุใด อาจใช้คำถามต่าง ๆ ต่อไปนี้เป็นแนวทางในการค้นหาคำตอบได้ ตัวอย่างเช่น

- บทสนทนามีลักษณะเหมือนกับคำพูดของบุคคลในชีวิตจริง ๆ พูดคุยกันหรือไม่
- ตัวละครทุกตัวมีคำพูดที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของตนเอง ซึ่งได้แก่ เพศ อาชีพ นิสัย การศึกษา เศรษฐกิจ ฯลฯ หรือไม่ เพราะเหตุใด
- บทสนทนาช่วยให้เรื่องดำเนินคืบหน้าไปได้หรือไม่ เช่น ใช้บทสนทนาของตัวละครแทนการเล่าเรื่อง หรือบอกเหตุการณ์บางอย่างโดยปริยาย
- บทสนทนาช่วยสื่อความคิดของผู้แต่งหรือสารัตถะของเรื่องได้หรือไม่
- บทสนทนาช่วยให้ผู้อ่านแลเห็นนิสัยของตัวละครได้ชัดเจนยิ่งขึ้นหรือไม่
- บทสนทนามีลักษณะคมคายชวนขัน ชวนคิดหรือไม่ บทสนทนาดังกล่าวนี้ช่วยเสริมให้เลื้อมมีลักษณะเด่นหรือด้อยอย่างไร

3.5 วิเคราะห์ฉาก คือพิจารณาว่า ฉากในเรื่องมีลักษณะเป็นอย่างไร ผู้แต่งให้ความสำคัญแก่ฉากในเรื่องมากน้อยเพียงไร เพราะเหตุใด ผู้อ่านอาจใช้คำถามต่อไปนี้เป็นแนวทางในการค้นหาคำตอบได้ ตัวอย่างเช่น

- เรื่องนี้มีฉากที่สำคัญกี่ฉาก มีฉากใดบ้าง เพราะเหตุใด
- ฉากใดบ้างที่ผู้แต่งจำลองมาจากสถานที่จริง ฉากใดบ้างที่ผู้แต่งคิดจินตนาการขึ้นเอง
- ฉากประกอบเรื่องมีความถูกต้องและสมจริงมากน้อยเพียงไร
- ฉากประกอบเรื่องช่วยให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพได้มากน้อยเพียงไร เพราะเหตุใด
- ฉากในเรื่องมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของตัวละครหรือไม่ เพราะเหตุใด
- ฉากในเรื่องช่วยสื่อสารัตถะของเรื่องได้หรือไม่ อย่างไร
- ฉากในเรื่องช่วยเสริมให้บรรยากาศของเรื่องเด่นชัดขึ้นหรือไม่ เพราะเหตุใด

- ฉากประกอบเรื่องช่วยให้เรื่องดำเนินคืบหน้าไปได้หรือไม่ เพราะเหตุใด

4. วิเคราะห์ศิลปะการแต่ง

การวิเคราะห์ศิลปะการแต่งหมายถึงการที่ผู้อ่านพิจารณาว่าผู้แต่งมีวิธีการสร้างงานเขียนของตนให้มีชีวิตชีวน่าอ่าน มีความถูกต้อง สมจริงและมีความเป็นตัวของตัวเองตลอดจนมีความแปลกใหม่ต่างไปจากงานของคนอื่นอย่างไร เพราะเหตุใด และวิธีการดังกล่าวนี้ใช้ได้ผลมากน้อยเพียงไร ผู้อ่านจะสังเกตศิลปะการแต่งของผู้แต่งแต่ละคนได้จากสิ่งต่อไปนี้คือ กลวิธีในการแต่ง (technique)

กลวิธีในการแต่ง หมายถึง กลวิธีในการเสนอเรื่อง ทำให้เรื่องน่าอ่าน น่าสนใจ และมีผลต่อการดำเนินเรื่อง ซึ่งผู้แต่งพยายามสร้างขึ้นเพื่อให้งานเขียนของตนมีลักษณะเด่น แปลก และมีคุณค่า โดยทั่วไปผู้แต่งมักพึงเล็งที่เรื่องต่อไปนี้คือ

ก. กลวิธีการตั้งชื่อเรื่อง ผู้แต่งส่วนใหญ่จะพยายามตั้งชื่อเรื่องวรรณกรรมของตนให้มีลักษณะเด่น สะดุดตาสะดุดใจผู้อ่าน เพื่อเรียกร้องความสนใจของผู้อ่าน ให้นึกอยากติดตามอ่าน โดยทั่วไปการตั้งชื่อเรื่องกลวิธีดังนี้

- (1) ตั้งชื่อเรื่องตามชื่อตัวละครเอก จะเป็นผู้หญิงหรือผู้ชาย เด็กหรือผู้ใหญ่ คนหรือสัตว์ก็ได้
- (2) ตั้งชื่อเรื่องตามชื่อสถานที่สำคัญในเรื่อง ชื่อสถานที่ดังกล่าวนี้อาจเป็นชื่อจริงหรือชื่อสมมุติก็ได้
- (3) ตั้งชื่อเรื่องตามแนวคิดสำคัญของเรื่อง
- (4) ตั้งชื่อเรื่องเพื่อให้ผู้อ่านเกิดความขัดแย้งหรือมงงายในความหมาย
- (5) ตั้งชื่อเรื่องตามลักษณะของเรื่อง เมื่อผู้อ่านเห็นชื่อเรื่องก็อาจนึกออกทันทีว่าเนื้อเรื่องจะต้องเป็นเรื่องเกี่ยวกับอะไร

ข. กลวิธีการเล่าเรื่อง (point of view) คือ วิธีการที่ผู้แต่งใช้หนทางถ่ายทอดเรื่องราวมาสู่ผู้อ่าน ปกติมีใช้อยู่ 4 วิธี คือ

(1) ผู้แต่งเป็นผู้เล่าเรื่องของตัวละครว่าใคร ทำอะไร ที่ไหนอย่างไร เมื่อไหร่ โดยใช้สรรพนามเรียกตัวละครเป็นบุรุษที่ 3 วิธีนี้เป็นวิธีที่ผู้แต่งนิยมใช้มากที่สุดเพราะการเล่าแบบนี้เปิดโอกาสให้ผู้แต่งสามารถสื่อความคิดของตนเองผ่านตัวละครได้โดยสะดวกและสามารถเล่าได้ทุกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตัวละครไม่ว่าจะเป็นเรื่องภายนอกหรือภายในจิตใจตัวละคร จนอาจกล่าวอีกอย่างได้ว่าเป็นการเล่าโดยผู้แต่งสมมุติว่าตนเองเป็นผู้รู้แจ้งทุกประการ หรือเรียกว่าเป็นทัศนะแบบรู้แจ้ง (the omniscient author)

(2) ผู้แต่งให้ตัวละครตัวเอกเป็นผู้เล่าเรื่องราวของตนเอง โดยใช้สรรพนามบุรุษที่ 1 เป็นทำนองว่าเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนั้นเป็นประสบการณ์ในชีวิตของผู้เล่าเอง จึงเรียกอีกชื่อว่า ทรศนะแบบเป็นบุคคลที่ 1 (The first person narrator as a main character)

(3) ผู้แต่งให้ตัวละครตัวใดตัวหนึ่งในเรื่อง ซึ่งเป็นผู้รู้เหตุการณ์เป็นผู้เล่าเรื่องเรียกว่าเป็นการเล่าจากทัศนะของบุรุษที่ 3 (The third person narrator as a minor character) เพราะผู้อ่านรู้เรื่องราวของตัวละครเอกจากคำบอกเล่าของคนละคนอื่นอีกที่

(4) ผู้แต่งเป็นผู้เล่าเรื่องราวของตัวละครต่าง ๆ โดยใช้สรรพนามเรียกตัวละครเป็นบุรุษที่ 3 เหมือนกับวิธีที่หนึ่ง แต่มีลักษณะแตกต่างกันตรงที่มีขอบเขตจำกัดมากกว่า เพราะผู้แต่งจะเล่าเฉพาะแต่สิ่งที่ตนเห็นหรือได้ยินได้ฟังการสนทนาหรือการกระทำของตัวละครเท่านั้น แต่ผู้แต่งไม่สามารถทราบความคิดและความรู้สึกของตัวละครได้วิธีการเล่าแบบนี้จะเปิดโอกาสให้ผู้อ่านได้พิจารณาตัดสินพฤติกรรมของตัวละครเอาเอง จึงนับได้ว่าเป็นวิธีการเขียนที่ดีอีกวิธีหนึ่งเพราะผู้แต่งจะเล่าในฐานะเป็นเพียงผู้สังเกตการณ์เท่านั้น (The author as an observer)

ค.กลวิธีเกี่ยวกับการดำเนินเรื่อง ผู้แต่งอาจใช้วิธีการต่าง ๆ เช่น

(1) กลวิธีเกี่ยวกับการเปิดเรื่อง การเปิดเรื่องคือจุดเริ่มต้นของเรื่องซึ่งถือกันว่าเป็นตอนที่สำคัญมากตอนหนึ่ง เพราะถ้าผู้แต่งเรื่องไม่น่าสนใจ หรือไม่ก่อให้เกิดความอยากรู้อยากเห็นแล้ว ผู้อ่านก็อาจจะไม่สนใจติดตามเรื่องราวในตอนต่อไปเลยก็ได้ โดยทั่วไปผู้แต่งใช้วิธีการเปิดเรื่องเพื่อเรียกร้องความสนใจของผู้อ่านดังนี้

(1.1) เปิดเรื่องด้วยการบรรยาย จะบรรยายตัวละครบรรยายฉากหรือปัญหาเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้

(1.2) เปิดเรื่องด้วยการพรรณนา จะเป็นการพรรณนาตัวละครพรรณนาฉากหรือเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ การเปิดเรื่องแบบนี้จะต่างจากวิธีการบรรยายตรงที่วิธีนี้มุ่งให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกนึกคิดหรือจินตนาการคล้อยตามผู้แต่งด้วย

(1.3) เปิดเรื่องด้วยนาฏการหรือการกระทำของตัวละคร ซึ่งก่อให้เกิดความสนใจใคร่รู้แก่ผู้อ่าน

(1.4) เปิดเรื่องด้วยบทสนทนาของตัวละครที่มีคำซึ่งกระทบใจผู้อ่าน

(1.5) เปิดเรื่องด้วยการใช้สุภาษิต คำพังเพย บทกวี บทเพลงหรือข้อความที่คมคายชวนคิดชวนให้ฉงนสนเท่ห์ และน่าติดตาม

(2) กลวิธีการสร้างความขัดแย้งในการดำเนินเรื่อง ความขัดแย้ง (conflict) คือปัญหาที่เกิดขึ้นกับตัวละครและตัวละครจะต้องหาทางคลี่คลายปัญหาให้ได้ในตอนจบ

อาจจำแนกกลวิธีการสร้างความขัดแย้งในการดำเนินเรื่องออกได้ดังนี้

(2.1) ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ (man against man) มีความขัดแย้งระหว่างตัวละครด้วยกันเอง โดยมีสาเหตุมาจากภัย ความคิด อุดมการณ์ ความเชื่อด้านศาสนาหรือชนบประเพณีแตกต่างกัน

(2.2) ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ (man against nature) ได้แก่ สภาพที่มนุษย์ต้องต่อสู้กับภัยธรรมชาติ อันได้แก่ การต่อสู้กับสัตว์ การต่อสู้กับความแห้งแล้งของธรรมชาติ หรือการต่อสู้กับโรคระบาด เป็นต้น

(2.3) ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสังคม (man against society) คือ การที่มนุษย์ไม่สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม หรือค่านิยมทางสังคมได้

(2.4) ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับอำนาจเหนือธรรมชาติ (man against supernatural) คือ การที่มนุษย์ต้องต่อสู้กับชะตากรรมของตนเอง

(2.5) ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในใจของตัวละครเอง (man against himself) ได้แก่ การต่อสู้ที่เกิดขึ้นในจิตใจของตัวละครเอง และมีผลทำให้ตัวละครเกิดความทุกข์ หรือความสับสนวุ่นวายใจ

(3) กลวิธีการเรียงลำดับเหตุการณ์ในเรื่อง ที่นิยมใช้กันอยู่มีหลายวิธีได้แก่

(3.1) เรียงลำดับเหตุการณ์ในเรื่องตามการเดินของเข็มนาฬิกา หรือตามปฏิทิน คือ เริ่มเรื่องที่เหตุการณ์ซึ่งเกิดขึ้นก่อน แล้วตามด้วยเหตุการณ์ที่เกิดถัด ๆ ไปตามลำดับจนจบ

(3.2) เรียงลำดับเหตุการณ์ในเรื่องแบบเล่าย้อนหลัง คือ เริ่มเรื่องด้วยเหตุการณ์สำคัญซึ่งเป็นจุดจบของเรื่องก่อน แล้วจึงย้อนกลับไปเล่ารายละเอียดของเหตุการณ์ในอดีต โดยใช้วิธีเล่าย้อนไปเรื่อย ๆ จนกว่าเหตุการณ์ในอดีตจะบรรจบกับเหตุการณ์ตอนต้นเรื่อง

(3.3) เรียงลำดับเหตุการณ์ในเรื่องแบบย้อนกลับไปที่กลับมา (flashback) คือเริ่มเรื่องขึ้นที่ตอนใดของเรื่องก็ได้ แล้วเล่าสลับกันไปมาระหว่างอดีตกับปัจจุบัน

(3.4) เรียงลำดับเหตุการณ์ในเรื่องโดยใช้วิธีเล่าเหตุการณ์ต่างสถานที่สลับกันไปมาแต่ให้มีเรื่องราวต่อเนื่องกันโดยตลอด

(4) กลวิธีการจบเรื่อง การจบเรื่องนับเป็นตอนที่มีความสำคัญมากที่สุดเพราะเป็นตอนที่ทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกประทับใจ หรือผิดหวังในการติดตามอ่านเรื่องได้ทั้งสองประการ ผู้แต่งจึงใช้กลวิธีการจบเรื่องแบบต่าง ๆ เพื่อให้งานของตนเป็นที่ประทับใจของผู้อ่านอยู่เสมอ ไม่ว่าจะจบด้วยความเศร้า ความสุข หรือไม่ใช่ทั้งสองอย่าง ดังนี้

(4.1) การจบเรื่องแบบสุขนาฏกรรม (happy ending) คือการจบเรื่องแบบให้ตัวละครเอกสามารถแก้ปัญหาของตัวเองได้ หรือประสบผลสำเร็จในการทำงานหรือมีความสุขในชีวิต การจบเรื่องแบบนี้ นิยมเขียนกันมากทั้งในนิทาน เรื่องสั้น และนวนิยายของไทย

(4.2) การจบเรื่องแบบโศกนาฏกรรม (tragic ending) คือการจบเรื่องแบบให้ตัวละครเอกพบกับความผิดหวัง การสูญเสียสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เป็นของรัก หรือบางครั้งอาจจบลงด้วยความตาย ซึ่งก่อให้เกิดความสะเทือนใจแก่ผู้อ่านเป็นอย่างมาก

(4.3) จบเรื่องแบบหักมุม หรือพลิกความคาดหมาย (twist ending or surprised ending) คือการจบเรื่องแบบผิดความคาดหมายของผู้อ่าน ทั้งนี้เพราะขณะที่อ่านเรื่องอยู่นั้น ผู้อ่านคาดหมายว่าเรื่องน่าจะจบอย่างหนึ่ง แต่เมื่ออ่านเรื่องจนจบแล้ว เรื่องกลับไปจบลงอีกแบบหนึ่งซึ่งผู้อ่านไม่เคยคาดฝันมาก่อนเลย ว่าเรื่องจะจบลงแบบนี้ได้

(4.4) การจบเรื่องแบบทิ้งท้ายหรือทิ้งปัญหาให้ผู้อ่านคงคิด (indeterminate ending) คือการจบเรื่องโดยผู้แต่งยังไม่ได้เฉลยวิธีการแก้ปัญหาซึ่งตนได้สร้างไว้ในเรื่อง แต่จะปล่อยให้ผู้อ่านคิดหาคำตอบเอาเอง

ง.กลวิธีการสร้างตัวละคร ผู้แต่งมีกลวิธีเกี่ยวกับการสร้างตัวละครดังนี้

(1) วิธีการแนะนำโดยตรง คือ วิธีที่ผู้แต่งเป็นผู้บรรยาย รูปร่าง ลักษณะนิสัยและคุณสมบัติของตัวละครออกมาเองว่าเป็นใคร มีประวัติความเป็นมาอย่างไรเป็นคนชนิดใด และมีความคิดเห็นต่อสิ่งแวดล้อมอย่างไรบ้าง เป็นต้น วิธีการแนะนำตัวละครแบบนี้ถือว่าทำได้ง่าย แต่สร้างความประทับใจแก่ผู้อ่าน

ได้น้อยกว่าวิธีการให้ผู้อ่านรู้จักตัวละครจากการกระทำของตัวละครเอง เพราะวิธีการแนะนำตัวละครโดยตรงนี้ ไม่เปิดโอกาสให้ผู้อ่านมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์หรือประเมินค่าตัวละคร

(2) วิธีการแนะนำโดยทางอ้อม คือ วิธีที่ผู้แต่งไม่ได้เป็นผู้แนะนำตัวละครเองโดยตรงแบบวิธีแรก หากแต่คิดหาวิธีการต่าง ๆ มาใช้แนะนำให้ผู้อ่านได้รู้จักตัวละคร วิธีการดังกล่าวนี้ ได้แก่

ก.) การบรรยายการกระทำของตัวละคร เช่น บรรยายถึงกิริยาอาการที่ลุกลี้ลุกลนของเด็กหญิงนิม ขณะทำงานตามคำสั่งบิดาจนเป็นเหตุทำให้ถูกค้อนทุบมือ และแม้จะรู้สึกเจ็บปวดมากเพียงไรก็ไม่กล้าร้องไห้ออกมา นั่นเป็นเพราะความกลัวผู้เป็นบิดาที่ยืนอยู่ตรงหน้ามีมากกว่าความเจ็บปวดนั่นเอง ดังตัวอย่าง

“เรวีซี ยังยืนอยู่ได้ รีบไปทำงานถ้าช้ากว่านี้เอ็งโดนแน่ นี่แม่เอ็งกับพวกน้อง ๆ หายไปไหนหมด”

“แม่ไปซื้อผักที่สวนข้างบ้านจะ เดี่ยวจะมา” ตอบไปมือก็จับงานทำต่อ ด้วยความรีบร้อนกลัวจะถูกตีค้อนที่ถืออยู่ที่ตอกมาที่มืออย่างจัง นิมกัดฟันไม่กล้าร้อง ไบหน้าบิดเบี้ยวด้วยความเจ็บปวดแต่ไม่มีเสียงลวดออกมา เมื่อทำเสร็จก็เก็บเครื่องมือใส่กล่องแล้ววิ่งไปหลังบ้านหยิบถังไบหนึ่งที่มีเชือกผูกพร้อมถังเปล่าอีกไบ วิ่งไปที่บ่อข้างบ้าน มือสาวเชือกไปพลางก็หนีไป

ข.) บรรยายความคิดของตัวละครตัวนั้น เช่น บรรยายความคิดและความรู้สึกน้อยใจของเด็กหญิงนิมที่มีต่อบิดาว่า

“ชีวิตเราหนอ...” เด็กน้อยคิด “ทำไมพ่อเป็นอย่างนี้นะ เราอยู่กับคนอื่นก็สบายแต่อยากกลับมาอยู่กับพ่อแม่และน้อง ๆ แต่ทำไมพ่อถึงเป็นอย่างนี้ เมื่อก่อนพ่อไม่ใช่คนอย่างนี้ พ่อใจดี พุดเพราะ เล่นกับลูก ๆ แต่เดี๋ยวนี้...” ขอบตาเริ่มแดง สาวเชือกที่ผูกถังในบ่อซึ่งเต็มไปด้วยน้ำขึ้นมา แล้วหิ้วเข้าบ้านเอาไปเทลงตุ่ม

ตะวันลับขอบฟ้า บรรยากาศเงียบสงบ อากาศเริ่มเย็นลง ทุกสิ่งเงียบสงัด คืนนี้ทุกคนภายในบ้านหลับกันหมด คงมีแต่เด็กน้อยผู้เดียวที่ลืมตา... นึกถึงสิ่งต่าง ๆ ตามประสาเด็กที่มีปมด้อยและช่างคิด

“พ่อคงไม่รักเราเหมือนอย่างที่รักน้อง ๆ เราเหงา เราเกลียดคนที่บ้านนั้น เราอยากกลับมาอยู่บ้านเหมือนคนอื่นที่อยู่กันพร้อมหน้าพร้อมตา แต่นี่เราจากไปอยู่กับคนอื่น เมื่อกลับมาทำไมพ่อถึงไม่พอใจนะ”

จ. กลวิธีการสร้างและเสนอฉาก การสร้างฉากจำเป็นต้องอาศัยวิธีการหลายอย่าง เช่น คำบรรยายของผู้แต่ง การกล่าวถึงภูมิหลังของเรื่องซึ่งเป็นเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์หรือกล่าวถึงประเพณีของท้องถิ่น ซึ่งรวมทั้งการใช้ภาษาถิ่นของตัวละครด้วย เพื่อช่วยให้ผู้อ่านทราบเรื่องราวที่นั่น ๆ เกิดขึ้นที่ใด ในสมัยใด และสื่อสารกันด้วยภาษาอะไร นอกจากนี้ผู้แต่งยังมีวิธีการสร้างฉากอีกหลายวิธี เช่น

(1) การสร้างฉากให้เหมือนจริง สำหรับวิธีนี้ นักเขียนจำเป็นต้องมีความรู้ในทางประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ สังคมวิทยา มานุษยวิทยา วิทยาศาสตร์ และธรรมชาติวิทยาอย่างพอเพียง มิฉะนั้นก็จะเป็นมากเพราะฉากขาดความสมจริง

(2) สร้างฉากตามอุดมคติ คือการสร้างฉากให้มีลักษณะเป็นไปตามความคิดของนักเขียนที่คาดหวังว่า “ควรจะเป็น หรือน่าจะมี” ฉากที่สร้างขึ้นตามความคาดหวังดังกล่าวนี้มักมีลักษณะดีงามกว่าที่เป็นจริงอยู่เสมอ เพราะเป็นการสร้างฉากจากความคิดมิใช่สร้างจากความเป็นจริง

(3) สร้างฉากให้มีลักษณะเหนือจริง คือ การสร้างฉากให้มีลักษณะเหนือความเป็นจริงตามธรรมชาติ เพื่อมุ่งให้ผู้อ่านได้รับความตื่นเต้นทางอารมณ์เป็นสำคัญ

5. วิเคราะห์คุณค่าของเรื่องบันเทิงคดี

การวิเคราะห์คุณค่าของเรื่องบันเทิงคดี คือการที่ผู้อ่านพิจารณาหาคุณค่าของวรรณกรรมโดยใช้ตัวของผู้อ่านเองเป็นเกณฑ์สำคัญในการตัดสินประเมินค่าเรื่องบันเทิงคดีนั้น ๆ ฉะนั้นเพื่อให้การตัดสินประเมินค่าเรื่องบันเทิงคดีเป็นไปอย่างบริสุทธิ์และยุติธรรมผู้อ่านจึงควรขจัดอคติความรู้สึกละเอียดและประสบการณ์ส่วนตัวออกไปให้หมด หรือให้เหลือน้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้และพยายามทำใจให้เป็นกลางที่สุดแล้วพิจารณาประเมินค่าต่าง ๆ ดังนี้

5.1 คุณค่าทางอารมณ์

5.2 คุณค่าทางปัญญา

5.1 คุณค่าทางอารมณ์ คือการพิจารณาว่า หลังจากอ่านเรื่องบันเทิงคดีนั้น ๆ แล้ว ผู้อ่านได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินจากการอ่านมากน้อยเพียงไร เช่น มีอารมณ์เคลิบเคลิ้มคล้อยตามบทบาทและพฤติกรรมของตัวละคร หรือมีอารมณ์เปลี่ยนแปลงไปตามเรื่องราวหรือเหตุการณ์ในท้องหรือไม่ เพราะเหตุใด ฯลฯ

5.2 คุณค่าทางปัญญา คือ การพิจารณาหาคุณค่าด้านอื่น ๆ ของเรื่องบันเทิงคดีที่นอกเหนือจากการพิจารณาค่านทางอารมณ์ เรื่องบันเทิงคดีอาจให้ความรู้ด้านต่าง ๆ แก่ผู้อ่าน เช่น ให้ข้อคิดคติเตือนใจ ให้แนวทางในการดำเนินชีวิต หรืออาจแสดงอุดมการณ์ของผู้แต่งซึ่งก่อให้เกิดความคิดอ่านหรือความแตกฉานทางปัญญาแก่ผู้อ่านด้วยก็ได้